

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

BILINGVNOST V ČESKO-BAVORSKÉM POHRANIČÍ

Vedoucí práce: PhDr. Miroslava Kubatová Pitrová, Ph.D.

Autor práce: Bc. František Funda

Studijní obor: Česko-německá areálová studia

Ročník: 2.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 11. května 2018

.....

Bc. František Funda

Poděkování

Velmi rád bych chtěl poděkovat paní PhDr. Miroslavě Kubatové Pitrové, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce, značnou trpělivost, cenné rady, podporu a čas, který mi poskytla při zpracovávání diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat respondentům, kteří mi poskytli cenné informace a povolili mi zpracovávat jejich životní příběhy.

ANOTACE

Cílem diplomové práce bylo vyhledávání dvojjazyčných osob (česko německých), které žijí v česko-bavorském pohraničí. S nimi byly natočeny rozhovory, které byly následně textově zpracovány. Práce je vypracována na základě sociologických, politologických a historických metod. Využívá zejména metodu oral history pro zaznamenávání životních příběhů obyvatel na česko-bavorském pomezí.

Klíčová slova: bilingvnost; jižní Čechy; Svobodný stát Bavorsko; česko-bavorské pohraničí; smíšené manželství; rozhovory; příběhy; oral history.

ANNOTATION

The aim of the Master thesis was to introduce the looking for bilingual people (Czech and German people), who are living in the Czech-Bavaria border region. After discovery of bilingual people was very important record the life story of selected respondents in Bavaria and South Bohemia. Life stories of the respondents should include of the concept bilingualism. This thesis is based on the sociological methods, method of the oral history and monitoring life stories of people, who can be forgotten in the future.

Keywords: bilingual people; South Bohemia; Free state of Bavaria; Czech-Bavaria border region; mixed marriage; interview; life stories; oral history.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. Bilingvismus.....	8
1.1. Definice.....	9
1.2. Druhy bilingvismu.....	10
1.2.1. Kolektivní a individuální bilingvismus.....	10
1.2.2. Bilingvismus s dominancí jednoho jazyku a vyvážený bilingvismus	12
1.2.3. Simultánní a sekvenční bilingvismus	13
1.2.4. Přirozený a umělý bilingvismus	13
1.3. Výhody a nevýhody bilingvní výchovy	14
1.4. Historie termínu bilingvismus	15
2. Územně správní oblast výzkumu	19
3. Výběr respondentů	21
3.1. Kvantitativní sběr dat	21
3.2. Kvalitativní sběr dat	22
3.3. Metoda sněhové koule.....	23
4. Metody sociologického výzkumu	24
4.1. Kvalitativní a kvantitativní výzkum.....	24
4.1.1. Pozorování.....	25
4.1.2. Interview	25
4.1.3. Sběr dokumentů.....	26
4.2. Narativní interview.....	27
4.3. Metoda oral history	29
5. Rozhovory	31
5.1. Anna Toušková.....	31
5.2. Eliška Švecová	45
5.3. Silvie Reckertová	66
5.4. Daniel Brunner	81
ZÁVĚR	93
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	95
SEZNAM PŘÍLOH	104

ÚVOD

Tématem diplomové práce je bilingvnost v česko-bavorském pohraničí a vyhledávání dvojjazyčných osob (pro český a německý jazyk) ve zkoumané oblasti¹ jižních Čech a jihovýchodní části Svobodného státu Bavorsko. Cílem diplomové práce je provést rozhovory s bilingvními osobami na vymezeném území, a tímto způsobem zachytit měnící se česko-německé (bavorské) vztahy v průběhu času.

Již od dávných dob probíhalo stěhování jedinců, skupin nebo národů a probíhá až do současnosti. Lidé byli konfrontováni s cizími kulturami, které se odlišovaly např. zvyky, chováním, jazykem. Začali uzavírat smíšená (v předkládané diplomové práci česko-německá) manželství. Jejich narozené děti byly již od malička vystavovány vlivu obou rodičů, včetně dvou mateřských jazyků (v různé intenzitě).

Svobodný stát Bavorsko a Čechy mají společnou historii již od raného křesťanství, přes dobu vlády Karla IV. ve 14. stol. Často docházelo k uzavírání sňatků mezi českými a bavorskými šlechtickými rody, pomocí kterých se utužovala politická spojenectví. Budování obchodních cest mezi Prahou, Norimberkem nebo Řeznem znamenala další nutnost společné komunikace. V období baroka splynulo území Čech, starého Bavorska a Franků v jednu společnou kulturní oblast, která byla spojená se jmény stavitelů z rodu Balthasara Neumanna a Dientzenhoferů. V 18. stol. např. hojně účinkovali čeští hudebníci ve dvorních orchestrech v Mnichově a Oettingenu. V 19. století studovala řada českých malířů na mnichovské akademii. Čeští malíři zvětšovali krajinu Horního Bavorska, bavorští malíři malovali Prahu. Na začátku 20. století bylo společné soužití Čech a Bavorska kvůli rozpadu habsburské monarchie ukončeno. Po roce 1918 se vztahy mezi Čechy a Bavorskem (Německem) zhoršily a eskalovalo to Mnichovskou dohodou v roce 1938. Přišla druhá světová válka a po jejím skončení se Češi i Němci s jejími důsledky vyrovnávali po svém. Byla spouštěna tzv. železná opona mezi Západem a Východem a svět rozdělen na dvě striktně oddělené hemisféry. Bavorsko patřilo do západní, Československo východní. Na konci 20. stol, díky revolučním událostem v celé Evropě a rozpadu tzv. Východního bloku, se znovu zcela otevřela česko-německá hranice a přeshraniční vztahy se znovu navazují, zlepšují, utužují.

¹ Definice zkoumané oblasti viz kapitola 2.

Předkládaná diplomová práce je vypracována v souvislosti s cíli přeshraničního projektu *Od tradice k budoucnosti. Jazykově-literární dědictví Východního Bavorska a jižních Čech jako fokus univerzitní spolupráce* mezi Filozofickou fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Filozofickou fakultou Univerzity Pasov. A je tedy dokladem kvalitně fungující česko-bavorské spolupráce. Pomocí výše zmíněného projektu dojde k posílení znalosti mladé generace mj. o společné česko-bavorské historii, kulturním dědictví a regionální identitě.

Práce je členěna do jednotlivých kapitol. V první kapitole, která se bude zabývat teorií bilingvismu, bude definován samotný pojem bilingvismu, včetně členění. Ve druhé kapitole bude determinována územně administrativní oblast výzkumu na česko-bavorském území. Ve třetí kapitole budou uvedeny způsoby hledání vhodných bilingvních osob na české a německé straně, tedy metodika vyhledávání a výběru vhodných respondentů. Čtvrtá kapitola bude zaměřena na sociologické metody vedení rozhovoru a metody oral history. Zejména prostřednictvím narativního interview budou získávány informace o životě respondentů. V poslední kapitole představím zpracované rozhovory a osudy vybraných osob. Každý respondent je unikátní svým příběhem a rozhovory budou zasazeny do kontextu své doby. Je důležité nenechat zaniknout jedinečné životní cesty, které by se mohly stát inspirací i pro další generace.

Pro zpracování diplomové práce budou využity tištěné i elektrické zdoje, včetně cizojazyčných. Z česky psané literatury jsem čerpal zejména z *Bilingvismu a interkulturní komunikace* (2011) od autorky Moniky Morgensternové, Lenky Šulové a Lucie Schollové. Jako druhou stěžejní českou literaturu považuji *Mnohojazyčnost v České republice: základní informace* (2009) od autorů Jiřího Nekvapila, Mariána Slobody a Petera Wagnera. U cizojazyčné literatury jsem vycházel z knihy *Bilingual siblings: language use in families* (2011) od autorky Suzanne Barron-Hauwaertové. Od autorky Ediny Caprez-Krompákové v knize *Entwicklung der Erst- und Zweitsprache im interkulturellen Kontext* (2010) jsem čerpal informace o vývoji bilingvismu. V knize od autorky Nataschy Müllerové *Einführung in die Mehrsprachigkeitsforschung Deutsch – Französisch – Italienisch* (2006), jsem získal informace o rozdělení bilingvismu.

1. Bilingvismus

V první kapitole si vysvětlíme, co to je bilingvismus, jaké má základní charakteristiky a zároveň se pokusíme o jeho definici. Kdybychom chtěli pojem bilingvismus popsat vlastními slovy, tak by se jednalo o znalost dvou různých jazyků na vysoké úrovni jazykové vybavenosti, ale zmíněná charakteristika není přesná. Každý jedinec má nadání v jiném směru a zároveň i bilingvní lidé nemají stejnou znalost v obou jazycích. V mnoha případech je to způsobeno různorodým používáním jazyka. Jeden jazyk můžeme využívat v soukromí, rodinném kruhu a druhý jazyk např. na pracovišti. Tím se liší znalost obou jazyků a současně i slovní zásoby.

Bilingvismus či synonymní výraz dvojjazyčnost (popř. i troj-/vícejazyčnost) je tzv. výskyt dvou (více) jazykových systémů osvojených jednotlivcem vyskytujících se v různých formách a stupních.²

Pojem bilingvismus nebo dvojjazyčnost není jednoduché specifikovat. Řada vědců spekuluje, zda dokáží vytvořit takovou definici, aby byla její relativnost ve srovnání jazykových schopností člověka ve dvou nebo více jazycích skutečně přijatelná.³

Z následně uvedených definic je patrné, že samotný pojem bilingvismu prošel řadou změn. Obecně platí přesvědčení, že bilingvní člověk se dokáže vyjadřovat napříč všemi oblastmi v obou jazycích na úrovni rodilého mluvčího.⁴ Tato domněnka má ovšem dva zásadní nedostatky. Zaprvé, onu úroveň rodilého mluvčího nelze skutečně definovat. A za druhé jednatelce bude těžko disponovat jazykovou vybaveností na stejné úrovni v obou jazycích.

Příruční slovník jazyka českého čítá téměř 320 tis. lexikálních jednotek. Avšak v pasivní slovní zásobě např. průměrný Čech zná jen 40 tis. lexikálních jednotek. Většinu slov ani neznáme, nevíme, jaký mají význam. Často pak situace vypadá tak, že např. počítačový expert (bilingvista) je schopen plynule hovořit o své práci v němčině, kdežto v jeho druhém mateřském jazyce (čeština) toho schopen není. Nebo bilingvní

² AYAZ ÖZBAG, Derya. Bilingualismus in der multikulturellen Gesellschaft: Sprachentwicklung und Zweitspracherwerb in Zeiten der Globalisierung. Hamburg: Diplomica Verlag, 2014. ISBN 9783842896147, s. 10.

³ HARDING, Edith a Philip RILEY. Bilingvní rodina. Praha: Portál, 2008. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-358-1, s. 39.

⁴ PRŮCHA, Jan. Interkulturní komunikace. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3069-1, s. 162.

jedinec, který ovládá odbornou komunikaci v češtině ve sportovní oblasti, není v německém jazyce jazykově vybavený vést konverzaci na dané téma.

1.1. Definice

Níže je uveden jen výběr z možných výkladů dvojjazyčnosti, který ukazuje, jak obtížné je uvedený fenomén definovat. Bilingvismus znamená:

- „*Jedinec se učí oběma jazykům od začátku v rodině od rodilých mluvčích.*“⁵
- „*Aktivní, kompletně vyrovnané ovládní dvou nebo více jazyků.*“⁶
- „*Alespoň nějaké znalosti a částečné ovládní gramatické struktury druhého jazyka.*“⁷
- „*Bilingvismus označuje schopnosti a komunikaci ve dvou jazycích. V bilingvní společnosti se komunikuje dvěma jazyky. V bilingvní společnosti může být velký počet monolingvních lidí za předpokladu, že je v ní i dostatek bilingvních na to, aby v této společnosti zajišťovali funkce vyžadující bilingvní schopnosti. Je tedy třeba rozlišovat mezi individuálním bilingvismem a bilingvní společností.*“⁸
- „*Bilingvismus je schopnost ovládat dva jazyky na úrovni rodilého mluvčího. Nelze samozřejmě definovat stupeň dokonalosti, na kterém se z nerodilého mluvčího stává bilingvista: rozlišení je relativní*“⁹
- „*Dvojjazyčnost, schopnost jedince mluvit dvěma jazyky. V přesnějším psycholingvistickém vymezení je bilingvismus druh komunikační kompetence, umožňující realizovat různé komunikační potřeby pomocí jak prvního, tak i druhého jazyka. Z pedagogického hlediska je bilingvismus důležitý zvláště v těch kategoriích, kde se souběžně používají dva jazyky, a kde se proto také vyučují ve školách, např. německo-francouzský bilingvismus ve Švýcarsku.*“¹⁰

⁵ Co je to bilingvismus [online]. [cit. 2018-04-09]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/46-co-je-to-bilingvismus>.

⁶ Tamtéž.

⁷ DOSKOČILOVÁ, Kateřina. Kolik řečí umíš? Čeština doma a ve světě. 10, 2-3, 2002. s. 228-234. [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ruce.cz/clanky/_46.pdf.

⁸ HARDING, Edith a Philip RILEY. Bilingvní rodina. Praha: Portál, 2008. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-358-1, s. 40.

⁹ BLOOMFIELD, Leonard. Language. Chicago: University of Chicago Press, 1984. ISBN 9780226060675, s. 40.

¹⁰ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. Pedagogický slovník. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787728, s. 25.

Z výše uvedených definic vyplývá, že znalost a užívání dvou odlišných jazyků je spojováno s pojmem bilingvismus. Jedinec by měl být schopen komunikace v obou jazycích. Bohužel vědci se na úrovni jazykové vybavenosti u obou jazyků rozcházejí a pomyslná úroveň jazykové vybavenosti není přesně definována. V uvedené diplomové práci si nyní vymezím kritéria bilingvismu, podle kterých budou následně hledány osoby pro uskutečnění nahrávaného rozhovoru. Okruh potencionálních bilingvních osob pro můj výzkum musí být zúžen a do výzkumu budou zařazeni pouze ti jedinci, kteří pocházejí ze smíšeného česko-německého manželství ve vymezeném územně administrativním sektoru a platí pro ně definice, že za bilingvní budeme považovat jedince, kteří se učí/učili „*oběma jazykům od začátku v rodině od rodilých mluvčích*“¹¹ a jazykové znalosti obou jazyků (čeština a němčina) mohou být na různé.

1.2. Druhy bilingvismu

Jazyk je hlavní nástroj k dorozumívání se mezi lidmi a přibližně 50 % populace na světě je z různých úhlů pohledu bilingvní. Na světě existuje více než 2000 jazyků, s přesností to ale nelze říci. Jazyk není jenom sám prostředkem ke komunikaci, ale v převážné části se propojuje i s kulturou. Jazyk, kultura a prostředí jsou faktory, které nás ovlivňují.

Níže je představeno základní dělení bilingvismu podle různých kritérií. Např. dle osvojování jazyka, možných způsobů výuky nebo kvality znalosti jazyka samotného.

1.2.1. Kolektivní a individuální bilingvismus

Kolektivní bilingvismus vzniká, pokud je většina společnosti bilingvní. Nachází se v zemích, kde se vyskytuje více než jeden oficiální jazyk nebo se může jednat i o menšinové komunity. Např. na začátku 20. století se v Rakousku-Uhersku na území dnešní České republiky používal kontinuálně minimálně německý a český jazyk. Z níže uvedeného obrázku můžeme vidět, jak menšiny německého a rakouského obyvatelstva sídlily v pohraničních oblastech na českém území.

¹¹ SKUTNABB-KANGAS, Tove. Bilingualism or not: the education of minorities. England: Multilingual Matters, 1981. ISBN 9780905028187, s. 81-82.

Obr. č. 1: etnické rozložení obyvatelstva za Rakouska-Uherska v roce 1910

Zdroj: The ethnic groups of Austria-Hungary in 1910 [online]. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.gifex.com/detail-en/2011-06-27-13957/The-ethnic-groups-of-Austria-Hungary-in-1910.html>.

Individuální bilingvismus je typický pro bilingvní jedince, kteří jsou vystavováni monolingvnímu prostředí.¹² Na dále uvedeném příkladu si můžeme vysvětlit propojení s praxí. Rodiče používají stejný mateřský jazyk, žijí ale v monolingvní prostředí, ve kterém se mluví odlišným jazykem, než je pro dítě jazyk mateřský. Doma se mluví jazykem rodičů – mateřským jazykem, v okolí jako např. ve školce/škole, v práci, při nákupu se používá ke komunikaci jazyk okolí. Otec s matkou mluví česky a rodina žije v Německu. V domácnosti se používá ke komunikaci pouze čeština. Rodina tím udržuje kulturu a jazyk pro ně typický a přirozený, ne však pro zemi, ve které žijí. Tento typ bilingvnosti je především typický pro migrační rodiny, které přišly do cizí země.¹³

¹² Talking in Many Tongues: Individual Multilingualism [online]. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.goethe.de/ins/cn/en/spr/mag/20492171.html>.

¹³ BAKER, Colin a Sylvia Prys. JONES. Encyclopedia of bilingualism and bilingual education. Philadelphia, PA: Multilingual Matters, c1998. ISBN 1853593621s, s. 117.

1.2.2. Bilingvismus s dominancí jednoho jazyku a vyvážený bilingvismus

Bilingvismus s dominancí jednoho z jazyků se projevuje u jedince, jehož znalost obou jazyků není stejná. Tzn., že znalost jednoho jazyka převažuje nad druhým. Ovládání obou jazyků nemusí na všech úrovních probíhat totožně (mluvení, čtení, psaní, porozumění). Např. rodiče matka (Češka) a otec (Němec) mají rozdílný mateřský jazyk a žijí v Českých Budějovicích. Každý z rodičů mluví doma s jedinci (dětmi) svým vlastním jazykem. Dále je vybrán rodiči vždy jeden z jazyků, který je vhodný pro dorozumívání mezi všemi členy rodiny. Tím je myšlena řeč, kterou rodiče používají při společné komunikaci s dítětem, tj. čeština. Rodiče si zvolí společnou řeč mezi sebou (němčina). Ve většině případů se stane rodinným jazykem pro společnou komunikaci jazyk dané země, ve které žije rodina. Jedinec nebo dítě je vystavováno menšímu vlivu německého jazyka než českého jazyka. Ve zmíněném případě bude jedinec lépe ovládat jazyk, který používá ve větší míře než druhý jazyk, což je charakteristika dominantního bilingvismu.

Druhá varianta se volí v případě snahy rodičů o podporu rovnováhy znalosti obou jazyků – otce i matky, což se jedná o vyvážený bilingvismus.¹⁴ V tomto případě disponují rodiče odlišným mateřským jazykem, kdy jeden z rodičů ovládá místní jazyk (jazyk země jejich bydliště). V rodině však nekomunikují řečí země, ve které žijí. Jedinec (dítě) se tedy dorozumívá místním jazykem mimo rodinný kruh.¹⁵ Např. otec pochází z Německa a matka z České republiky, rodina žije v České republice, ve městě Vimperk. Rodina doma komunikuje mezi sebou pouze německy. Potomek mluví česky jenom mimo domov. U matky se předpokládá, že ovládá výborně německý jazyk. Jedinec s vyváženým bilingvismem se vyznačuje ovládnutím obou jazyků na stejné nebo podobné úrovni. Každý rodič ovládá svůj jazyk a jedinec (dítě) je vystavován oběma jazykům rovnoměrně. Může nastat i situace, kdy je jedinec zprvu konfrontován s jedním jazykem a po nějaké době vystaven druhému jazyku.¹⁶

¹⁴ MÜLLER, Natascha. Einführung in die Mehrsprachigkeitsforschung Deutsch - Französisch - Italienisch. Tübingen: Narr, 2006. ISBN 3823361732, s. 44.

¹⁵ Způsoby rozdělení bilingvismu [online]. [cit. 2017-05-15]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1000.html>.

¹⁶ Tamtéž.

1.2.3. Simultánní a sekvenční bilingvismus

U simultánního bilingvismu se učí jedinec (pochází se smíšené česko-německé rodiny) oba cizí jazyky pomocí svého okolí nebo od svých rodičů ve dvojjazyčném prostředí současně. Např. matka (Češka), která má mateřský jazyk češtinu a otec (Němec) s mateřským jazykem němčinou žijí s potomkem v bavorském městě Freyungu. Každý z nich mluví na potomka svým vlastním mateřským jazykem. To znamená, že děti vyrůstají v rodinném prostředí, kde se mluví dvěma mateřskými jazyky (čeština a němčina). Simultánní bilingvismus se podobá vyváženému bilingvismu, ale s tím rozdílem, že u vyváženého bilingvismu se může začít s výukou druhého jazyka v později.

Sekvenční bilingvismus znamená, že výuka druhého jazyka probíhá v době, kdy jedinec dokonale ovládá první jazyk. Jazyky, kterými jedinec disponuje, se navzájem ovlivňují na různých jazykových rovinách (pravopis, frazeologie, pořádek slov, syntax, morfolgie nebo výslovnost).¹⁷ Např. otec a matka mluví jedním jazykem. Jejich komunikativní jazyk je němčina. Rodina žije v bavorském městě Pasov. Matka (Češka) se učila ve škole německy a její dětství strávila v České republice. Rozhodla se se svým dítětem, které pochází se smíšené (česko-německé) rodiny, mluvit česky, protože rodiče chtěli, aby se potomek naučil druhý jazyk. Pro zlepšení českého jazyka jezdí rodina se svým potomkem často do České republiky a udržuje osobní kontakt s českými rodinami a českými institucemi v Německu. Otec (Němec) a jeho okolí mluví pouze německy. V sekvenčním bilingvismu je výběr osvojení druhého jazyka na úvaze rodičů. Tzn., že druhý jazyk nemusí být mateřský jazyk jednoho z rodičů.¹⁸

1.2.4. Přirozený a umělý bilingvismus

U přirozeného bilingvismu se jedinec neučí oba jazyky formální výukou, ale učí se je v běžné komunikaci. Tzn., když jedinec komunikuje s osobami v denních situacích (mimo zařízení, která zprostředkovávají výuku jazyků).

Oba rodiče jsou bilingvní a v jejich domovském prostředí se mohou nacházet stejné jazykové kombinace bilingvnosti. Oba rodiče mluví s jejich potomkem oběma

¹⁷ Bilingvismus [online]. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/BILINGVISMUS>.

¹⁸ MÜLLER, Natascha. Einführung in die Mehrsprachigkeitsforschung Deutsch - Französisch - Italienisch. Tübingen: Narr, 2006. ISBN 3823361732, s. 45-46.

jazyky a snaží se ho učit jejich mateřskému a druhému jazyku. Např. v příhraničních oblastech, na Šumavě, které hraničí se Svobodným státem Bavorsko, bývala běžná znalost jazyka sousedního státu. Rodiče, otec Čech a matka Němka, vyrůstali a chodili na Šumavě do školy. Z tohoto důvodu mluví/mluvili se svým potomkem jak česky, tak i německy a díky běžné (denní) komunikaci s rodiči nebo s jinými osobami se jedinec učí jazyky. Rodinný příslušníci mezi sebou mluví česky a německy.¹⁹

Umělý bilingvismu vzniká formálním osvojováním jazyka, např. výukou ve škole.²⁰ Jedinec pocházející z manželství, kde oba rodiče jsou Češi, vyrůstá v českém prostředí v Prachaticích. Oba rodiče mluví se svým potomkem mateřským jazykem (češtinou) a jedinec se učí druhému jazyku (němčině) v německé základní škole ve Freyungu v Německu, kam každý den dojíždí.

Z pohledu druhů bilingvismu jsme se pro výzkum v předkládané diplomové práci zaměřili na bilingvní osoby, které pocházejí ze smíšeného manželství a jsou nebo byli vybaveni schopností komunikovat českým a německým jazykem. Zároveň žijí nebo žili ve vymezené územně-správní oblasti. Dotazované osoby, se kterými byl proveden rozhovor, naplňují znaky bilingvismu simultánního, sekvenčního, dominantního, vyváženého a i přirozeného. Umělý bilingvismus už z velké míry nespadá do oblasti vymezené kritérii. U všech respondentů se neprojevuje jenom jeden druh bilingvismu, ale propojuje se s minimálně dvěma druhy bilingvismu.

1.3. Výhody a nevýhody bilingvní výchovy

Debaty o výhodách a nevýhodách individuální a společenské dvojjazyčnosti mají dlouhého trvání. Bilingvnost je fenomén rozpínající se do širokých a členitých rozměrů. Pomocí jazykové dostupnosti můžeme poznávat pro nás blízké nebo vzdálené společenské kultury.²¹

Bilingvnost, resp. znalost dvou jazyků, přináší pro jedince řadu výhod. Vícejazyčnost je propagována po celém světě a lidé, kteří absolvovali dvojjazyčnou/vícejazyčnou výchovu, jsou lépe znalostně vybaveni než jedinci vybaveni

¹⁹ HARDING-ESCH, Editha a Philip RILEY. *The bilingual family: a handbook for parents*. 2. ed. Cambridge [u.a.]: Cambridge Univ. Press, 2003. ISBN 0521004640, s. 40.

²⁰ Typy bilingvismu [online]. [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/46-co-je-to-bilingvismus>.

²¹ GOGOLIN, Ingrid a Ursula NEUMANN. *Streitfall Zweisprachigkeit - The Bilingualism Controversy*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften / GWV Fachverlage GmbH, Wiesbaden, 2009. ISBN 9783531915968, s. 163.

znalostí pouze jednoho jazyka. Což jim ve svém důsledku může přinést lepší uplatnění na trhu práce. Znalost cizích jazyků je dnes při pracovním uplatnění alfou a omegou.²²

Vědkyně Ellena Bialystoková např. během svého výzkumu dále prokázala, že bilingvní osoby musejí více přemýšlet při správné volbě slov, a tím si udržují bystřejší mozek než osoby monolingvní.²³ Bilingvní jedinci mají většinou lepší schopnost kreativního a abstraktního myšlení. Dokáží oddělit smyslové a racionální poznání. Jsou i velice schopní pro vědeckou, uměleckou či jinou tvůrčí činnost.²⁴

Bilingvismus nepřináší jedincům pouze výhody. Nejvíce problému se spojuje s výchovou v bilingvním prostředí, protože se mohou některé nedostatky projevovat po celý zbytek života. Může se jednat o různé obtíže např. o problémy s jazykem u menších dětí (např. opožděná komunikace, která může vznikat současným používáním dvou odlišných jazyků při výchově). Problém u semilingvismu nastává v době, kdy si dítě neosvojí ani jeden z jazyků. Jedinci mohou být ovlivněni také během fáze svého vzdělání. Např. může se jednat o zpomalení výuky v jazykovém pojetí nebo nesprávné přiřazování výrazů v jazycích.²⁵ Někdy se u bilingvních jedinců mohou objevit i potíže související s osobnostním vývojem, popř. pochybnosti dítěte o své identitě.²⁶ Občas může mít jedinec problém zařadit se do jedné ze dvou kultur. Jedná se o tzv. missidentifikaci kulturního zařazení. Jazyk ovlivňuje jedince z menší části než je samotná kultura. Na jedince působí prostředí, ve kterém vyrůstá od dětství.²⁷

1.4. Historie termínu bilingvismus

Pojem bilingvismus je někdy mylně považován za novodobý výraz, ale jedná se o velmi starý termín a fenomén. Znalost dvou odlišných jazyků byla pro jedince v minulosti zcela běžná. Lidé se schopností dorozumět se dvěma jazyky patřili

²² Die Revolution der Zweisprachigkeit [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://www.goethe.de/ins/us/de/kul/mag/20856846.html>.

²³ Bilingualism as a protection against the onset of symptoms of dementia [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: http://www.academia.edu/31718279/Bilingualism_as_a_protection_against_the_onset_of_symptoms_of_dementia.

²⁴ GOGOLIN, Ingrid a Ursula NEUMANN. Streitfall Zweisprachigkeit - The Bilingualism Controversy. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften / GWV Fachverlage GmbH, Wiesbaden, 2009. ISBN 9783531915968, s. 78.

²⁵ Mehrsprachige Erziehung [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: http://www.ruhr-uni-bochum.de/sprachwerk/mam/content/13_msk.pdf.

²⁶ VACCARO-NOTTE, Lucia. Erlebte Zweisprachigkeit. Eine empirische Untersuchung zum bilingualen Leben italienischer Migrantenkinder. München: GRIN Verlag, 2009. ISBN 9783640352296, s. 43.

²⁷ BAKER, Colin a Sylvia Prys. JONES. Encyclopedia of bilingualism and bilingual education. Philadelphia, PA: Multilingual Matters, c1998. ISBN 978-1853593628, s. 8-9.

k různým vrstvám společnosti a plnili různé role a funkce. Mohlo se jednat o obchodníky zaměřujícími se na mezinárodní obchod, mnichy, církevní hodnostáře, diplomaty atd.

Již od počátků civilizace se potýkalo lidstvo s přemísťováním národů a hranic. Velké migrační vlny započaly už v Antice a přecházely přes středověk až do 20., potažmo 21. století.²⁸

Níže bych uvedl stručné rozdělení bilingvismu na několik hlavních období v Evropě. Bude zde stručně představeno, jak se pojem bilingvismus rozvíjel od nejstarších dějin lidstva až po současnost:

1. diglosie a nářečí v dobách starověkého Řecka,²⁹
2. ve středověku působila latina vedle jazyků středověkých národností jako rozšířený jazyk,³⁰
3. během národního obrození ve slovanských zemích byl bilingvismus přítomný v multikulturních městech (např. Bukurešť, Vídeň, Oděsa, atd.),³¹
4. bilingvismus se hlavně nacházel v multikulturních zemích (např. Rakousko-Uhersko),³²
5. dvojjazyčnost nebo trojjazyčnost se vyskytuje např. ve Švýcarsku (dokonce čtyřjazyčnost) nebo na území bývalé Československé republiky (česko-slovenská kompetence).³³

Geograficko-kulturní prostor, ve kterém se v současné době nachází Česká republika je nazýván jako „srdce Evropy“, byl v 19. a 20. století oblastí, kde se nacházely četné menšiny německých, slovenských nebo maďarských obyvatel. Historie České republiky nebo bývalého Československa nabízí bohaté materiály ke studiu

²⁸ BAKER, Colin a Sylvia Prys. JONES. Encyclopedia of bilingualism and bilingual education. Philadelphia, PA: Multilingual Matters, c1998. ISBN 9781853593628, s. 15.

²⁹ Bilingvismus, diglosie a tzv. mikrojazyky na Balkáně [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/100653/A_Linguistica_35-1987-1_4.pdf?sequence=1.

³⁰ BALDZUHN, Michael a Christine PUTZO. Mehrsprachigkeit im Mittelalter Kulturelle, literarische, sprachliche und didaktische Konstellationen in europäischer Perspektive: Mit Fallstudien zu den Disticha Catonis. [Online-Ausg.]. Berlin: De Gruyter, 2011. ISBN 9783110254815, s. 32.

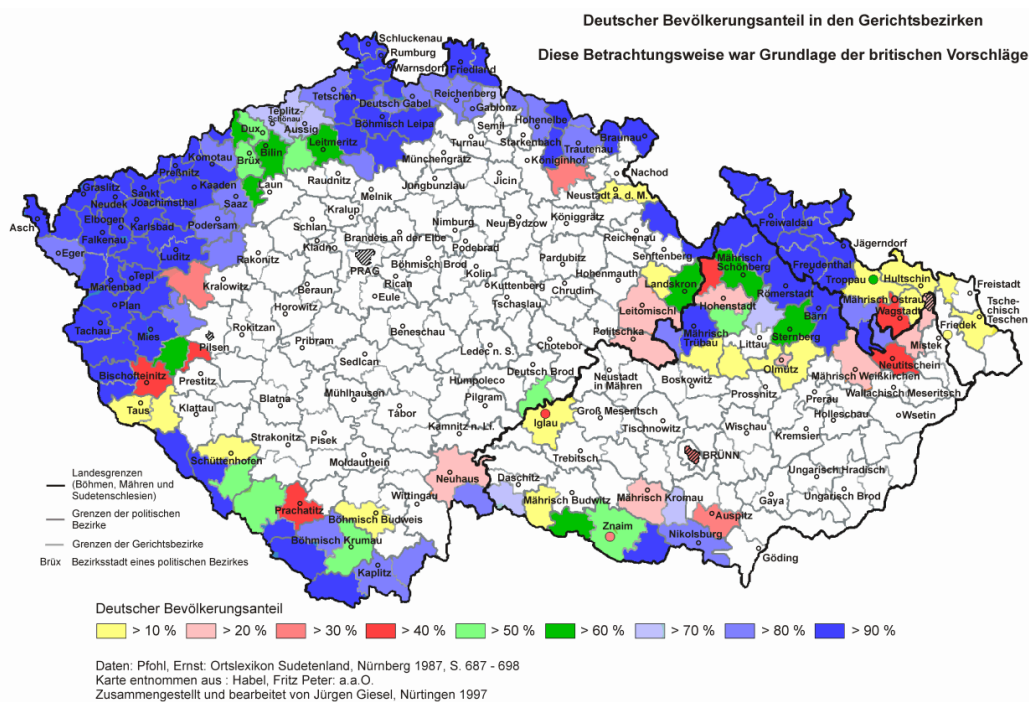
³¹ SCHUBERT Gabriella, Wolfgang DAHMEN, Petra HIMSTEDT-VAID a Gerhard RESSEL. Grenzüberschreitungen: Traditionen und Identitäten in Südosteuropa: Festschrift für Gabriella Schubert. Wiesbaden: Harrassowitz, 2008. Balkanologische Veröffentlichungen, Bd. 45. ISBN 978-3447057929, s. 287.

³² SCHIEDER, Theodor. Handbuch der europäischen Geschichte, Band 6. Klett-Cotta /J. G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger (Januar 1968). ISBN3-12-907590-9, s. 254.

³³ WARREN, Jane a Heather MERLE. BENBOW. Multilingual Europe: reflections on language and identity. Newcastle: Cambridge Scholars, c2008. ISBN 978-1847188342, s. 28.

dvojazyčnosti. V minulosti se zde nacházely české menšiny v německé oblasti a německé menšiny v české nebo slovenské oblasti, kde byl ovlivněn jazyk český a slovenský jinými jazyky (odborným, nespisovným jazykem nebo Jargonem).³⁴

Obr. č. 2: procentuální podíl německého obyvatelstvo v českém pohraničí ve 40. letech 20. stol.

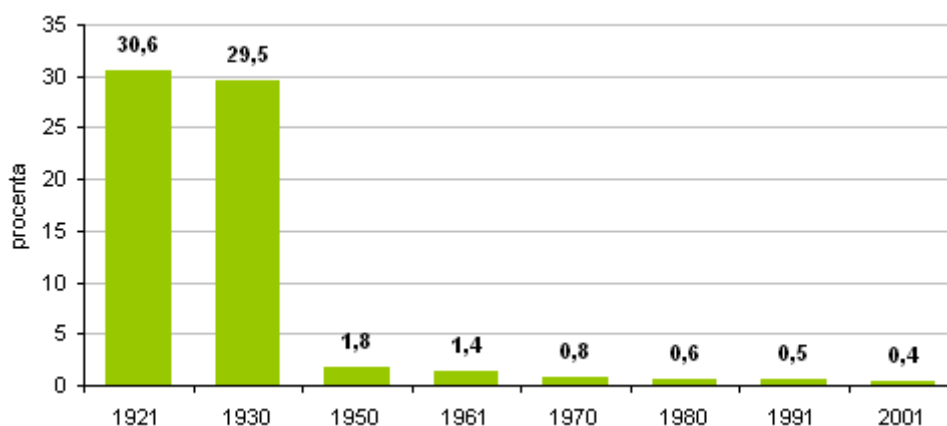
Zdroj: Existují Sudety? Hranice jsou zřetelné i sedmdesát let po vysídlení Němců [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/sudety/>.

Na výše uvedeném obrázku č. 2 můžeme vidět nejvyšší koncentraci německého obyvatelstva v západních Čechách (Krušné hory a Český les), severních Čechách (Krkonoše, Jizerské a Lužické hory), na severu Moravy a Slezka (Jeseníky). Na jihu Čech (Šumava) a Moravy (jih Českomoravské vrchoviny) je hustota zalidnění německým obyvatelstvem převážně poloviční oproti výše zmíněnému výčtu.

Počet německy mluvící populace klesl po rozpadu Rakouska-Uherska. Na začátku 30. letech 20. stol. tvořila německá menšina 29,5 % (cca 2 301 000) celkového počtu obyvatelstva na českém území (viz graf. č. 1).

³⁴ Projekt „Němčina jako menšinový jazyk v ČR: Analýza potřeb, návrh řešení a studie [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: https://utrl.ff.cuni.cz/UTRLLFF-462-version1-studie_charta_nemcina_jako_men.pdf.

Graf č. 1: vývoj podílu německé menšiny na počtu obyvatel ČR v období 1921–2001 v %

Zdroj: Německá národnost na území ČR [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/nemecka_narodnost.

Následně po druhé světové válce byla většina německého obyvatelstva odsunuta z tehdejšího československého území a setrvala zde pouze malá skupina Němců, kteří většinou žili v západních nebo severních Čechách, tzn. 1,8 % (cca. 150 000). Jednalo se zejména o odborníky v různých průmyslových odvětvích, antifašisty nebo Němce žijící ve smíšených manželstvích.³⁵ Zde můžeme uvést příklad z rozhovoru paní Touškové.³⁶ V roce 1961 žilo v Československu 140 400 Němců a na začátku roku 1976 se zde nacházelo okolo 79 000 Němců. V dnešní době je v České republice oficiálně hlášeno 13 073 Němců.³⁷

Bilingvismus na česko-německém území má už po několik století pevné struktury a dostatečně pestré geografické hranice. Česko-německá historie vytvořila společný dialekt a nespisovnou řeč. Existuje tedy nadnárodní provázanost v jazykových kompetencích.³⁸

Ve výzkumné části práce bude ostatně ukázáno, jak je fenomén bilingvismus přítomen v česko-německém prostředí, kterou potvrdí provedené rozhovory na obou stranách hranice.

³⁵ Odsun sudetských Němců po druhé světové válce – ekonomické a politické souvislosti [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/14778-Odsun-sudetskych-Nemcu-po-druhe-svetove-valce-ekonomicke-a-politicke-souvislosti>.

³⁶ Viz 5. kapitola.

³⁷ Existují Sudety? Hranice jsou zřetelné i sedmdesát let po vysídlení Němců [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/sudety/>.

³⁸ Institution für deutsche Sprache: Der deutsch-tschechische Bilingualismus [online]. [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/index/index/docId/1433>.

2. Územně správní oblast výzkumu

V první kapitole byla představena teorie bilingvismu. Ve druhé kapitole bude definován prostor, ve kterém byly vhodné osoby vyhledávány, tj. vytyčený region. Diplomová práce byla vypracována v rámci projektu „*Od tradice k budoucnosti / Aus der Tradition in die Zukunft*“, programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko, jehož nositelem je Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích a Univerzita Pasov. Proto byly jako mezní body pro oblast výzkumu stanovena města České Budějovice na české straně a Pasov na straně bavorské (resp. německé).

Otázkou bylo, jak tento geografický prostor přesněji postihnout. Jelikož byl záměr oslovovat vhodné instituce, organizace, úřady apod. se žádostí o distribuci vytvořených dotazníků, jako nejvhodnější se ukázalo definovat oblast jak územně (geograficky), tak správně. Z hlediska organizace veřejné správy v ČR, byla oblast výzkumu vymezena na základě správních (katastrálních) území obcí s pověřeným obecním úřadem (tzv. dvojkové obce).³⁹ Jedná o obce s pověřeným obecním úřadem Vimperk, Prachatice, Volary, Český Krumlov, Vyšší Brod, Horní Planá a část obce České Budějovice. Na české straně poté došlo k odebrání východní části obce s pověřeným obecním úřadem České Budějovice z důvodu výrazného vybočení osy z vymezené oblasti. Severovýchodní ořezová hrana je tedy tvořena hranicí katastrálního území obce Hosín. Z oblasti bylo (logicky) vyloučeno území Vojenského újezdu Boletice, které je určeno k ryze vojenským účelům, ač se zde obydlená území nacházejí.⁴⁰

Na německé straně z důvodu odlišnosti od českého územně administrativního členění⁴¹ byl prostor definován správním územím bavorských okresů. Jedná se o celý okres Freyung-Grafenau a východní část okresu Pasov.

Na obr. č. 3 je šikmým růžovým šrafováním determinována vymezená územně správní oblast výzkumu. Velkým tučným písmem jsou vyznačeny německým jazykem státy, tj. Spolková republika Německo, Česká republika a Rakousko. Ve vyšrafované

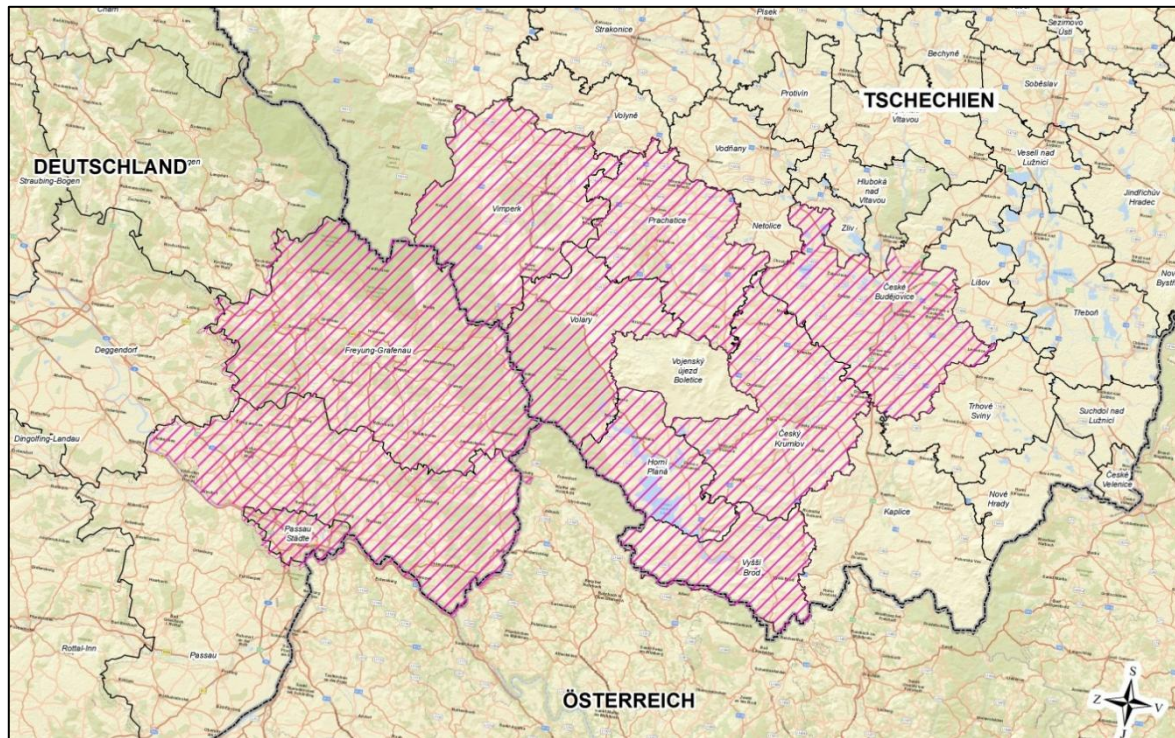
³⁹ Původně bylo uvažováno o obcích s rozšířenou působností, ale kvůli menším sídlům zejména v pohraničí (Horní Planá, Volary, Vyšší Brod) byly nakonec zvoleny obce tzv. dvojkové. K problematice správních obvodů obcí Jihočeského kraje viz Státní správa: Jihočeský kraj [online]. [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: <https://www.statnisprava.cz/rstsp/ciselniky.nsf/i/cz031>.

⁴⁰ Vojenský újezd Boletice [online]. [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.vojujezd-boletice.cz/>.

⁴¹ Více k organizaci VS v Bavorsku viz KUBATOVÁ PITROVÁ, Miroslava. Německá komunální politika: bavorské a saské obce. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2014, ISBN 978-80-7420-041-0, 52.

oblasti jsou označeny územně administrativní jednotky (správní oblast bavorských okresů a českých obcí s pověřeným obecním úřadem).

Obr. č. 3: mapa vymezené územně správní oblasti

Zdroj: Od tradice k budoucnosti. Část sociálněvědná [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: <http://www.od-tradice-k-budoucnosti.eu/priklady-dvojjazycnosti>.

3. Výběr respondentů

V první kapitole byly definovány charakteristiky vhodného respondenta pro uskutečnění rozhovoru s důrazem na dvojjazyčnou kompetenci. Ve druhé kapitole byla stanovena územně administrativní oblast výzkumu. V následující kapitole bude představena forma a způsob vyhledání vhodných osob.

3.1. Kvantitativní sběr dat

Pomocí sociologických metod, resp. kvantitativního sběru dat bylo záměrem vyhledat pomocí dotazníkového šetření širší okruh vhodných respondentů. V první části výzkumu měli být nalezeni dvojjazyčně mluvící respondenti (znalost českého a německého jazyka).

Předností kvantitativního sběru dat je možnost použití metody na větší skupině lidí. S větším počtem jedinců lze vytvářet soubory statistických jednotek, ze kterých se mohou běžné zákonitosti vyvrátit nebo potvrzovat na hypotézách. Kvantitativní metoda slouží pouze k orientačnímu získávání dat. Nasbíraná data představují pouze obecné informace o zkoumaném objektu, ale získávají se z velkého okruhu dotazovaných respondentů. Data se následně zpracovávají za pomoci statistických tabulek a probíhá následné vyhodnocování výsledků formou „splňuje,, nebo „nesplňuje”.⁴²

Záměrem bylo systematické rozesílání dotazníků do českých a německých základních, středních, vysokých a jazykových škol. Českých a německých institucí, organizací, spolků (Tandem, DAAD, Centrum Bavaria Bohemia, Goethe centrum atd.), aby se docílilo co možná nejširšího záběru při oslovování vhodných osob. Zaslání dotazníkového šetření respondentům obsahovalo elektronické online dotazníky⁴³ a průvodní plakát, který podporoval prosbu o pomoc při hledání bilingvních osob.

⁴² BARTONÍČKOVÁ, Klára. Občanský a společenskovední základ - přehled středoškolského učiva. Brno: Computer Press, 2009. Maturity. ISBN 978-80-251-2631-8, s. 49.

⁴³ Online odkaz na německý dotazník viz: Průzkum dvojjazyčnosti v česko-bavorském příhraničí I. [online]. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: https://docs.google.com/forms/d/1cs_t72mKdXkvanTZ_Xl67zKoBkm6QPj0AhFgqCg2Rj0/edit.

Obr. č. 4: česká a německá verze plakátu

Zdroj:

Příklady dvojjazyčnosti [online]. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: [http://www.od-tradice-k-budoucnosti.eu/prikлады-dvojjazycnosti](http://www.od-tradice-k-budoucnosti.eu/prikklady-dvojjazycnosti).

3.2. Kvalitativní sběr dat

Díky strategii kvalitativního sběru dat bylo záměrem rozřídít vytvořené statistické výsledky dat z výše zmíněného kvantitativního šetření. V první fázi se jednalo o určení lidí disponující dvojjazyčností (česko-německou) a v kvalitativním sběru dat bylo třeba rozřídít respondenty, zda pocházejí ze smíšeného česko-německého manželství a zda žijí ve vymezené územně správní oblasti, která byla stanovena v kapitole č. 2. U kvalitativního sběru dat je okruh potencionálních respondentů snižován pomocí určování detailnějších informací na zkoumaném sběru dat.⁴⁴ Chtěli jsme si tedy z vhodných kandidátů na rozhovor vybírat.

⁴⁴ ČEVELA, Rostislav. Sociální a posudkové lékařství. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 9788024629384, s. 92.

3.3. Metoda sněhové koule

Provedený kvantitativní dotazníkový výzkum však nepřinesl požadované údaje, neboť většina z oslovených institucí na naši prosbu o distribuci buď nereagovala, nebo se vyskytly administrativní problémy, které vyplynuly z odlišné organizace veřejné správy na německé straně. Jednalo se o složitý a zdlouhavý byrokratický postup při získávání potvrzení a povolení od různých institucí k následné možnosti vůbec výzkum uskutečnit (zejména na bavorských školách).

Díky zmíněným událostem byla strategie vyhledávání osob přehodnocena a přešlo se na znalost zmapovaného terénu a využití již existujících a navázaných kontaktů. Byla implementována metoda tzv. metoda sněhové koule (*Schneeballauswahl/Snowball sampling*). Tedy od kontaktních osob v terénu jsem dostával typy na konkrétní osoby a dotazníkové šetření kvantitativního sběru dat bylo upozaděno. Princip „sněhové koule“ spočívá v nabalování kontaktů, tedy získávání tipů na další potencionální jedince od osob, se kterými již rozhovor byl uskutečněn.⁴⁵

⁴⁵ HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. *Psyché* (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3, s. 126.

4. Metody sociologického výzkumu

V následující kapitole budou představeny metody sociologického výzkumu, zejména metodika vedení rozhovorů, tedy potřebný teoretický základ k následnému provádění interview s respondenty. Správná a zodpovědná příprava na rozhovor spočívá mj. i v osvojení si sociologické metodiky. V závěru kapitoly bude blíže specifikován narativního typ interview, jako vhodný způsob k následně prováděným rozhovorům s pamětníky.

4.1. Kvalitativní a kvantitativní výzkum

Oba typy výzkumu vyžadují odlišné výzkumné metody. Každý z výše zmíněných přístupů může přinést jiné informace, které se však zároveň mohou ideálně doplňovat. Během výzkumů se mohou odlišovat dva rozdílné modely a to jsou pozitivismus a fenomenologie. Pozitivismus se snaží popsat lidské chování pomocí následků a příčin. Fenomenologie se snaží pochopit a interpretovat lidské aktivity pomocí reality všech jedinců. Zároveň se interpretuje i jejich individualita. Uvedené modely vedou k obecně k odlišným přístupům sbírání dat, což je kvantitativní a kvalitativní přístup.⁴⁶

Jaký je rozdíl mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem. Kvantitativní výzkum je převážně založen na sběru velkého množství dat, která jsou následně analyzována různými statistickými technikami. Kvantitativní průzkum je často popisován jako model pro většinu vědeckých výzkumů, protože zahrnuje postup hypotetické formulace, sbírání informací, analýzu dat, ověření nebo vyvrácení hypotézy.⁴⁷

Kvalitativní průzkum je popisován jako průzkum, který je založený na docílení hlubokého pohledu do sociální reality na základě poměrně nízkého počtu pozorování nebo dotazovaných osob. Kvalitativní výzkum je vhodný tam, kde není možné systematicky získat dostatek (více) informací o zkoumaném subjektu.

⁴⁶ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 9788024713694, s. 29.

⁴⁷ NOVÝ, Ivan a Alois SURYNEK. *Sociologie pro ekonomy a manažery. 2., přeprac. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2006. *Manažer*. ISBN 80-247-1705-0, s. 256.

Metody a postupy k získávání kvalitativních informací v sociologickém výzkumu jsou obvykle provázány i s tzv. klinickými psychologickými metodami. Jedná se o postupy používané v psychologii (např. metoda pozorování a právě rozhovoru, která bude popsána níže). Rozsah postupů pro získávání kvalitativních dat je velmi rozmanitý a vyznačuje se do jisté míry pluralismem teoretických výhledů a tradic, ve kterých metody vznikaly a následně se rozvíjely. Podle terminologie je popisován kompletní proces sběru dat jako tzv. tvorba dat. Termín tvorby dat není náhodný a měl by doplnit skutečnost, že během používání postupů a metod pro získávání kvalitativních informací se tazatel přímo podílí a ovlivňuje kvalitu sbíraných dat.⁴⁸

4.1.1. Pozorování

Metoda pozorování je způsob, kde sociologové využívají tzv. formy „být přímo u zdroje“. Pozorování je využíváno v situacích, kdy by nemělo formální dotazování velký smysl. Hlavním problémem neosobního dotazování by se stalo, že by zkoumaná osoba mohla uvést pouze povrchní informace a výzkumník by nemohl dosáhnout bližších nebo pro respondenty citlivých informací.⁴⁹

Výzkumník zjišťuje a získává zkušenosti respondenta z „první ruky“, kde mohou být zaznamenány neobvyklé příhody a chování. Zápory pozorování mohou nastat, že dotazovaná osoba může nechtěně pozměnit své vyprávění. Může se stát, že respondent nechce výpravět o citlivých informacích nebo výzkumník nemusí být zkušený ve vedení metody pozorování a díky tomu nezíská dostatečné informace. Dále mohou nastat problémy u oslovování nezletilých respondentů, kde může být problém v podobě jeho nebo jejích rodičů (odmítnutí provedení rozhovoru, atd.).⁵⁰

4.1.2. Interview

Druhou základní metodou u kvalitativního sběru dat je interview. Rozhovor, nebo-li interview, je jedním ze základních metodologických prvků k získání dat. Interview reprezentuje formální komunikaci mezi dvěma jedinci, kteří si stojí tváří

⁴⁸ NOVÝ, Ivan a Alois SURYNEK. Sociologie pro ekonomy a manažery. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2006. Manažer. ISBN 80-247-1705-0, s. 256.

⁴⁹ URBAN, Lukáš. Sociologie trochu jinak. Praha: Grada, 2008. ISBN 9788024724935, s. 61.

⁵⁰ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 9788073670405, s. 161.

v tvář. Na jedné straně budou získány informace od respondentů, ale zároveň se vytváří společné a přesvědčivé výpovědi. Při metodě kladení otázek se může jednat o otevřené nebo uzavřené otázky. Otevřené otázky se orientují na sběr kvalitativních informací a uzavřené otázky se zaměřují převážně na jednoznačné odpovědi, které se týkají např. odpovědí „ano” nebo „ne”.⁵¹

Interview vychází z přirozené verbální komunikaci tazatele a respondenta. Níže jsou uvedeny základní typy interview dle sociologa Jana Hendla:

- interview s návodem,
- narativní interview,
- skupinové interview.⁵²

Výhodou u všech typů interview je, že během rozhovoru naváže výzkumník přímý kontakt s respondentem. Tím se minimalizují nejasné výpovědi nebo detaily o konkrétních informacích. Otázky jsou pokládány respondentovy volným způsobem a zkoumající si může otázky v průběhu rozhovoru upravit nebo doplnit. Dále je výhodou, že výzkumník může zkoumat neverbální komunikaci respondenta. Nevýhoda rozhovoru může být např. časová náročnost, malý počet respondentů nebo respondent může negativně ovlivnit výzkum svou pasivitou nebo nezaujetím.⁵³

4.1.3. Sběr dokumentů

Třetí a poslední základní metodou je sběr dokumentů. Dokumenty mohou vytvářet samotný datový podklad studií, nebo zpracovávat získané informace z rozhovorů a pozorování. Jedná se např. o:

- veřejné dokumenty získané studiem v archivech, fondech, knihovnách,
- soukromé dokumenty, které výzkumníkovi poskytne respondent, osobní či rodinné povahy (v našem případě např. fotografie narátora nebo prostředí, ve kterém žije).

⁵¹ KUČERA, Dalibor. Moderní psychologie: hlavní obory a témata současné psychologické vědy. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4621-0, s. 186.

⁵² Tamtéž.

⁵³ HOLÁ, Lenka. Mediace a možnosti využití v praxi. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3, s. 126.

4.2. Narativní interview

Pro vedení rozhovorů s respondenty, jejichž životní osudy budou zpracovány v následující kapitole, jsem si vybral typ narativního interview, protože mi nejlépe poslouží k zjištění požadovaných informací vhodných pro diplomovou práci. U narativního rozhovoru se jedná o vyprávění týkající se životního příběhu respondentů. Někdy se může nazývat i biografickým rozhovorem.⁵⁴ Dle R. A. Neimeyera je každý jedinec a jeho identita zakládána na událostech narativního charakteru. Narativní pohled na svět je prezentace subjektivity světa okolo jedince samotného, jehož součástí je změna v čase. Během narativního výzkumu musí výzkumník počítat s několika negativními skutečnostmi. Životní příběhy respondentů se mění s časem a v průběhu výzkumu má zkoumající osoba k dispozici pouze tzv. fotografii dynamicky měnící se identity subjektu. Druhý negativní dopad narativního rozhovoru se odráží v tom, že rozhovor je omezen kontextem, ve kterém je interview vedeno. To znamená, že respondent není schopen pokaždé vyprávět svůj životní příběh ve stejné formě, ale upravuje ho v závislosti na své osobě a podle aktuálního psychického rozpoložení.⁵⁵

Vlastní narativní rozhovor se dělí na čtyři fáze, které jsou níže uvedeny formou výčtu:

- stimulace,
- vyprávění,
- kladení otázek pro vyjasnění nejasností,
- zobecňující otázky.

V první části se subjekt (respondent) stimuluje. Respondent bude nejprve seznámen s tématem a jeho podstatou, ve které se zároveň výzkumník snaží získat jeho důvěru. Následně je možné požádat respondenta o zahájení rozhovoru. U dotazovaného bude zkoumán celý život, určitá část jeho života nebo časový úsek. Následně budou pokládány otázky, které se vracejí k nejasnostem v rozhovoru, nebo jde o doplnění některých informací. V průběhu rozhovoru je vstupování tazatele do rozhovoru povolené za předpokladu, že by se respondent odchýlil od daného tématu. V neposlední

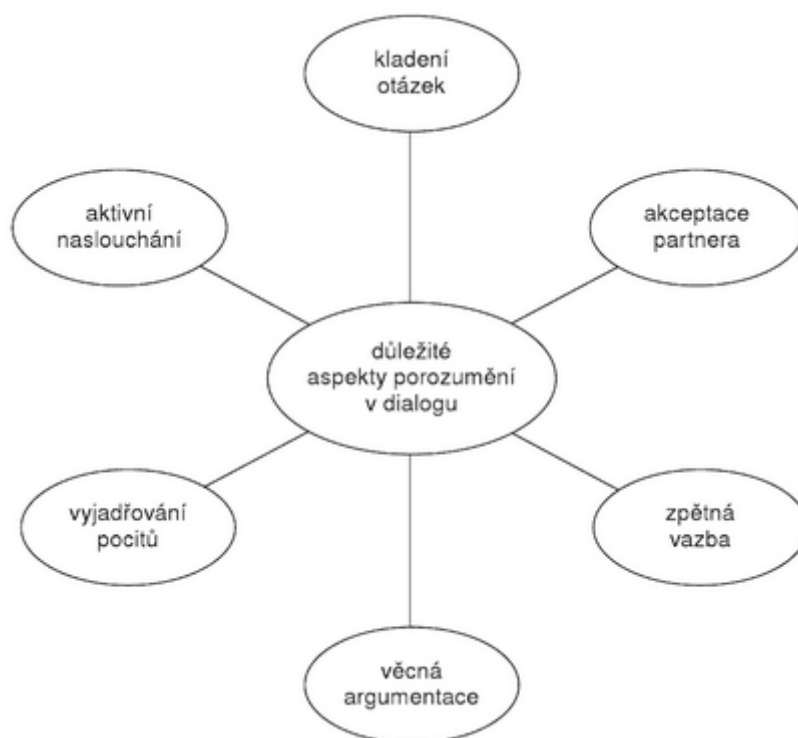
⁵⁴ ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-2993-0, s. 105.

⁵⁵ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. *Sociologie (Grada)*. ISBN 978-80-247-3006-6, s. 111.

řadě se tazatel snaží využít respondentovy schopnosti vysvětlit a interpretovat jeho nabyté zkušenosti z pohledu experta.

Důležitou součástí výzkumu je kladení otázek během rozhovoru. Primárním znakem kladení otázek je získat dostatečné kvantum informací od respondenta. Kladení otázek je činný prvek dialogu, tzn., že otázky určují směr rozhovoru. Otázky aktivně vytvářejí průběh rozhovoru a současně umožňují proces dialogu mezi respondentem a výzkumníkem řídit a kontrolovat.⁵⁶

Obr. č. 5: klíčové aspekty porozumění v dialogu

Zdroj: PLAMÍNEK, Jiří a Daniel FRANC. Komunikace a prezentace: umění mluvit, slyšet a rozumět. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4484-1, s. 124.

Porozumění v dialogu je složitý proces, který si žádá, aby byly zohledněny všechny aspekty. Pokládání otázek je jednou z nejobtížnějších věcí v rozhovoru. Stejně důležité je ale aktivní naslouchání, díky kterému může tazatel reagovat na rozhovor a respondenta usměrňovat. Díky vnímání pocitů respondenta může tazatel získat jiný druh než pouze verbálních informací (např. o důležitosti události pro respondenta, o jeho vnímání apod.). Pomocí věcné argumentace může respondent ze svých zkušeností vyjádřit své vlastní nebo převzaté myšlenky, které se mohou dopodložit

⁵⁶ PLAMÍNEK, Jiří a Daniel FRANC. Komunikace a prezentace: umění mluvit, slyšet a rozumět. 2. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4484-1, s. 124.

analýzou nebo srovnáním informací. Díky kladeným otázkám získá tazatel od respondenta zpětnou vazbou na různé informace, které mohou být užitečné či nikoliv. Všechny faktory slouží k lepšímu porozumění respondentovi při rozhovoru a získu maximálního množství informací.

Charakteristika rozdělení druhů otázek se dělí na tři základní oblasti. První jsou otevřené otázky. Dovolují respondentům odpovědět jejich vlastními slovy. Ve většině případů odhalí otevřené otázky více informací než otázky uzavřené, protože respondenti nejsou omezeni.⁵⁷ Druhé jsou tzv. polootevřené otázky. Jejich význam je, že jsou to uzavřené otázky, které mohou být formulovány jinou odpovědí, než nabízené.⁵⁸ Třetí jsou uzavřené otázky, které zahrnují pouze předem určené odpovědi. Mohou to být jednoduché alternativní otázky na které je možno odpovědět „ano” nebo „ne”. Uzavřené otázky jsou vhodné v případě, že výzkumník chce rychle získat odpověď.⁵⁹

Níže jsou uvedeny návodné otázky, které se dotýkají narativního rozhovoru s respondentem. Podobné otázky byly následně použity pro vedení rozhovorů v předkládané diplomové práci:

- Otázky o fázi života: *„Kdy a kde jste se narodil? Kde bydlíte? Čím byli Vaši rodiče? Kdo Vás učil česky/německy? Můžete mi říct, kdy a kam jste chodil do školy? Jaké jste měl zaměstnání?”*
- Otázky o určitém tématu: *„Můžete mi vyprávět o Vašich rodičích, jak se chovali v době války a jaký k Vám měli vztah?”*
- Zkoumání vyprávění pro jasné vyjasnění argumentace: *„Můžete popsat, jak reagovala Vaše matka na skutečnost, že jste byli od sebe odloučeni?”*
- Otázky k vědomostem jiné osoby nebo k přenesené zkušenosti: *„Dokážete si vybavit situaci, když Vaši rodiče mluvili o událostech a zážitcích z odsunu?”*

4.3. Metoda oral history

Metoda oral history je vytvořena z procesů v oblasti humanitních a společenských věd, pomocí kterých se získávají informace z ústních pohovorů s respondenty. Jedná se o respondenty žijící v době, o kterou se výzkumník zajímá.

⁵⁷ KOTLER, Philip. Moderní marketing: 4. evropské vydání. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1545-2, s. 420.

⁵⁸ KUTNOHORSKÁ, Jana. Výzkum v ošetrovatelství. Praha: Grada, 2009. ISBN 9788024727134, s. 46.

⁵⁹ ALLHOFF, Dieter-W. a Waltraud ALLHOFF. Rétorika a komunikace: 14. vydání. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2283-2, s. 126.

Popř. se jedná o jedince nebo svědky s individuálními zážitky, názory nebo zkušenostmi, které mohou přinést nový náhled výzkumníka na zkoumané téma či problém.⁶⁰ Metoda oral history se od 80. let 20. stol. stala legitimní metodou historické vědy.⁶¹

Postup při metodě oral history spočívá v provádění interview, ze kterého vzniknou nahrávky. Z nahrávek budou shromažďovány vzpomínky a osobní komentáře díky relevantním respondentům. Hlavním předpokladem úspěšného interview v metodě oral history je dobře připravený výzkumník a respondent. Interview je zaznamenáno audio- popřípadě video-formou. Nahrávky z provedeného interview jsou následně přepsané, sumarizované, popř. i okódované a založeny v knihovně nebo archivu. V budoucnu mohou být využity při výzkumech, publikacích, video nebo rozhlasových dokumentech, výstavách, představeních jako forma veřejné prezentace.⁶²

Typy rozhovorů při metodě oral history:

- životní vyprávění,
- interview.

V diplomové práci pro výzkumnou část bude využita metoda sběru kvalitních dat, protože výzkum v diplomové práci bude zaměřen na provádění rozhovorů, ze kterých bude vytvářen souhrn informací v umělecky sepsané písemné formě. Forma vedení a zpracování rozhovorů bude provedena podle metody narativního interview a metody oral history.

⁶⁰ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 9788024629315, s. 14.

⁶¹ MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 9788024626895, s. 32.

⁶² VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 9788024629315, s. 15.

5. Rozhovory

V poslední kapitole představím zpracované rozhovory s jednotlivými pamětníky. U každého interview je nejprve respondent představen. Poté následuje umělecky zpracovaný text. Každý příběh je zasazen do příslušného historického kontextu.

5.1. Anna Toušková

Níže uvedený rozhovor se uskutečnil s pamětnicí Annou Touškovou, rozenou Häuslerovou. Paní Toušková se uvolila poskytnout nahrávaný rozhovor 10. prosince 2017 v jejím domě, který se nachází ve městě Husinec nedaleko Netolic, v Jihočeském kraji v podhůří Šumavy.

K nalezení vhodné respondentky přispěla náhoda. Vnuk narátorky (Filip Toušek) je můj spolužák. Díky němu jsem se dozvěděl o jejím česko-německém původu. Filip Toušek byl také hlavním strůjcem souhlasu Anny Touškové s provedením rozhovoru, byl u něj přítomen a rozhovor spoluedl.

Můžeme tak dále zprostředkovat její životní osud a příběh a nenechat jej zaniknout. Hlavními tématy rozhovoru se stalo poválečné Československo, nucený odsun Němců, návštěvy německého příbuzenstva v západním Německu a další související vzpomínky.

Paní Toušková působila uvolněným a klidným dojmem. Bylo na ní vidět nadšení a radost z toho, že se někdo zajímá o její životní příběh. V některých úsecích jejího vyprávění se projevovaly emoce, které občas pamětnici dohnaly až k slzám. Celý svůj životní příběh zvládla p. Toušková převyprávět i přes zmíněné emotivní momenty.

Obr. č. 6: Anna Toušková

Zdroj: osobní archiv autora.

Rozhovor s Annou Touškovou

Paní Anna Toušková pochází ze smíšeného česko-německého manželství. Po druhé světové válce její rodina zůstala na území tehdejší Československé republiky v Chrobolech. Na začátku 60. let minulého století se provdala za Miloslava Touška a poté se společně přestěhovali do nově vybudovaného rodinného domu v Husinci, kde žije dodnes. Po většinu svého života pobývala na Šumavě. V dětství se potýkala s různými obtížemi kvůli svému česko-německému původu. Ani komunistický režim k ní nebyl přívětivý.

Otec byl Němec, matka Češka. Pamětnice měla ještě dalších sedm sourozenců. Narodila se 27. 5. 1940 na samotě nedaleko obce Chroboly. Přesná lokalita jejich bývalého domu se nachází mezi obcemi Chroboly a Lučenice v zalesněné části. Její mateřský jazyk byla němčina, kterou mluvila až do šesti let.

„Otec působil v německé armádě za druhé světové války a po jejím konci se vrátil domů,“ popisuje A. Toušková a dodává *„měl to po návratu velmi složité, protože byl původem Němec.“* Velká část německého obyvatelstva, která bydlela v Chrobolech, Rohanově a zároveň i na samotě s Häuslerovou rodinou, byla odsunuta do Německa.⁶³ *„Bylo to velmi smutné období, protože většina našich německých přátel z okolí nebo i z odlehlejších míst byla odsunuta do Německa a zůstali jsme tady téměř sami,“* vzpomíná s povzdechem pamětnice, které v inkriminované době bylo šest let. *„Mohli si s sebou vzít jenom své osobní věci a nesměli si vzít nic víc,“* doplňuje A. Toušková. Němci, kteří byli odsouváni do Německa, si mohli s sebou vzít zavazadlo o hmotnosti 30-50 kg. Později byl limit navýšen na 70 kg.⁶⁴ Vzpomínky se jí stále vracejí na její kamarády z dětství: *„Bydleli jsme na samotě s otatními Němci a mezi sousedy jsem měla kamarády, se kterými jsme si hráli pomalu celé dny.“* Některé události jí ale přesto vykouzlí úsměv na tváři. *„Jako malá holka jsem občas přenocovala u svých německých kamarádů. Vždy jsme měli v jejich domě připravenou večeři a spaní na slámě. Moje matka tam pokaždé večer přišla a chtěla mě odvést domů, ale my už jsme byli připravení jít spát, tak mě tam nechala přespat.“*

Po druhé světové válce zůstala rodina Touškových na území tehdejší Československé republiky. Tím se museli rozloučit s jejich dobrými přáteli, kteří odešli

⁶³ Je uváděno, že do americké zóny v Německu bylo mezi roky 1945-1947 vysídleno téměř 1,5 milionu Němců. Toto období se také nazývalo masivní vysídlování (pozn. aut.). Pro více informací o odsunu viz např. STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. ISBN 8020003282.

⁶⁴ STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. ISBN 8020003282, s. 536.

do Německa. Pamětnice vzpomíná na německé přátele velmi hezky, protože si s jejich dětmi užila spoustu zábavy během společných večerů: „*Pro rodiče to byli velmi dobří přátelé a moje matka jim pomáhala s hospodářstvím, kde si vydělala peníze a zároveň jí nebylo samotné doma smutno, protože otec bojoval během druhé světové války za nacistické Německo.*”

Rodiče A. Touškové měli na výběr, zda odejdou do Německa nebo zůstanou na území tehdejší ČSR, protože smíšená manželství si mohla vybrat ze dvou výše zmíněných možností.⁶⁵ „*Otec byl původem Němec a pořád opakoval, že bychom měli taky odejít do Německa, ale moje matka, původem Češka, byla proti, protože se narodila na Šumavě a nechtěla opustit své české příbuzenstvo,*” uvádí A. Toušková, jak si její otec přál odejít do Německa, ale maminka lpěla na svých šumavských kořenech.

Obr. č. 7: rodiče A. Touškové před rodinným domem v Husinci

Zdroj: osobní archiv autora.

Rodina pamětnice zůstala tedy na území ČSR v jejich domě nedaleko Chrobol, ale tím problémy neskončily. Okresní národní výbor ve městě Prachatice považoval otce

⁶⁵ Před sedmdesáti lety začaly vlaky odvázet Němce. Odsun zůstal traumatem [online]. [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1667566-pred-sedmdesati-lety-zacaly-vlaky-odvazet-nemce-odsun-zustal-traumatem>.

A. Touškové za tzv. státně nespolehlivou osobu, protože bojoval za nacistické Německo ve druhé světové válce.⁶⁶ Osoby spadající pod zmíněné označení ztratily majetek ve prospěch státu.⁶⁷

Celá rodina byla nedobrovolně odstěhována z rodinného domu, který se nacházel na samotě nedaleko obce Chroboly.⁶⁸ „Nastěhovali nás přímo do obce Chroboly. Dostali jsme tam malý dům a neměli jsme tam ani elektriku,” většinu dne trávil rodina v práci, „všichni jsme museli velmi tvrdě pracovat, protože jsme měli hospodářství, abychom jsme se vůbec dokázali uživit,” vysvětluje A. Toušková ve vzpomínkách na poválečné období. „Do našeho rodinného domu na samotě nedaleko obce Chroboly nepřišel žádný nový majitel, ale celý majetek, dobytek a věci, které měly nějakou hodnotu, byly rozkradené a následně se i celý dům zboural a zbyla po něm jenom ruina.”

Mezi roky 1947 až 1949 probíhali tzv. vnitřní odsuny na československém území. Nazývalo se to tzv. násilný rozptyl německého obyvatelstva do vnitrozemí. Byla to následná reakce na nerealizovatelný hromadný transfer do Německa.⁶⁹ Cílem vnitřní nucené migrace byla rychlejší a účelná asimilace Němců. Po zahájení vnitřního rozptylu se projeví nedostatky plánu, např. nevhodná ubytovací zařízení nebo tvrdé a asociální zacházení s Němci. Proto se plán vnitřního rozptylu nepovedlo zcela naplnit.⁷⁰

A. Toušková vzpomíná, jak celou rodinu plánovali přestěhovat z obce Chroboly více do vnitrozemí ČSR kvůli otcově minulosti spojované s nacistickým Německem, ale nakonec se zmiňovaný záměr naštěstí neuskutečnil. Po druhé světové válce byly německé a smíšené rodiny silně ovlivněny různými restrikcemi, které se týkaly, jak dokládá pamětnice, mj. vyvlastňováním soukromého majetku. Dále to bylo propouštění z práce nebo zákaz volného pohybu a vycházení po určité hodině z domu, omezením přidělem potravinových dávek, omezením kulturního a náboženského života, atd.⁷¹

⁶⁶ § 4 dekretu presidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

⁶⁷ § 2 odst. 1 dekretu presidenta republiky č. 5/1945 Sb.

⁶⁸ Obec Chroboly se nachází 30 km přímou vzdušnou čarou od německých hranic (pozn. aut.).

⁶⁹ STANĚK, Tomáš. Německá menšina v českých zemích (1948-1989). Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993. ISBN 8085241293, s. 58-63.

⁷⁰ SPURNÝ, Matěj. Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960). Praha: Antikomplex, 2011. ISBN 9788090442139, s. 80.

⁷¹ STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. ISBN 8020003282, s. 52-86.

Přes zmíněné restriktce si rodina pamětnice dokázala najít společnou zábavu, i když byli jako většina německého obyvatelstva československým státem hodně omezováni: „*Po večerech jsme seděli jako celá rodina v jedné místnosti a poslouchali jsme malé rádio na baterky.*” Ze začátku v Chrobotech se musela rodina vypořádat s těžkými životními podmínkami. Matka pracovala doma na hospodářství a otec pracoval v obci Chroboly na Paulikovo pile.⁷² Následně pracoval v lese, kde porážel stromy a s koňmi stahoval poražené stromy do Paulikovo pily. Pamětnice smutně dodávala, „*táta se strašně nadřel, abychom se uživil.*”

A. Toušková vzpomíná, že po druhé světové válce nastala doba, kdy se musela učit česky a nesměla hovořit německým jazykem. „*Byli jsme i po večerech odposlouchávání pod okny, zda nemluvíme doma německy, protože to bylo trestné.*” Pamětnici bylo i jednou vyhrožováno smrtí, jak následně popisuje: „*Jednou mi bylo vyhrožováno samotným vojákem pod hrozbou smrti, že pokud okamžitě nezačnu mluvit česky, tak mě zastřelí. Hrozně jsem se bála!*” Ještě dnes si se slzami v očích vybavuje tento otřesný zážitek pamětnice.

Po druhé světové válce a odsunu Němců bylo nařízeno, že se na území Československé republiky nesmí mluvit německy. Na území Československé republiky byl stanovený za státní a oficiální jazyk československý, resp. na území Čech čeština.⁷³

Specifickou výjimku tvořily menšiny. V případě, pokud obyvatelé mluvící cizím jazykem tvořili aspoň 20 % v daném soudním okrese, měli nárok na komunikaci s úřady ve svém rodném jazyce.⁷⁴ Současně měli nárok na vzdělání ve svém mateřském jazyce.⁷⁵

Podle zákona č. 150/1948 Sb. byl Národním shromážděním republiky Československé mezi lety 1946–1948 zrušen jazykový zákon č. 122/1920 Sb. ze dne 9. 6. 1948.⁷⁶ V roce 1948 byla přijata nová Ústava Československé republiky. Nenavazovala na poválečnou situaci a pro německé a maďarské národnostní menšiny nebylo vytvořeno menšinové právo.⁷⁷

⁷² Otec A. Touškové pracoval na Paulikovo pile č.p. 85, kterou v roce 1950 získala obec Chroboly (Paulikova pila – Paulik Säge) [online]. [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=19083>.

⁷³ § 1 Zákona č. 122/1920 Sb., o stanovení zásad jazykového práva v republice Československé.

⁷⁴ § 2 Zákona č. 122/1920 Sb.

⁷⁵ § 5 Zákona č. 122/1920 Sb.

⁷⁶ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky: Předpis 150/1948 Sb. [online]. [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=150&r=1948>.

⁷⁷ GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II. Praha: Univ. Karlova, Nakl. Karolinum, 2006. ISBN 9788024612102, s. 329.

Delší dobu trvalo, než se rodina A. Touškové v Chrobolech zabydlela, ale i přes počáteční obtíže se jim to podařilo. „*Po delší době se otec v Chrobolech spřátelil s místními Čechy a oni viděli, že je to pracovitý člověk a přestávali v něm vidět nepřítele,*” pamětnice s radostí vzpomíná, že se její otec navštěvoval s českými sousedy a dodává, že později chodil s chlapama do hospody či rodiče navštěvovali společně bály. Tím se dostávali více do kontaktu s místními.

A. Toušková začala chodit do bývalé české základní školy č. p. 59 s primárním vzděláním v obci Chroboly. Na druhý stupeň začala chodit na základní školu v Prachaticích, která se už v 50. letech 20. století nacházela jako nyní na ulici Vodňanská 287. Začátky pro ni byly obtížné. „*Snažila jsem se mluvit česky, ale pořád jsem nebyla schopná mluvit a odpovídat plynule. Kvůli tomu se mi někteří spolužáci posmívali.*” Český a německý jazyk se jí někdy míchal dohromady. „*Musela jsem se sama naučit češtinu. S rodiči jsem mluvila po večerech, ale vždy jsme šli brzo spát, tak nezbylo moc času.*” Začátky na základní škole nebyly vůbec jednoduché. Děti jí ve škole vyčítaly hrůzy z druhé světové války, protože její otec bojoval ve válce za nacistické Německo. Od učitelů žádnou újmu kvůli druhé světové válce nebo jejím důsledkům nezažila. „*Musela jsem se rvát se svými spolužáky, kteří mně vyčítali následky druhé světové války, protože jsem byla z poloviny Němka.*” Po čase se její vztahy se spolužáky zlepšily.

Učitelé měli k A. Touškové stejný přístup jako k ostatním dětem a snažili se jí pomáhat. „*Třeba při poledních přestávkách šli všichni spolužáci domů na oběd, ale přes to jsem mohla zůstat ve třídě a čekat na odpolední vyučování, protože jsem to měla ze školy domů daleko,*” našli se i učitelé, kteří byli k A. Touškové vstřícní, „*přes polední přestávku jsem dostala třeba i kakao na zahřátí.*” A. Toušková měla ve škole oblíbené dějepis, zeměpis a literaturu. „*Po páté třídě jsem přestoupila do základní školy v Prachaticích a jezdila jsem tam vlakem,*” dodává.

A. Toušková musela už jako dítě pomáhat rodičům s hospodářstvím: „*Musela jsem pást krávy, prát prádlo a chodit pro vodu v kýblích.*” Při pasení krav se mohla pamětnice věnovat své zálibě, čtení. „*Ráda jsem četla knihy a mým největším přáním bylo se stát učitelkou,*” s povzdechem dodává: „*Bohužel se to neuskutečnilo.*” Je to jedna z jejích smutných vzpomínek, protože to bylo její velké přání. „*Otec by mi studium nedokázal financovat a komunistický režim by mi to určitě kvůli mému původu stejně nedovolil.*” Když A. Toušková dokončila v patnácti letech základní vzdělání ve škole v Prachaticích, tak musela jít hned pracovat: „*Šla jsem pracovat do závodu*

Šumavan, který se nacházel v Husinci⁷⁸, abych pomohla po finanční stránce své rodině. Po nějaké době jsem skončila, abych mohla ošetřovat svou nemocnou matku a zároveň vypomáhat s naším domácím hospodářstvím,” vypráví pamětnice, proč ukončila pracovní poměr v Šumavanu.

Otec A. Touškové si delší dobu žádal o tzv. výjezdní doložku do Německa, aby mohl vycestovat na návštěvu svých odsunutých příbuzných. Udělení výjezdní doložky do Německé spolkové republiky však bylo velmi komplikované.⁷⁹ Politický režim nechtěl dovolit, aby obyvatelé Československého státu mohli srovnávat životní úroveň a poměry se systémy západních států. Československý stát si potřeboval zajistit oddanou pracovní sílu. Díky omezení pohybu osob do západních (kapitalistických) států mohl československý stát využívat ekonomickou sílu svých občanů a zároveň je systematicky kontrolovat.⁸⁰

„Na začátku 60. let 20. století dostal otec povolení, aby mohl navštívit své německé příbuzenstvo,” a dodává, jak dál probíhal přesun do Německa, *„otec pak jezdil pravidelně do Německa buď vlakem přímo do Řezna, nebo ho jeho příbuzní vyzvedávali na hraničním přechodu Strážný a dál jeli autem.”* Otec pamětnice měl v Řeznu tři sestry a bratra. *„Vyprávěl, jak se jim dařilo ohodně lépe než nám a velmi litoval, že jsme při odsunu jako jiné německé nebo smíšené rodiny nevyužili možnost odejít do Německa.”* Po svých návratech domů byl vždy velmi pečlivě vyslýchán na Okresní správě SNB – oddělení StB v Prachaticích. *„Kvůli svému pobytu v Německu dostával*

⁷⁸ Národní podnik Šumavan Vimperk se závody v Husinci (19. a 20. století [online]. [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <http://www.husinec.cz/historie/19-20-stoleti/>), Klatovech, Kasejovicích, Vodňanech, Prachaticích, Domažlicích a ve Vimperku vyráběl pánské košile a pyžama. Byl začleněn do oborového podniku Oděvní průmysl Prostějov (PSAL SE ROK 1979: Národní podnik Šumavan Vimperk si slavnostně připomínal třicet let své úspěšné existence [online]. [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <http://zakrasnejsvimperk.cz/?p=2676>).

⁷⁹ Vystavení cestovního povolení do kapitalistických zemí bylo velmi omezené, protože schválení výjezdní doložky mohlo být zamítnuto všem občanům, kteří cestují do zahraničí v nesouladu se státními zájmy a kteří by svým chováním mohli poškodit jméno Československé socialistické republiky (§ 4 zákona č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech). Občané Československa si mohli podávat žádost o vycestování jednou ročně v měsíci lednu (RYCHLÍK, Jan. Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. Česká společnost po roce 1945. ISBN 9788072851492, s. 21). Občané museli požádat Československou národní banku o vydání a následný prodej cizí měny, na tzv. devizový příslib neexistoval právní nárok. Držení cizí měny bylo zakázáno devizovými zákony (§ 15, odst. 1 zákona č. 92/1946 Sb. o vázaném devisovém hospodářství). Po vyřízení devizového příslibu směl uchazeč vyplnit tzv. formulář o vydání výjezdní doložky k cestovnímu pasu. Pokud uchazeč nevládnul cestovní pas, tak si mohl i požádat o vydání cestovního pasu. Zároveň musela být výjezdní doložka potvrzena zaměstnavatelem nebo vedením školy. U mužů v branném věku musela být žádost kladně posouzena od Okresní vojenské správy. Výjezdní doložku vydávala Správa pasů a víz (SPV) a byla také součástí Sboru národní bezpečnosti (RYCHLÍK, Jan. Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. Česká společnost po roce 1945. ISBN 9788072851492, s. 21).

⁸⁰ PARTOS, Gabriel. Studená vojna očami východu a západu. Bratislava: PTK-Echo a M-Press, Bratislava, 1994. ISBN 80-88753-04-X, s. 42.

otázky ohledně osob, se kterými se tam bavil, o čem se s nimi bavil, jak se tam žije, co tam dělal, atd.”

V roce 1961 se pamětnice provdala za Miloslava Touška. Jejich svatba se konala v Českých Budějovicích na místní radnici a po svatbě se ještě ve stejném roce nastěhovali do rodinného domu v Husinic, kde žije A. Toušková dodnes.

Obr. č. 8: A. Toušková se svým manželem Miloslavem Touškem, svatební fotografie

Zdroj: osobní archiv autora.

V roce 1981 dostala A. Toušková se svým manželem Miloslavem Touškem cestovní povolení do Německa, aby spolu se svým otcem navštívili německé příbuzné. *„Byla jsem se svým manželem a otcem v Mnichově a Řezně. Mile jsem byla překvapená, jak si Němci žijou velmi solidně, protože mi bylo celou dobu vyprávěno, jak je na tom Německo bídně, že tam žijí v rozpadlých domech nebo v chatrčích,“* a zároveň ještě doplňuje, *„bylo mi to zcela jinak obrazně vykládáno, než byla skutečná realita.“* A. Toušková doufala při cestě do Německa, že se bude umět dorozumět pomocí

německého jazyka, ale dlouhé roky používání jazyka českého se jí německý jazyk vytratil z paměti. Myslela si, že když uslyší německý rozhovor, tak po nějaké době bude schopná znovu mluvit svým rodným jazykem. Kontakt s německým příbuzenstvem přerušila po smrti otce jenom dočasně. Osobní kontakt s německým příbuzenstvem udržuje nyní za pomoci svých potomků. Ti jí pomáhají s tlumočením.

„Hodně mě mrzí neschopnost mluvit německy, protože by se mi po revoluci v roce 1989 otevřely nové možnosti cestování a dostala bych se k různým pracovním příležitostem.“ Poslední setkání s německým příbuzenstvem proběhlo v Husinciv roce 2016, ale A. Toušková nerozuměla německé komunikaci vůbec. *„Nedávno jsme se viděli s příbuznými z Německa, ale já jsem vůbec jejich řeči nerozuměla. Otec byl dlouhou dobu hodně naštvaný, když jsme nevyužili možnost tehdy jako rodina odejít do Německa, protože by se nám žilo určitě lépe než tady za komunistického režimu v Československu.“*

„Cítím se být pořád jako Češka a jsem moc pyšná na své potomky, že se dokážou dorozumět v německém jazyce, protože můj otec by na ně byl moc hrdý.“ Mrzí jí, že svůj rodný jazyk pod nátlakem tehdejšího režimu zcela vytěsnila, a tím uzavírá svůj životní příběh.

Paní A. Toušková se narodila během druhé světové války. Po jejím konci se ona a její rodina dostali na okraj společnosti kvůli otcově německému působení v nacistické armádě. Po roce 1948 a nastolení komunistického režimu v Československu se musela pamětnice a její rodiče vypořádat se situacemi týkající se nenávisti, opovržení nebo hněvu. Přesto se dobrovolně rozhodli v Československu zůstat. Ač to mj. znamenalo rezignovat na svůj jazyk. I přes tyto situace se celá rodina dokázala včlenit do společnosti a vybudovat si důvěru u spoluobčanů.

Odsun sudetských Němců

Majetek sudetských Němců byl dle reparační dohody, která byla uzavřena v prosinci 1945, označen jako tzv. majetek zvláštního charakteru a nebyl zahrnut do reparačních požadavků. Následně mohla ČSR s tímto majetkem manipulovat podle vlastního uvážení. Zisk z vyvlastněného majetku byl okolo 40 mld. Kčs.⁸¹

V Československu a dalších evropských státech začala krátce po Květnovém povstání a oficiálním konci druhé světové války první vlna odsunů. Někdy se začátky odsunů nazývají jako tzv. divoké odsuny. Prvotní odsuny nebyly nijak organizované a nebyly k němu poskytnuty žádné konkrétní a závazné pokyny. Často v první etapě odsunů docházelo k nelidskému jednání a tvrdým praktikám. Probíhaly tzv. samosoudy nebo násilné akce, které přinášeli i oběti na životech.⁸²

Na postupimské konferenci, která trvala od 17. července až do 2. srpna roku 1945 byl odsouhlasen tzv. spořádaný a lidský odsun Němců z Československa, Polska a Maďarska. Bylo to způsobeno změnou hranic po konci druhé světové války. Hranice států byly po druhé světové válce stanoveny dle geografické rozlohy, která byla ztracena díky násilným nátlakům a zabíráním území nacistického Německa před a v průběhu druhé světové války. Znamenalo to velkou migraci a pohyb lidí. V rámci Evropy hovoříme o miliónech obyvatel. Z Polska, z oblasti bývalého Východního Pruska, odešlo ještě před koncem druhé světové války ze strachu před Rudou armádou mnoho Němců a po válce bylo vysídleno 4,3 mil. Němců. Z Československa bylo odsunuto okolo 3 mil. německých obyvatel.⁸³

Po Postupimské konferenci bylo potřeba zajistit uspořádaný transfer německého obyvatelstva do Německa, které se nacházelo na území Československa, Polska a Maďarska. Zároveň bylo Německo po Postupimské konferenci rozděleno na čtyři okupační zóny. Americkou, britskou, francouzskou a sovětskou. Hlavní město Berlín bylo rozděleno také na čtyři zóny mezi výše zmíněné velmoci. Po konci druhé světové války byly německé centrální správní orgány rozpuštěny a za civilní správu zodpovídaly

⁸¹ STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. ISBN 8020003282, s. 353-354.

⁸² ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-8086057682, s. 332.

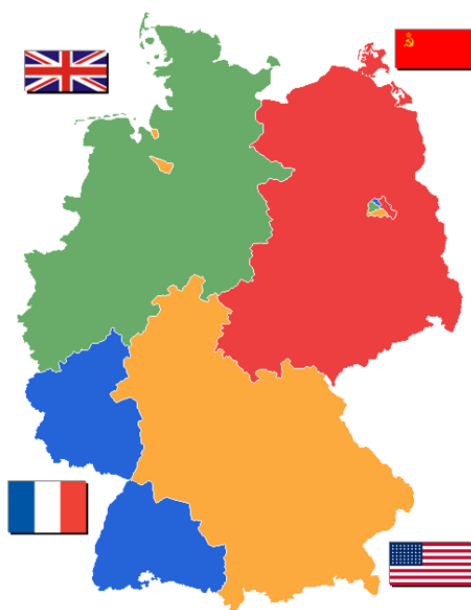
⁸³ ŘEZNÍK, Miloš. Dějiny Polska v datech. Praha: Libri, 2010. Dějiny států v datech. ISBN 978-80-7277-408-1, s. 411.

čtyři uvedené spojenecké státy. Pro správu celé země byla zodpovědná Spojenecká kontrolní rada. Rozhodovala o demilitarizaci a denacifikaci Německa.⁸⁴

Ústavní dekret prezidenta Edvarda Beneše definoval, že českoslovenští státní občané, kteří byli německé nebo maďarské národnosti podle předpisů cizí okupační moci získali státní příslušnost německou nebo maďarskou, tak ztratili tímto dnem československé státní občanství.⁸⁵ Vyjimka se vztahovala na Němce žijící ve smíšeném manželství. Mohli se rozhodnout, zda budou nenuceně odsunuti nebo setrvají v ČSR (viz příběh A. Touškové), protože se starali o děti chodící do českých škol nebo to byli odborníci působící v československém průmyslu.⁸⁶

Organizovaný odsunu začal 25. ledna 1946. Do americké okupační zóny bylo vysídleno 1 447 000 Němců. Do sovětské to bylo o polovinu méně, tzn. 786 000 osob.

Obr. č. 9: rozdělení poválečného Německa do čtyř okupačních zón

Zdroj: The division of Germany [online]. [cit. 2017-12-26]. Dostupné z: <http://historiana.eu/case-study/cold-war/division-germany>.

Dne 25. ledna 1946 vyjel z Mariánských Lázní první vlak s německým obyvatelstvem do americké okupační zóny. Každý den pak vyjížděly další transportní vlaky. Za jeden den vždy vyjely čtyři. Od poloviny dubna vyjelo i šest vlaků, které

⁸⁴ ROTTMAN, Gordon L. Berlínská zeď a vnitroněmecká hranice 1961-89. Praha: Grada, 2009. Fortifikace (Grada). ISBN 978-80-247-2879-7, s. 6.

⁸⁵ § 1, odst. 1 Zákona č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.

⁸⁶ KOKOŠKOVÁ, Zdeňka, Jiří KOCIAN a Stanislav KOKOŠKA. Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha: Národní archiv, 2005. ISBN 80-86712-32-x, s. 308.

směřovaly do sovětské okupační zóny. Byl nejen stanovený počet vlaků, ale taky vagonů. Jeden transport čítal čtyřicet vagonů a v každém bylo třicet lidí. Za jeden transportní vlak tedy bylo odsunuto v průměru 1 200 osob. V každém transportním vlaku se nacházela zdravotní služba, která čítala dva lékaře a dva ošetřovatele. Odsun v transportních zařízeních byl dostatečně podporovaný Sovětským svazem, ale ze strany USA a Velká Británie se už nekládalo do odsunů dostatečné úsilí.⁸⁷

Dopad odsunu sudetských Němců na ekonomiku

Německému a maďarskému obyvatelstvu v pohraničí bylo podle Dekretu presidenta Československé republiky vyvlastněno okolo 1 955 076 ha půdy.⁸⁸ 1 306 941 ha tvořila zemědělská půda a přibližně 648 135 ha lesní půdy. Dále bylo německému obvatelstvu znárodněno cca 125 000 zemědělských závodů. Přibližně bylo německým rodinám přiděleno 908 040 ha zemědělské půdy a 29 705 ha zemědělské půdy bylo rozděleno osídlencům smíšeného povolání. 16% pohraniční půdy zůstalo po roce 1947 nevyužíváno a v polovině 50. let 20. století zaniklo pomocí nedostatečného osídlení 333 obcí a osad. V první polovině se počet zaniklých obcí a osad zvýšil na 459.⁸⁹

Na obrázku č. 10 můžeme vidět oddělení pohraničního území Sudet (světle hnědá barva), které bylo připojeno k nacistickému Německu po Mnichovské dohodě v roce 1938. Na hnědě vyznačeném území se nacházela i rodina A. Touškové, kde je žlutě označeno místo obce Chroboly.

⁸⁷ ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. 1948: Vítězný únor: cesta k převratu. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky. ISBN 978-8026400899, s. 67.

⁸⁸ § 1 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jako zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

⁸⁹ STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa, 1945-1947. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 9788020003287, s. 346-348.

Obr. č. 10: rozdělení jižních Čech po mnichovské dohodě v roce 1938

Zdroj: Mapa Sudet v Československu v roce 1938 [online]. [cit. 2017-12-26]. Dostupné z: <http://nemci.euweb.cz/mapy.htm>.

Další velký problém stál před československým průmyslem, kvůli odsunu německého obyvatelstva. V následující tabulce můžeme vidět, že v různých průmyslových odvětvích pracovali před válkou hlavně Němci.

Tabulka č. 1: podíl Němců na průmyslové kapacitě českých zemí podle počtu zaměstnanců k 1. 4. 1946

<i>Průmysl</i>	%
<i>Sklářský</i>	67,2
<i>Papírenský</i>	63,6
<i>Bañský</i>	62,7
<i>Textilní</i>	57,8
<i>Keramický, kamene a zemin</i>	45,3
<i>Dřevozpracující</i>	38,8
<i>Chemický</i>	37,4
<i>Pily</i>	35,8
<i>Elektrárny a energetika</i>	34,8
<i>Mlynářství</i>	27,9
<i>Pivovarnictví a sladovnictví</i>	27,7
<i>Potravinářský</i>	26,8
<i>Plynárenský a vodárenský</i>	26,6
<i>Tiskárenský</i>	23,8
<i>Lihovarnictví</i>	23,5
<i>Železa a kovů</i>	22,8
<i>Kožedělný</i>	16,8
<i>Cukrovarnictví</i>	13,1

Zdroj: ČAPKA, František, Lubomír SLEZÁK a Jaroslav VACULÍK. Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005. ISBN 80-7204-419-2, s. 118.

Ústřední plánovací komise považovala odsun a dobrovolné odchody německých horníků za velkou chybu. Situace v hornictví byla až natolik kritická, že generální sekretář hospodářské rady Edvard Outrata prohlásil v roce 1946: „*Nesmí být odtransportován ani jeden horník. 7000 horníků potřebujeme zachránit pro dvouletý plán.*”⁹⁰

Velké problémy nastávaly v československém pohraničí z důvodu přemísťování průmyslových kapacit do málo industrializovaných oblastí Československa. Na Slovensko bylo přesídleno 272 závodů, 1 660 strojů a 65 potravinářských provozů. Pomocí přemísťování se měly vytvořit nové pracovní pozice. Počítalo se s vytvořením 22 850 nových pracovních míst. V průběhu dvou let bylo přemístěno z pohraničí Československa 154 závodů. Počítalo se s vytvořením 20 470 nových pracovních míst. Z důvodu přemísťování závodů to následně vedlo v některých oblastech ke stávkám a různým protestům.⁹¹

V průběhu roku 1947 začalo prodejní a odhadní řízení s movitostmi, které byly ve vlastnictví fyzických a právnických osob. 7,5 mld. Kčs bylo odhadováno jako zisk z jejich prodeje. Do konce července roku 1947 se vytvořilo a bylo vydáno 169 rámcových plánů k přiřazení 34 174 živností. Světlou stránku hrál v pozdější době fakt, že během doby osídlování a rozvoje v pohraničí přešla menší část podniků, živností a provozoven do soukromého vlastnictví.⁹²

⁹⁰ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5, s. 139.

⁹¹ PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5, s. 139.

⁹² STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. ISBN 8020003282, s. 353-354.

5.2. Eliška Švecová

Následující rozhovor byl natočen s pamětnicí Eliškou Švecovou, rozenou Lesingerovou dne 30. 3. 2017 v Domě s pečovatelskou službou v obci Kamenný Újezd. Pamětnice splňovala stanovená kritéria pro výběr vhodných osob k provedení rozhovorů (územně administrativní i původ ze smíšené česko-německé rodiny). Obec Kamenný Újezd leží nedaleko Českých Budějovic, pod které i z hlediska přeneseného výkonu státní správy spadá.

Pamětnice byla nalezena díky studentce FF JU Štěpánce Rykové, která s ní zpracovávala rozhovor pro jiný studijní záměr a zároveň mi umožnila využít jí získané informace pro další zpracování jejího životního příběhu. Díky kolegyni jsem získal informace o česko-německém původu pamětnice a následně byl získán souhlas pro zpracování jejího osudu v rámci mé diplomové práce.

Její životní příběh tedy naštěstí nezanikl a můžeme ho nadále zpracovávat jako velkolepý a napínavý osud smutku a radosti obyvatel Československa ve 20. století. Bohužel p. Švecová minulý rok 2017 zemřela a zveřejnění svého příběhu již se nedočká. Stěžejními body rozhovoru se stalo předválečné a válečné období 2. světové války a pracovní život pamětnice ve zdravotnických zařízeních od poloviny 50. let 20. století.

Během rozhovoru působila paní Švecová jako silná a odhodlaná osoba, která se musela potýkat s obtížnými problémy nebo životními rozhodnutími. I přes její pokročilý věk, který v době natáčení rozhovoru čítal 84 let, bylo vidět, že je vzdělaná, chytrá a moudrá dáma, kterou její dětství, o kterém bude nejvíce pojednáno, zásadněji negativně neovlivnilo. Z projevu respondentky byly cítit emoce, ale svůj životní příběh dokázala popsat velmi sebejistě a v některých momentech se i nad svým komplikovaným dětstvím dokázala pousmát.

Obr. č. 11: Eliška Švecová jako mladé děvče

Zdroj: osobní archiv autora.

Rozhovor s Eliškou Švecovou

Paní Eliška Švecová (rozená Lesingerová) se narodila ve městě Hranice na Moravě dne 24. listopadu 1933 do smíšené česko-německé rodiny. Otec, Josef Lesinger byl Němec. Před druhou světovou válkou působil jako příslušník československé armády. I když byl původem Němec, tak měl československé státní občanství. Pocházel z Chvalatic (německy Chwallatitz), které se nachází u Vranovské přehrady. „*Když se otec seznámil s maminkou, tak mluvil plynule česky,*” pamatuje si z vyprávění své maminky E. Švecové. Maminka, Božena Lesingerová, byla Češka a pocházela z města Hranice na Moravě, které se nachází necelých 50 kilometrů východně od Olomouce.

Níže na obrázku č. 12 můžeme vidět pohraniční území Sudet (světle hnědá barva), které bylo v roce 1938 připojeno k nacistickému Německu po Mnichovské dohodě. Na hnědě vyznačeném území, severozápadně od Znojma (německy Znaim) a jihovýchodně od Moravských Budějovic (Mährisch Budwitz), pocházel vlastní otec E. Švecové. Červenou barvou je označeno místo obce Chvalatice.⁹³

Obr. č. 12: rozdělení Jihomoravského kraje po mnichovské dohodě v roce 1938

Zdroj: Mapa Sudet v Československu v roce 1938 [online]. [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <http://nemci.euweb.cz/mapy.htm>.

Ve 30. letech 20. století se dostal k moci v Německu Adolf Hitler, vůdce krajně pravicové strany NSDAP⁹⁴. Otec pamětnice, jeho bratři a rodiče byli velcí obdivovatelé A. Hitlera a jeho myšlenek. I proto chtěl otec E. Švecové, aby jeho dcera začala chodit

⁹³ V roce 1939 byla obec Chvalatice zabrána Velkoněmeckou říší a až v roce 1946 byla vrácena Československé republice. Obec se nikdy nestala obcí německou, i přes daný fakt, že až do roku 1945 převažovala německá většina obyvatel (Historie obce Chvalatice [online]. [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.obechvalatice.cz/informace-o-obci/historie/>).

⁹⁴ Národně socialistická německá dělnická strana – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei.

do německé školy, že z ní bude vychované německé árijské⁹⁵ děvče. I když byla její maminka proti, tak si otec za svým rozhodnutím stál. „*Ve 30. letech 20. stol. mi bylo šest let, ale tehdy jsem vůbec nerozuměla, co se okolo mě děje,*” vzpomíná pamětnice na své útlé dětství. Doma s rodiči mluvila paní Švecová převážně českým jazykem, německý jazyk používala u prarodičů, kteří pocházeli z otcovy strany. Na začátku 30. let nebyla v rodině Švecových dobrá ekonomická situace, stejně jako v celém Československu, a proto část dětství strávila E. Švecová u německých prarodičů, kteří bydleli ve Chvalaticích nedaleko Znojma, odkud, jak již bylo zmíněno, pocházel otec pamětnice. Podle jejích vzpomínek byl život jednodušší u prarodičů, protože prarodiče nebyli chudí a měli dostatek jídla.

V šesti letech měla pamětnice začít chodit, navzdory přání otce, do České měšťanské základní školy v Břeclavi (nyní Základní škola a Mateřská škola Břeclav). Ve škole ale dlouho nepobyla. Hned první den se jí změnil život. „*Pamatuji si, jak první den přišli za mnou do třídy dva němečtí důstojníci, kteří měli německé uniformy. Nemohla jsem přehlédnout jejich blyštivé holínky. Popadli mě a odvedli do nějakého domu,*” podle E. Švecové to proběhlo všechno velmi rychle a nikdo jí nic neřekl.

Všechno to bylo otcovo rozhodnutí a otcova iniciativa, o které matka pamětnice informována nebyla. V podstatě ji její vlastní otec unesl. Maminka jí hledala přes půl roku, než ji našla: „*Vzpomínám si, jak mě maminka povídala, že si musela vydupat informaci u mého otce, kde se nacházím.*” Pamětnice byla odvezena do ústavu na převýchovu dětí k německé rase v Uherském Hradišti na Moravě. Jednalo se o tzv. *Kinderheim*, tedy dětský domov. Zde se nacházely děti jak ze smíšených manželství pro správnou výchovu, tak zde byly umístěny i děti, které nepocházely ze smíšených manželství, ale přáním rodičů bylo z nich vychovat malé Němce. Tedy děti na převýchovu. „*Bylo tam i spousta českých dětí, které neuměly vůbec německy,*” pamatuje si E. Švecová na své bývalé spolužáky z dětského domova. „*Když jsem chodila na návštěvy k německým prarodičům, tak jsem se snažila mluvit německy, sice to nebylo perfektní, ale v dětském domově se mi to hodilo, protože vychovatelky byly pouze německého původu a mohla jsem jim aspoň částečně porozumět,*” pamatuje si paní

⁹⁵ Árijská rasa bylo označení pro skupinu lidí, kteří se odlišují fyzickou krásou, lepšími schopnostmi nebo kreativitou od ostatních evropských obyvatel. Představovali vyvolené. Skupina tzv. nadlidí (Herrenrasse) byla záměrně vytvářena a propagována zfanatizovanými nacistickými stranami ve 30. a 40. letech 20. stol. v Německu (HORNÍK, Jan. Proč holocaust: Hitlerova vědecká mesianistická vražda. Praha: Rybka Publishers, 2009. ISBN 978-80-87067-75-8, s. 324).

Švecová a dodává, „*pro mě to byla velká výhoda, protože jsem dokázala pochopit, co ode mě vychovatelky chtějí.*”

Ještě před válkou opustil tatínek maminku p. Švecové, protože nechtěla podepsat přihlášku k německé národnosti. A paní Švecová zůstala s maminkou sama. „*Tatínek uvedl, že nemůže žít s Čěškou, tím by se mohl pošpinit,*” uvádí pamětnice, proč její otec opustil a rozvedl se se svojí ženou. Na „správnou“ výchovu své dcery však svůj vliv mít chtěl.

„*Svého vlastního otce jsem viděla naposledy, když mi bylo asi 6 let, protože tehdy jsem se měla nastěhovat k němu,*” pamatuje si paní Švecová a dodává, „*chtělo to hlavně jeho německé příbuzenstvo, abych se dostala do německého prostředí.*” Když s tím matka nesouhlasila, byla pamětnice „alespoň“ unesena do německého ústavu pro převýchovu. „*V průběhu druhé světové války narukoval otec k Wehrmachtu, k letectvu u Červeného kříže na východní frontě. Sbíral raněné německé vojáky a odvážel je z bojiště. Potom byl sám raněný a na následky svého zranění zemřel,*” po druhé světové válce už navštívila E. Švecová jen jeho hrob.

„*Mnoho rodičů si myslelo, že když budou jejich děti umístěny v podobném zařízení, budou se mít lépe a naučí se spoustu nových věcí,*” interpretuje umístění dětí do ústavu pamětnice. Hlavním záměrem bylo ale převychovat děti na čistokrevné Němce. „*Hodně dětí plakalo, protože neumělo německy a němčina se tam vyžadovala ve všech denních situacích. Já jsem měla velké štěstí, protože prarodiče z otcovy strany mluvili doma německy, tak jsem se mohla částečně naučit německý jazyk,*” vzpomíná pamětnice, jak jí návštěvy u prarodičů pomohly s osvojením si němčiny.

„*Moje maminka pracovala pod totálním nasazením jako švadlena v dětském domově od roku 1942. Každý pracovní den tam dojížděla vlakem z Veselí nad Moravou,*” pokračuje pamětnice ve svém příběhu a popisuje štěstí, že po třech letech od umístění (1939) do ústavu měla svoji maminku u sebe. „*Když to šlo, tak jsem za ní utekla do prvního poschodí, do šijovny, ale nesměl mě tam nikdo chytit, jinak bych byla bitá.*”

V dětském domově se neměly děti ve všech ohledech špatně. „*Něměly jsme hlad a dostávaly jsme pravidelný příděl jídla. Většinou to ale byly jídla nenáročná na suroviny. Dostávaly jsme třeba vločkové polívky, vločkovou kaši nebo bramborový guláš,*” uvádí E. Švecová, jak fungovalo stravování v dětském domově.

Výhodou v dětském domově bylo, že kuchyni měl na starost český kuchař, který se jmenoval pan Rýgl. Pamětnice na něj vzpomíná velmi hezky: „*Byl to moc hodný*”

člověk a snažil se, aby se všechny děti najedly, protože viděl, že výdej jídel byl někdy nedostatečný.” Děti se třeba snažily vzbudit pozornost tlouknutím lžiček o stůl a dožadováním se, že v guláši je nedostatek masa a spousta brambor. Občas si děti přivezly jídlo od rodičů, za kterými mohly občas jezdit. *„Jednou dostal spolužák od maminky upečené holoubě, ve kterém byla prošpikovaná slanina. Nám připadalo, že z upečeného masa vyčnívá nějaký červ, tak to dostal pes, který pobíhal po zahradě,*” a pamětnice s úsměvem dodává, *„dost jsme se zasmály, když jsme zjistily, že to byla slanina.”*

V dětském domově měly děti povoleno navštívit své rodiče jednou za tři týdny. *„Maminka si mě vždy vyzvedla na vlakovém nádraží ve Veselí nad Moravou,*” vysvětluje E. Švecová, jak jezdila za svou maminkou z dětského domova. Z Uherského Hradiště do Veselí nad Moravou bylo přímě vlakové spojení a pamětnice měla pohodlnou cestu domů. *„Když můj otec opustil maminku, tak se přestěhovala do Veselí nad Moravou, proto jsem už nejezdila do Břeclavi,*” doplňuje paní Švecová změnu bydliště své maminky. První tři roky, které strávila pamětnice v dětském domově, navštěvovala svojí maminku pravidelně ve Veselí nad Moravou. Na konci roku 1942 byl počet návštěv u rodičů snížen. *„Směly jsme jezdit v sobotu odpoledne domů a v neděli večer jsme už musely být zpět v dětském domově. Kdo nepřišel, tak byl trestaný,*” zmiňuje E. Švecová a dodává, že nikdy nepřijala pozdě, *„maminka dbala na to, abych dorazila vždy včas do dětského domova.”* P. Švecová si vzpomněla, jak byly v zimě roku 1940 vyhlášeny tzv. uhelné prázdniny⁹⁶. Znamenalo to, že byl obecný nedostatek uhlí a ve školách se nemohlo topit. Školy byly uzavřené a všichni žáci mohli/museli jet domů k rodičům. Bohužel na uhelné prázdniny má E. Švecová špatné vzpomínky: *„Dostala jsem spalničky, protože tehdy propukla velká spalničková epidemie.”* Při spalničkách docházelo k oslabování očního nervu a během stonání málem přišla o zrak. *„Riziku oslepnutí jsem nebyla vystavená jenom já, ale i ostatní děti,*” uvádí E. Švecová podrobnosti o zákeřné nemoci. Pamětnice se v průběhu spalničkové epidemie léčila v olomoucké nemocnici na oční klinice. *„Na olomoucké oční klinice jsem ležela asi tři týdny a léčily nás tam jeptišky, které byly sice Němky, ale za to byly hodně milé a hodné,*” pamatuje si pamětnice na příjemné jednání na olomoucké oční klinice.

⁹⁶ Na přelomu roku 1939 a 1940 byly v zimním období velmi nízké teploty, které dosahovaly na některých místech až k -35°C. Příděl uhlí pro domácnost činil 12,5q uhlí, což bylo pro vytáp domácnosti nedostatečné. Muži věku od 16 do 60 let odklízeli sníh a v termínu od 15. 1. 1940 do 4. 3. 1940 byly vyhlášeny tzv. uhelné prázdniny, protože v celém protektorátu Čechy a Morava byl nedostatek uhlí (BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0, s. 191).

Jeptišky nepomáhaly dětem jenom s léčbou, ale učily je i jiným věcem. „*Jeptišky nás učily se i modlit. Musela jsem si kleknout vedle postele, setnout ruce, ony mi předříkávaly a já jsem po nich musela opakovat modlitbu.*”

Hygiena v dětském domově nebyla dobrá. „*Všechna děvčata, i já jsme měly vši, protože se o nás vychovatelky dostatečně nestaraly a nečesaly nás,*” zároveň pamětnice uvádí, „*pamatuji si, že když jsem vždy přijela domů, tak mi maminka natřela vlasy petrolejem, zabalila je do šátku, aby se zapářily a pak ty vši vyčesala.*” Bohužel se vždy po návratu do dětského domova E. Švecové znovu vlasy zavšivily.

Ani vybavení v ústavu nebylo dostačující. K dispozici byly dřevěné postele a jako přikrývka se používala deka, která byla plněná kopřivami. „*Deky, které byly plněné kopřivama, byly velmi nepohodlné a při spaní kousaly,*” dodává E. Švecová.

Denní režim v dětském domově by se dal přirovnat k vojenskému režimu. „*Všichni jsme vstávaly v půl pátý. Nejprve jsme musely jít pod studenou sprchu, poté nás čekala společná rozcvička a až potom jsme mohly jít na snídani,*” vzpomíná pamětnice na velmi tvrdý režim, který byl určený již pro šestileté děti. Děti po ranní rozcvičce a studené sprše dostávaly kávu s mlékem, resp. meltu. „*Káva nebyla vůbec dobrá a nikomu nechutnala,*” vzpomíná pamětnice.

Po snídani se všechny děti z dětského domova odebraly do Německé obecné a základní školy v Uherském Hradišti. „*Ze začátku to bylo ve škole ještě docela dobré, protože jsme měly učitele, který na nás byl hodný,*“ vzpomíná pamětnice a dodává, „*když někdo nevěděl slovo nebo větu v němčině, tak mu učitel pomohl, protože celá naše výuka probíhala v němčině. Někdy se nám zdálo, že s námi jedná jako hodný strýček.*” Zmiňovaný učitel byl původem Čech, ale měl za manželku Němku a měl německé občanství. Bohužel musel práci třídního učitele ve škole nuceně zanechat. „*Pamatuji si, jak jednou do třídy vtrhlo gestapo a odvedlo ho někam pryč. Nikdy jsme ho už potom neviděly,*” smutně dodává E. Švecová a podotýká, „*všechny děti brečely, ale nikdo z nás nevěděl, kam byl odvedený.*” Po výše zmíněné události se učitelé ve třídě E. Švecové už jenom střídali a neměly žádného stálého učitele.

V ústavu byly šestileté děti z prvních tříd a jednalo se o smíšený dětský domov pro chlapce a děvčata. „*Bylo nás tam asi 45–50 dětí,*” vzpomíná si E. Švecová na počet dětí. Vedení ústavu měla na starosti vedoucí, která se jmenovala Elza, popř. se jí také přezdívalo maminka domova. „*Nesměly jsme mluvit česky. Když někdo promluvil českým jazykem, tak dostal facky z pravé nebo z levé strany a nejhorší byly facky od Elzy,*” vzpomíná pamětnice na tresty vychovatelek v dětském domově. Všechny

vychovatelky byly přísné, ale nejhorší byla vždy vedoucí vychovatelka ústavu Elza. *„Byla to osoba, které se každý bál. Její postava byla tak rozměrná, že se nevešla pomalu ani do dveří. Když někdo hodně zlobil a dostal od Elzy facku, tak ho hlava bolela hodně dlouho,“* vzpomíná se sevřeným srdcem E. Švecová na vedoucí v dětském domově. Ostatní vychovatelky byly většinou ženy z Německa. Některé vychovatelky byly hodné a měly s dětmi soucit. *„Část německých vychovatelek mělo dobré srdce, protože v nás viděly malé děti, ale ostatním to bylo zcela jedno. Od těch zlých vychovatelek jsme taky dostávaly facky za mluvení v českém jazyce,“* vzpomíná na metody převýchovy pamětnice.

Následně byly trestané děti zavírané do malých tmavých místností, které sloužily jako ubytovna pro uklízečky nacházející se pod střechou. *„Do kumbálků jsme byly zavírání, když někdo zlobil a mluvil česky,“* s povzdechem pamětnice dodává, *„dostala jsem se tam taky mnohokrát. Brečely jsme, navzájem jsme na sebe tloukly přes zed' a stěžovaly si.“* Děti byly zavírány do temných místností na 24 hodin. Ve dne to pro ně nebylo tak děsivé, ale v noci mělo hodně dětí prý velký strach.

I přes přísný zákaz mluvit českým jazykem si E. Švecová povídala potají s ostatními dětmi česky. *„Používaly jsme češtinu, když to šlo a někdy jsem si četla české knihy, které mi maminka dala a zároveň jsem od ní dostala baterku, abych si mohla pod dekou číst,“* vzpomíná pamětnice na četbu českých knih v dětském domově. Za první republiky a během Protektorátu Čechy a Morava vycházel český časopis pro děti Punt'a a Kiki. *„Zde jsem se naučila číst, ale v dětském domově nebo v německé škole mě nesměl nikdo vidět. Četla jsem si ho třeba pod lavicí,“* vzpomíná pamětnice na vlastní výuku českého jazyka.

V roce 1942, když bylo nacistické Německo bombardováno spojeneckými vojsky, tak do dětského domova byly přeřazeny německé děti z Německa, aby nedošlo k ohrožení jejich života ve vlasti. *„Německé děti, které přišly do ústavu v roce 1942, byly opravdu nesnesitelné. Pořád se nad nás povyšovaly, jako kdyby ony byly elita a my české nebo děti pocházející z česko-německé rodiny nebyly vůbec nic. Dávaly nám to slovně dost najevo,“* nerada vzpomíná pamětnice na chování svých německých spolužáků.

Ke konci války se dětský domov v Uherském Hradišti rušil a děti byly „vráceny“ ke svým rodičům. Komplex dětského domova zabrala tzv. organizace Todt⁹⁷. Jednalo se německé důchodce a byli to převážně staří muži, kteří kopali příkopy, odklízeli trosky domů a většinou byli z pohraničních oblastí, takže uměli i česky. *„Němečtí důchodci mluvili s námi v češtině, protože většina z nich pocházela z českého pohraničí,”* vzpomíná pamětnice na nové obyvatele původně dětského domova. V té době už maminka E. Švecové v dětském domově nepracovala.

Když se E. Švecová dozvěděla, že se může vrátit ke své mamince, tak byla radostí bez sebe. *„Okamžik, kdy mi bylo řečeno, že pojedu natrvalo domů za svou maminkou, tak si pamatuji zcela dobře. Běžela jsem z prvního patra do společenské místnosti a řvala jsem na celý dům, že pojedu domů,”* radostně vzpomíná paní Švecová na zmiňovaný moment. Za své nadšení byla následně výchovně potrestána. *„Elza přišla do společenské místnosti a dala mi několik facek, protože jsem křičela radostnou zprávu v češtině,”* vzpomíná pamětnice na jednu z posledních facek od vychovatelky Elzy.

Na konci druhé světové války se E. Švecová nacházela v páté třídě německé základní školy a přestoupila do páté třídy na českou Základní školu do Veselí nad Moravou. *„Při přesunu na českou základní školu jsem měla velkou výhodu, že jsem uměla česky číst, ale neuměla jsem česky psát,”* současně dodává pamětnice s povzdechem, *„učitelka se mi často smála, když jsem něco napsala a nedávalo to smysl.”* Jedna z jejích spolužaček měla opačný problém, vzpomíná si pamětnice: *„Měla jsem spolužačku, která hodně dbala na to, aby se učila německy, protože její otec byl Němec. Pokud doma promluvila česky, tak jí otec hrozně bil,”* popisuje p. Švecová a doplňuje, *„pamatuji si, že jsme ve škole popisovaly své příbuzné. Ona milovala jednu svou tetu a chtěla o ní říct něco pěkného, ale řekla o ní omylem, že tetička je divoké prase.”* Učitelé v české základní škole nařídili českým žákům, aby pomohli ostatním, kteří neuměli dobře česky, s výukou českého jazyka a přidává vzpomínku: *„Některé*

⁹⁷ Organizace Todt (OT) byla založena na jaře roku 1938. Jejím zakladatelem byl generální inspektor silniční infrastruktury dr. Fritz Todt. Počáteční činností organizace Todt se stala výpomoc při stavbě říšských dálnic a výstavby tzv. Westwall (velké vojenské opevnění na západoněmecké hranici) v roce 1938. Po smrti F. Todtha byla organizace reorganizována podle Alberta Speera. Např. na území Protektorátu Čechy a Morava byly vytvořeny skupiny německých důchodců, kteří zde žili. Byla z nich vytvořena pomocná síla, která pracovala pro Německou říši. Pomáhala např. s úklidem zbořených budov, vykopáváním zákopů pro německé vojáky a dalšími podobnými činnostmi. Na konci roku 1944 čítala organizace 1 360 000 členů. Na konci druhé světové války v roce 1945 byla činnost organizace ukončena (Organisation Todt [online]. [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://www.historisches-centrum.de/zwangsarbeit/todt.html>).

české děti nebyly hodné a nechovaly se ke mně pěkně. Záleželo, jak byly vychované. Někdy mě urážely, že jsem napůl Němka.”

Českou základní školu navštěvovala jeden rok, pouze na pátém stupni. Z 5. třídy české základní školy přešla do stejného ročníku Měšťanské školy české v Hranicích na Moravě.⁹⁸ „*Co jsem nevěděla, tak mi pomohl nebo poradil můj nevlastní tatínek,*” popisuje E. Švecová ochotu svého nevlastního otce.

Maminka si totiž po rozvodu s bývalým manželem našla nového partnera, který byl Čech a k pamětnici se choval velmi hezky. „*Měla jsem velké štěstí, že si maminka našla výborného partnera, protože se i ke mně choval velmi hezky a díky jeho pomoci jsem se mohla naučit česky číst a psát,*” vzpomíná E. Švecová s vděčností na svého nevlastního otce a dodává, „*nevlastní tatínek byl knihomol a on mě naučil lásce ke knihám.*” Po konci druhé světové války si chtěla maminka paní Švecové vzít tehdejšího partnera, ale bohužel jejich sňatek provázely komplikace. „*Nový nevlastní tatínek se jmenoval Ludvík Skřenek a chtěl si vzít mojí maminku, ale tehdy to nebylo jednoduché,*” vzpomíná pamětnice. Bylo to z důvodu, že její maminka byla předtím provdaná za Němce.⁹⁹

Obr. č. 13: maminka E. Švecové v 60. letech 20. stol

Zdroj: osobní archiv autora.

⁹⁸ Ve městě Hranice na Moravě byl znát citelný progres v národní, hospodářské a kulturní sféře českého lidu oproti první polovině 19. stol. Na konci 19. století bylo ve městě orientováno úsilí českých vlastenců na české školství. V roce 1896 byly rozděleny německé utrakvistické obecné školy na samostatné německé a české školy. Následující rok byla přes odpor německé městské správy vybudována česká soukromá měšťanská škola a byla rozdělena na chlapeckou a dívčí. V roce 1899 byly uznány školy německou správou města a dostaly označení veřejné. Po druhé světové válce navštěvovala zmiňovanou Českou měšťanskou školu paní Švecová (Před sto lety zahájila vyučování česká měšťanská škola v Hranicích [online]. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: http://zsmaje.cz/?page_id=180).

⁹⁹ Když byla žena bývalou manželkou Němce, tak si museli snoubenci zažádat na Ministerstvu národní obrany v Praze o povolení k sňatku. Po kladném posouzení dostal budoucí manželský pár podepsaný dokument (souhlas) od tehdejšího ministra národní obrany Alexeje Čepičky (BENEŠ, Zdeněk. Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-55-4, s. 304).

Nevlastní tatínek E. Švecové byl důstojníkem československé armády a neměl jednoduchý osud. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava, byl z činné služby přeřazen do výrobního procesu. *„Nevlastní tatínek pracoval v Lipníku na Moravě, kousek od hranic a zde byla továrna na výrobu zápalek SOLO Lipník. Několikrát jsem tam s maminkou zašla na návštěvu a vzpomínám si, jak zápalky jely po dopravním pásu,“* popisuje pamětnice práci svého nevlastního otce za Protektorátu.

Nevlastní otec se podle vyprávění pamětnice choval k její mamince vždy hezky a galantně. *„V roce 1945 šla maminka v Hranicích nakupovat. S maminkou šel bývalý spolužák, vedl ji a potkal ho můj nevlastní tatínek, který se zeptal, kam ji vede a spolužák odpověděl, proč se zajímá, když je to stejně Němka. Ale nevlastní otec mu řekl, ať si neplete pojmy, že je to Češka a má československé občanství.“*

Obr. č. 14: Josef Lesinger – vlastní otec E. Švecové

Zdroj: osobní archiv autora.

„Můj nevlastní tatínek měl bratra a on bydlel taky u města Hranice,“ líčí pamětnice a podotýká, *„měl dceru Janu, se kterou jsme byly kamarádky a ona vždy večer chtěla, abych jí četla české pohádky. Tímto způsobem jsem se také učila český jazyk.“*

Po ukončení základního vzdělání na Měst'anské škole české měla pamětnice spoustu český kamarádech. *„Měla jsem jednu kamarádku Vlad'ku, která chtěla být zdravotní sestrou a ona mě dlouhou dobu tlačila, abych šla studovat zdravotní sestru*

s ní. *Problém byl v tom, že se svým česko-německým původem jsem musela dělat rozdílové zkoušky na zdravotní školu,*” vzpomíná si na své rozhodování po měšťance.

E. Švecová rozdílové zkoušky z češtiny zvládla. Dostala se na střední zdravotní školu daleko do Českých Budějovic na obor zdravotní sestra a bydlela zde na internátu. *„Asi jsem byla chytré děvče, když jsem zvládla rozdílové zkoušky a v Českých Budějovicích byla zdravotní škola považována za jednu z nejlepších v tehdejší Československu, tak jsem tam chtěla jít,*” usmívala se pamětnice. Už v dětství se projevovaly vlohy E. Švecové pro její budoucí povolání. *„Svou práci jsem měla vždy ráda, a když jsem prodělala za války zánět středního ucha, tak mě operovali v olomoucké nemocnici a během pooperačního léčení mně německé jeptišky, které působily v nemocnici jako zdravotní sestry říkaly, že se svým jednáním a charakterem bych se též uplatnila jako zdravotní sestra,*” vzpomíná E. Švecová na první zmínky o práci ve zdravotnictví.

Na střední zdravotnické škole neměla pamětnice nikdy problém s ostatními děvčaty kvůli svému česko-německému původu. *„Nevzpomínám si, že bych měla někdy nějaký nepříjemný problémy na zdravotní škole. Spolužačky nedělaly rozdíly v mém česko-německém původu a všechny jsme se chtěly věnovat jenom své profesi,*” popisuje E. Švecová studium na střední zdravotní škole.

Pamětnice odmaturovala na konci srpna roku 1954 na Střední zdravotní škole v Českých Budějovicích a hned na začátku září nastoupila jako zdravotní sestra do nemocnice v Českých Budějovicích. *„Po maturitě jsme okamžitě nastoupily s ostatními děvčaty ze střední zdravotní školy do nemocnice v Českých Budějovicích, a bylo to skvělé. Bavila mě práce, protože jsem měla blízko k lidem a pacienti mě měli také rádi,*” přibližuje E. Švecová své začátky v českobudějovické nemocnici.

Když pamětnice ukončila vzdělání na střední škole, tak se rodiče přestěhovali do Českého Krumlova. *„Rodiče se hodně stěhovali, protože nevlastní tatínek byl neustále přesouván do různých vojenských zařízení. Rodiče bydleli v Praze nebo Kutné Hoře a nakonec skončili v Českém Krumlově,*” vypráví E. Švecová o častém stěhování svých rodičů kvůli otcově vojenskému povolání.

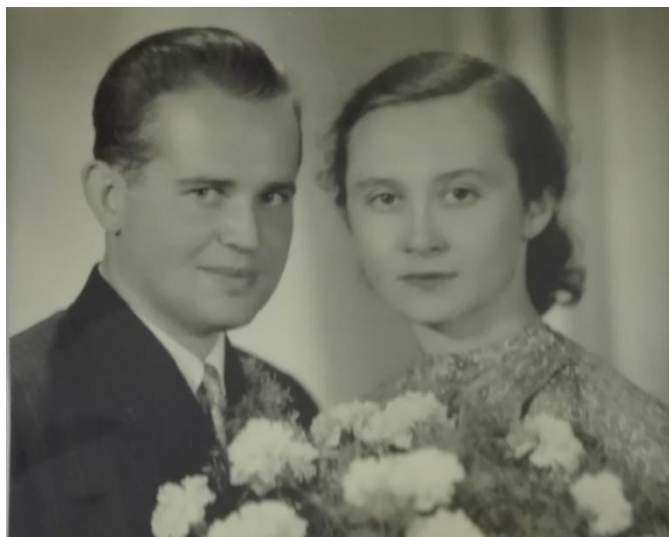
„První moje umístění bylo jako staniční sestra na chirurgickém oddělení v Českých Budějovicích, konkrétně na pooperačním a poúrazovém oddělení,” vzpomíná paní Švecová. Následně byla přesunuta na jiné oddělení. *„Z chirurgického oddělení jsem byla přesunuta na interní kardiologické oddělení v Českých Budějovicích,*” popisuje pamětnice a hned dodává, *„na kardiologii jsem nepobyla dlouhou dobu,*

protože v Českém Krumlově byl nedostatek zdravotních sester a své vrchní sestře jsem se zdála jako přizpůsobivá a chytrá, tak jsem byla za krátký čas přesunuta na pozici staniční sestry na chirurgickém oddělení v Českém Krumlově.”

Na jihu Čech pracovala E. Švecová ráda. *„Tehdy tam pracovaly české jeptišky a byly moc hodné. Hodně nám pomáhaly a chovaly se vstřícně”* popisuje situaci v československém zdravotnictví v polovině 50. let 20. stol.

„Již při druhém pracovním poměru v nemocnici Český Krumlov jsem se při výkonu služby seznámila se svým budoucím manželem, protože tam byl jako pacient,“ pamatuje si paní Švecová velmi dobře na první setkání se svým manželem a doplňuje, *„hodně jsme se do sebe zamilovali a ještě v roce 1955 si mě vzal.”* Nemocnice v Českém Krumlově jim vystrojila svatbu, protože zde byla pamětnice nejmladší staniční sestry a brala si pacienta.

Obr. č. 15: paní Švecová se svým manželem na svatební fotografii z roku 1955

Zdroj: osobní archiv autora.

Na chirurgickém oddělení v Českém Krumlově působila paní Švecová jeden rok a potom přišel dopis a v něm bylo napsáno, že v moravských nemocnicích je nedostatek zdravotních sester. *„Z Moravy přišel rozkaz na zdravotní odvody. Uskutečnila se schůze všech sester a tam nám bylo řečeno, že většina děvčat bude přemístěna do zdravotních zařízení na Moravě,“* popisuje pamětnice situaci nedostatku zdravotních sester a dodává, *„přišla za mnou vrchní sestra a řekla mi, že já budu přeložena jako jedna z prvních zdravotních sester, protože jsem se narodila na Moravě a znám to tam dobře. Nemohla jsem s tím vůbec nic dělat.”* I přes velký vnitřní odpor se nakonec musela

E. Švecová vydat na Moravu. „Ze začátku jsem to obřečela. Nastoupila jsem jako zdravotní sestra na závodní ordinaci do Nového Bohunína.” V Novém Bohuníně působila v závodní ordinaci dva roky a pak dostala potěšující informaci. „Dostala jsem zprávu, že kdo přišel z daleka a chce zpět, tak může být přeřazen,” popisuje paní Švecová a dodává, „hned jsem se přihlásila o změnu působiště a dostala jsem se zpět do nemocnice v Českém Krumlově.”

Dva roky po svatbě, v roce 1957, se jí narodila dcera a s manželem tehdy bydleli v části města České Budějovice, která se nazývá Rudolfov. „Vozila jsem ji z Rudolfova na Lannovku¹⁰⁰ do jeslí, ale sehnat místo pro dceru v jeslích bylo velmi těžké.” Vzpomíná dále, jak nakonec obtížně místo v jeslích přeci jen sehnala: „Zavolala mně vrchní zdravotní sestra z Českého Krumlova a řekla, že když jsem zdravotní sestra a vykonávala jsem pozici staniční sestry na chirurgii, tak můžu dělat zodpovědnější práci.” Vrchní zdravotní sestra z Českého Krumlova zajistila místo pro dceru paní Švecové v jeslích na Lannově třídě v Českých Budějovicích, a proto mohla pamětnice nově vykonávat práci zdravotní sestry na obvodním oddělení u MUDr. Radima Koláře v Českých Budějovicích. „Pan doktor Kolář byl vynikající praktik, se kterým jsem začala tehdy pracovat. On byl rád, že jsem uměla německy číst, protože vlastnil spoustu německé literatury a já jsem mu dělala překlady z němčiny do češtiny,” vzpomíná pozitivně na bývalého obvodního lékaře i na možnost být v určitém kontaktu s němčinou.

„V roce 1958 mě němečtí příbuzní z tátovo strany kontaktovali přes mezinárodní Červený kříž,” popisuje E. Švecová úsilí svých prarodičů o navázání kontaktu a doplňuje, „dostala jsem na základě jejich žádosti povolení vycestovat na výjezdní doložku. Abych je mohla v Německu navštívit.” Pak odjela do Německé spolkové republiky. Její prarodiče bydleli v Eichelbergu nedaleko Stuttgartu, který se nacházel v západním Německu. Navštívila je v roce 1960 a bylo to v době, kdy už byla vdaná a měla dceru, která s ní tu cestu absolvovala. „Moje dcera byla nešťastná, protože Němcům nerozuměla, ale hodně jí pomohl můj dědeček,” vzpomíná pamětnice. „Pamatuji si, jak můj dědeček koupil mojí dceři šerifskou hvězdu. Poté tam chodila s šerifskou hvězdou a byla velmi nadšená,” pousmála se paní Švecová nad touto vzpomínkou na svého dědečka.

¹⁰⁰ Lannova třída v Českých Budějovicích, jedna z hlavních ulic v jihočeské metropoli (pozn. aut.).

Obr. č. 16: atestace na vrchní sestru

Zdroj: osobní archiv autora.

Do důchodového věku vykonávala E. Švecová pozici zdravotní sestry. „*Po nějaké době byl nedostatek zdravotních sester na psychiatrickém oddělení nemocnice v Českých Budějovicích,*” kde rok pracovala. Poté bylo potřeba zdravotních sester do ambulančních oddělení. „*Vrchní sestra mi řekla, že budu jezdit do Brna studovat, dělat zkoušky a pak se uvidí, co bude dál,*” popisuje paní Švecová své další studijní období. Následně jezdila pamětnice na Masarykovu univerzitu a studovala zde psychiatrii. „*Nebylo to jednoduché, ale musela jsem zatnout zuby, protože se nedalo nic dělat, tak jsem to prostě musela dělat,*” vzpomíná E. Švecová na náročné studium. Pamětnice jezdila studovat do Brna čtyři roky. „*Brno se mi dodnes strašně líbí,*” vzpomíná radostně paní Švecová na studium psychiatrie a dodává, kam vedly její kroky po studiu, „*po konci studií v Brně jsem znovu nastoupila jako zdravotní sestra v nemocnici v Českém Krumlově na psychiatrickém oddělení. To bylo v polovině 70. let 20. století.*”

Obr. č. 17: Eliška Švecová se svými spolupracovnicí v nemocnici v Českém Krumlově

Zdroj: osobní archiv autora.

V nemocnici v Českém Krumlově pracovala E. Švecová až do důchodu na psychiatrickém oddělení. „*Pořád jsme museli studovat, jezdili jsme na konzultace do Prahy, účastnili jsme se přednášek. V práci jsme museli přednášet novinky mladším zdravotním sestřím v Českém Krumlově, ale dělala jsem to pořád moc ráda a líbilo se mi to,*” popisuje život zdravotních sester i osvojování si nových postupů a metodik ve zdravotnictví.

Obr. č. 18: Eliška Švecová při práci v 70. letech 20. stol. v nemocnici v Českém Krumlově

Zdroj: osobní archiv autora.

Německý jazyk používala E. Švecová i v Českém Krumlově, protože to byla příhraniční oblast. Po druhé světové válce se zde stále nacházela menšina německého obyvatelstva. „*Používala jsem německý jazyk ke komunikaci s německým obyvatelstvem,*” popisuje pamětnice, jak si udržovala aktivní německý jazyk.

Paní Eliška Švecová prožila život s těžkými začátky a dobrým koncem. V dětství byla vlastním otcem unesena na převýchovu do dětského domova, kde byla nuceně přeučovaná a převychována, aby se v budoucnu mohla připojit k čisté árijské rase. Konec druhé světové války pro ni znamenal, stejně jako pro mnoho dalších dětí, vysvobození. Ač byla do té doby vzdělávána pouze v německém jazyce a v češtině měla značný deficit, dokázala splnit náročné rozdílové zkoušky českého jazyka a pokračovat ve studiu na české střední škole. Mohla se tak věnovat povolání zdravotní sestry, která brala jako své životní poslání. Paní Švecová se projevila jako silná osobnost, která i díky své zarputilosti, cílevědomosti a moudrosti dokázala nepřízeň osudu překonat a věnovat se tomu, co ji naplňovalo. Dělala práci, která ji bavila, vdala se, založila rodinu.

I díky uskutečněnému rozhovoru se o svůj zajímavý životní příběh mohla podělit a s jejím životním osudem se mohou seznámit i další lidé. Ona už se ale jeho zveřejnění nedočká, neboť v roce 2017 zemřela.

Organizace Hitlerjugend

Když se Adolf Hitler dostal ve 30. letech 20. století v Německu k moci, vytvořil různé modely koncepčních plánů pro jeho rozvoj. Jeden jeho plán poukazoval na speciální (pře)výchovu „vhodných“ dětí. E. Švecová byla ve druhé polovině 30. let 20. století násilně umístěna do ústavu pro převýchovu dětí, který se nacházel v Uherském Hradišti. Byla to jedna ze složek Hitlerova koncepčního plánu, jak si vychovat vlastní mladou generaci.

Organizace Hitlerjugend (HJ) neboli v češtině Hitlerova mládež byla založena v roce 1922 jako polovojenská mládežnická organizace NSDAP. Původní zakladatel organizace, později pojmenované Hitlerjugend, byl osmnáctiletý leštič pian Gustav Adolf Lenk. G. A. Lenk byl v úzkém kontaktu s A. Hitlerem a přesvědčoval ho, aby politická strana NSDAP vytvořila organizovanou mládežnickou sekci. Prvním plánem bylo založení Svazu mládeže NSDAP se sídlem v Mnichově. Následně v roce 1923, po pokusu o mnichovský puč, byl Svaz mládeže NSDAP rozpuštěn.¹⁰¹

Obr. č. 19: symbol organizace Hitlerjugend

Zdroj: HJ Hitler youth sleeve diamond [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <http://wwiigimilitarysurplus.com/shop.php?p=h|eel|GM1162>.

¹⁰¹ Hitlerjugend (HJ), 1926-1945 [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: [https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Hitlerjugend_\(HJ\)](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Hitlerjugend_(HJ)).

Organizace byla obnovena v roce 1926, již pod názvem Hitlerjugend. Sloužila zároveň jako propagandistická organizace a zaměřovala se na přijímání chlapců ve věku 14-18 let. Pro děvčata byl ve stejném věkovém rozmezí vytvořen Bund Deutscher Mädel - (DJ) - Svaz německých dívek. Pro děti, které nedosahovaly minimálního věku čtrnácti let, byly vytvořené dvě organizace. Pro chlapce ve věku 10-14 let byla založena organizace Deutsches Jungvolk – Německý chlapecký spolek (DJ) a pro děvčata byla ve stejném věkovém rozmezí založena organizace Jungmädel – Německý holčičí spolek (JM).¹⁰²

Nacistické mládežnické organizace se věnovaly zpočátku např. pěší turistice, kempinku, zpívání různých písní během výprav do přírody a při táboření u jezer. Od roku 1936 byla organizace Hitlerjugend převedena pod oficiální status vzdělávací a výchovné instituce. Členství v Hitlerjugend bylo povinné pro všechny děti v Německu, které dosáhly věku deseti let. Den, kdy se měly hlásit do organizace, byl 20. dubna, což byl den narození A. Hitlera. Povinný nástup se následně vyžadoval od března 1939.¹⁰³ Hlavním cílem bylo vychovávat mládež, která by byla absolutně oddaná myšlenkám a ideologii nacistického Německa. Její příslušníci nosili uniformy, které se podobaly uniformám NSDAP.¹⁰⁴

Instituce Hitlerjugend neměla jenom podporovatele, ale našli se i ti, kteří měli odvahu vzdorovat a vytvořit vlastní subkultury. Nacistům se nepovedlo všechny protikladné organizace zrušit. Jednalo se např. o skupinu Edelweiss Pirates, která vedla odboj proti Hitlerjugend, skupina Mobs z Drážďan nebo Blasen z Mnichova.¹⁰⁵

¹⁰² KOVÁŘ, Milan. Diverzanti a agenti v akci: speciální operace od první světové války do současnosti. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5103-0, s. 129.

¹⁰³ FULBROOK, Mary. Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3104-9, s. 67.

¹⁰⁴ KOVÁŘ, Milan. Diverzanti a agenti v akci: speciální operace od první světové války do současnosti. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5103-0, s. 129.

¹⁰⁵ FULBROOK, Mary. Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3104-9, s. 67.

Obr. č. 20: uniforma organizace Hitlerjugend

Zdroj: Hitler youth uniform – Sud Baden [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: https://www.liveauctioneers.com/item/44105308_hitler-youth-uniform-sud-baden.

Problém mladé německé generace spočíval v jejím nízkém počtu. Po okupaci českého území a Mnichovské dohodě se Německo začalo zaměřovat na převýchovu českých dětí. Mladé generace neměly ještě dotvořený pohled na význam věcí. Největší šance pro aplikaci německé nacionálně socialistické ideologie nebyla u dospělého obyvatelstva, ale u protektorátní mládeže. Mladá protektorátní generace hrála z pohledu nacistických propagandistů v otázce budování Třetí říše zcela klíčovou roli. Proto existoval i ústav, do kterého byla umístěna E. Švecová.¹⁰⁶

V období Protektorátu Čechy a Morava, za říšského protektora Konstantina von Neuratha se mluvílo pouze o teoretických úvahách založení organizace na převýchovu českých dětí. S nástupem Reinharda Heydricha započalo budování organizace sloužící k převýchově české mládeže na nacistické ideály. Zejména se vytvářel tlak na odloučení

¹⁰⁶ SAK, Petr. Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8, s. 13.

českých učitelů od žáků ve školských zařízeních, kteří se snažili „podrývat“ morálku české mladé generace a snažili se jim vtisknout odbojného ducha.¹⁰⁷

Nový říšský protektor Reinhard Heydrich rozhodl, že nová organizace v Protektorátu Čechy a Morava bude vycházet z ideálů německé instituce Hitlerjugend.¹⁰⁸ Např. na základních školách se stal primárním vyučovacím předmětem německý jazyk.¹⁰⁹

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě

„Kuratorium“ byl jeden ze záměrů německé propagandy, jak zajistit výchovu české mládeže v duchu německých nacistických ideálů. Kuratorium byla literatura pro děti na podporu cenzury a propagandy. Jednalo se o časopiseckou a literární produkci.

Organizace byla založena na jaře roku 1942, ale její počátky se datují k nástupu Reinharda Heydricha do úřadu říšského protektora (1941). Úkolem Kuratoria bylo vytvářet a upevňovat v mládeži představu o tzv. povinné službě, která se skládala z cvičení, pořadových úkonů a dochovního školení (vykonávalo se dvě hodiny týdně a bylo určeno pro děti ve věku od 10 – 18 let). Vzniklo několik časopisů např. Služba domoviny, Výcvikové směrnice ZZ nebo Naše směr. Ještě významnější dopad měly časopisy přímo určené pro děti např. Dívčí svět, Zteč nebo Správný kluk.¹¹⁰

Rozšířené vysílání dětí na venkov

V rozhovoru uvedla paní Švecová, že se v dětském domově v průběhu druhé světové války objevily i německé děti, které se nad českými povyšovaly. Záměr projektu Rozšířené vysílání dětí na venkov (KLV – *Erweiterte Kinderlandverschickung*) byl realizován v průběhu války, protože byly německé děti v Německu ohrožovány spojeneckými letadlovými nálety. Klíčovou událostí pro zahájení projektu KLV bylo bombardování německých měst. V průběhu náletů spojeneckých vojsk zemřelo na německé straně přes 600 tis. civilistů. Jednalo se zejména o ženy a děti.¹¹¹

¹⁰⁷ BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-017-6, s. 287.

¹⁰⁸ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. Dramatické i všední dny protektorátu. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-354, s. 229.

¹⁰⁹ HORÁK, Záboj. Církev a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3623-5, s. 132.

¹¹⁰ ČENKOVÁ, Jana. Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice, 2016. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3413-5, s. 9.

¹¹¹ WEHLER, Hans Ulrich. Deutsche Gesellschaftsgeschichte. München: C.H. Beck, 2008. ISBN 9783406324901, s. 932.

Tehdy se zrodil projekt *Erweiterte Kinderlandverschickung*, představený veřejnosti na podzim v roce 1940. Hlavním záměrem byla ochrana říšských dětí v místech, které přicházely v úvahu pro spojenecká bombardování. Z důvodu ohrožení docházelo v rámci projektu k evakuaci všech dětí nebo matek s dětmi do bezpečnějších zón. V převážné většině byly transportovány do Protektorátu Čechy a Morava, který nebyl tak ohrožen leteckými nálety jako německé území.

V polovině listopadu 1940 začala první přípravná etapa před spuštěním projektu KLV v Protektorátu Čechy a Morava. Během přípravné fáze se mělo zajistit vybudování zázemí pro starší děti. Od prosince 1940 začal přesun německých dětí z ohrožených míst do ubytovacích komplexů, které čítaly např. lázeňské ozdravovny, zámky, dětské domovy, kde se nacházela i paní Švecová.¹¹²

¹¹² DABEL, Gerhard. KLV, die erweiterte Kinder-Land-Verschickung: KLV-Lager 1940-1945. Freiburg: Schillinger, c1981. ISBN 978-3921340608, s. 254.

5.3. Silvie Reckertová

Rozhovor byl natočen s pamětnicí Silvií Reckertovou, rozenou Heinrichovou dne 18. března 2018 v rodinném domě pamětnice v bavorském městě Hauzenbergu, který se nachází v okrese Pasov.

Pamětnice byla vybrána pro její česko-německý původ (smíšeného manželství) a bydliště ve zvolené lokalitě. Kontakt na paní Reckertovou byl zprostředkován skrze Okresní úřad Freyung-Grafenou, kde jsem v roce 2014 v rámci studia vykonával svou povinnou odbornou stáž.

V průběhu rozhovoru byla na paní Reckertové znát, že je to přímočará a sebejistá, stejně jako příjemná a otevřená osoba. Z rozhovoru bylo patrné, že získala dostatek životních zkušeností a dokáže si své výroky obhájit a dopodložit je fakty.

Pamětnice vzpomíná v rozhovoru na události od 80. let 20. stol. až do současné doby. Hlavním tématem rozhovoru se stal přelom 80. a 90. let v Německu, rok 1989, pád Berlínské zdi, znovusjednocení Německa a s tím související fenomény.

Rozhovor byl veden v českém jazyce, kterým pamětnice hovoří plynně, ač je to rodilá Němka. Jazyk ovládá na výborné úrovni, bez gramatických a stylistických chyb. Znatelný je pouze silný, ale logický bavorský přízvuk. Celý rozhovor se nesl ve velmi přátelské atmosféře.

Obr. č. 21: Silvie Reckertová

Zdroj: osobní archiv autora.

Rozhovor se Silvií Reckertovou

Paní Silvie Reckertová, rozená Heinrichová, se narodila dne 8. května 1977 v bavorském městě Mühldorf am Inn, které se nachází východně¹¹³ od bavorské metropole Mnichov. Paní Reckertová se narodila do smíšené česko-německé rodiny. Její otec se jmenoval Erich Heinrich. Narodil se v roce 1935 v Praze a zemřel v roce 2011 v Mühldorfu. Jeho matka byla Češka a otec byl Němec. Otec pamětnice měl československé občanství.

Matka paní Reckertové se jmenovala Antonie Heinrichová, rozená Müllerová, a narodila se v roce 1943. Narodila se v hl. městě Bavorska, v Mnichově a byla to Němka, stejně jako oba její rodiče. I prarodiče ze strany matky pocházeli z Mnichova.

Obr. č. 22: maminka pamětnice

Zdroj: osobní archiv autora.

Po druhé světové válce se otec pamětnice a jeho rodiče odstěhovali do Německa. „*Otec a moji prarodiče z otcovi strany využili po druhé světové válce odsuny z Československa a odešli za svými příbuznými do bavorského města Řezno*“ (německy Regensburg), vzpomíná S. Reckertová na dobu, kdy se její tatínek dostal do Německa a na jeho pracovní začátky: „*Můj otec pracoval v Řezně u Německých spolkových*

¹¹³ Město Mühldorf am Inn se nachází 80 kilometrů od Mnichova po silnici B12 (pozn. aut.).

drah¹¹⁴ jako úředník a zastával tam vyšší pozici i za odbory,” popisuje pamětnice relativně vysoký post svého otce.

Když se maminka S. Reckertové dostala do města Mühldorf am Inn, začala pracovat na Okresním úřadě: *„Moje maminka začala pracovat na Okresním úřadě v Mühldorfu. Byla sekretářkou ředitele a dařilo se jí velmi dobře.”*

Otec paní Reckertové se chtěl v 50. letech 20. stol. více osamostatnit a dostal pracovní nabídku na přeložení do Mühldorfu k Německým spolkovým drahám na stejnou pracovní pozici. *„Otec viděl větší potencial okolo Mnichova a chtěl se tam přestěhovat. Měl zájem se osamostatnit a zároveň v té době mu přišla možnost na přeložení blíž k Mnichovu,”* popisuje S. Reckertová cestu svého otce do města, kde se poznal s její maminkou.

V roce 1970 se otec pamětnice poznal s její maminkou. *„Vzpomínám si, jak mi maminka vyprávěla, když se s tatínkem poznali. Prý se seznámili na lidové slavnosti¹¹⁵ (Volkfest), kterou pořádá město Mühldorf každoročně,”* pousmívá se p. Reckertová nad vzpomínkami svých rodičů a doplňuje, *„měli se navzájem velice rádi a byli spolu skutečně šťastní.”*

Společně si postavili rodinný dům, ve kterém začali bydlet od roku 1974, a který se nacházel nedaleko historického centra Mühldorfu.

¹¹⁴ Německé spolkové dráhy (německy Deutsche Bundesbahn) byly založeny v roce 1949 jako státní dráhy a na německém území působí do současnosti (GALL, Lothar a Manfred POHL. Die Eisenbahn in Deutschland: von den Anfängen bis zur Gegenwart. München: Beck, 1999. ISBN 978-3406453342, s. 9).

¹¹⁵ Lidové slavnosti (Volkfest) se konají v Mühldorfu am Inn už přes 150 let. Jsou to tzv. křesťanské slavnosti, které začínají od konce jara až do konce podzimu. Konají se v největších mětech až po nejmenší obce (Volksfestbuch - "Ein Muss für jeden Mühldorfer" [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.innsalzach24.de/innsalzach/region-muehldorf/muehldorfer-volksfest/volksfestbuch-ueber-150-jahre-muehldorfer-volksfest-5340835.html>).

Obr. č. 23: rodiče S. Reckertové

Zdroj: osobní archiv autora.

Výchova v rodině Heinrichových probíhala dvojjazyčně. „*Otec uměl dobře česky, a i když jsme bydleli v Německu, respektive v Bavorsku, tak měl takovou vizi, že bude dobře, abych se naučila mluvit i českým jazykem, přestože jsme v Německu,*” vzpomíná pamětnice na rozhodnutí svého otce a dále doplňuje, „*maminka na mě mluvila pouze německy, takže jsem vyrůstala, jak v německém prostředí, tak jsme s otcem udržovali i český jazyk, a za to jsem mu vděčná.*”

Rodiče mezi sebou komunikovali pouze v němčině. „*Maminka se česky neučila, protože pro starší lidi je náročný se učit nový jazyk a čeština není vůbec jednoduchý jazyk. Maminka na to neměla ani talent, takže mezi sebou komunikovali pouze německým jazykem,*” pamatuje si na svojí maminku a absenci znalosti češtiny.

Němčinu si S. Reckertová osvojovala od maminky a pak ve školských zařízeních. „*Německý jazyk jsem se učila ve škole, protože všechno bylo vyučováno pouze v němčině a komunikace se spolužáky a okolím také neprobíhala jiným jazykem než němčinou. Dále jsem si německý jazyk pilovala v Mnichově, kam jsem jezdila se*

svou maminkou na návštěvy k mým prarodičům z matčiny strany,” popisuje paní Reckertová formání výuku v německé škole a dále u svých prarodičů.

Pamětnice nejprve navštěvovala devítiletou základní školu v Mühldorfu od roku 1983 (Hauptschule Mühldorf am Inn). „Navštěvovala jsem základní školu v Mühldorfu a poté jsem nastoupila v roce 1992 na střední školu ve Waldkreiburgu (Realschule Waldkreiburg), kterou jsem navštěvovala čtyři rok až do roku 1996,” popisuje pamětnice svůj studijní život.

Rodina Heinrichových měla dobré finanční zázemí a rodiče s paní Reckertovou si mohli užívat. „Moje maminka i tatínek vydělávali na svých pracovních pozicích slušné peníze, a mohli jsme si tehdy dovolit jezdit dvakrát do roka do Villachu¹¹⁶. Začali jsme tam jezdit, když mi bylo šest let,” uvádí pamětnice cesty do Rakouska ke své tětě a doplňuje, „teta byla sestra mé matky a provdala se za jednoho pána z Vídně, takže tam pak spoluvlastnila hotel.” Rodina si tímto způsobem mohla udělat dovolenou a zároveň navštívit své rakouské příbuzné. „Pokaždé jsme tam strávili deset dnů a byli jsme tam dvakrát ročně,” uvádí paní Reckertová své pobyty na jihu Rakouska.

V Rakousku u tety si rodina užila spoustu zábavy. „Navštěvovali jsme památky v okolí Villachu, chodili jsme plavat a koupat se do místních jezer např. jezero Ossiacher nebo Wörthersee¹¹⁷. Ráda jsem chodila plavat a v Rakousku jsem se vždy těšila, až si půjdeme zaplavat. Dále jsme se procházeli po horách a strávili jsme čas s příbuznými. Byl to pro nás relax,” rádostně vzpomíná na návštěvy u svých příbuzných.

Při každé návštěvě musela rodina překročit německo-rakouské hranice. „Vždy jsme museli přejíždět hranice a nacházela se zde pasová kontrola. Na hranicích se nikdy netvořily kolony aut, protože co bylo před třiceti nebo čtyřiceti lety, tak se to nedá vůbec srovnávat. Dnes je jiná situace, ale dřív takový provoz nebyl jako nyní. Každá rodina měla maximálně jedno auta a dnes má dvě nebo tři. Vždy jsme čekali tak maximálně 20 minut a nikdy nebyl s německými a s rakouskými celníky na hranicích problém. Měla jsem tzv. dětský pas (Kinderausweis) a rodiče měli klasické cestovní pasy a vše bylo pokaždé v pořádku,” popisuje paní Reckertová cestování do Rakouska.

Dětství ve městě Mühldorfu bylo poklidné, S. Reckertová zde měla spoustu kamarádů a užila si spoustu zábavy. „Vymýšlely jsme spoustu věcí a hrály různé hry

¹¹⁶ Villach je rakouské město nacházející se na jihu Rakouska ve spolkové zemi Korutany (pozn. aut.).

¹¹⁷ Ossiacher See a Wörthersee se nachází východně od města Villach ve spolkové zemi Korutany (pozn. aut.).

např. na „schovku“ nebo „na babu“, protože jsme dřív neměli žádné počítače nebo mobily a hrály jsme si většinou venku,” popisuje pamětnice zábavu ve svém rodném městě.

Začátek 90. let 20. století byl pro rozdělené Německo velmi důležitý. Po pádu tzv. Berlínské zdi došlo v roce 1990 ke znovusjednocení.¹¹⁸ S. Reckertová na uvedenou dobu vzpomíná bez emocí. „Rok 1989 jsem nevnímala zvláštním způsobem. Tehdy mi bylo dvanáct let, takže jsem slyšela, jak se o pádu Berlínské zdi a otevření hranic bavilo. Tehdy jsem na to bylo dost mladá, abych to dostatečně chápala a udělala si na to nějaký názor;” vzpomíná si pamětnice na uvedenou dobu v Německu a dodává, „v našem městě se to moc neřešilo a v rodině už skoro vůbec, protože jsme v bývalé Německé demokratické republice neměli žádné příbuzné. Když jsem byla starší, tak jsem to začala chápat, co to pro Německo znamenalo.” S odstupem času na to paní Reckertová vzpomíná jinak a považuje to za krok pro celé Německo správným směrem, ale částečně zůstává ve zmiňované události zdrženlivá. „Když si to s odstupem času promítnu, tak spojení Německa bylo určitě dobrým činem, ale mohlo se to určitě provést jiným způsobem, ale v dnešní době mají všechny státy nějaké problémy.”

Rodině Heinrichových to rozšířilo možnosti cestování, zejména na Východ. „Když se otevřely hranice s Československem, tak jsme tam jeli. Jezdili jsme většinou do Prahy a do jižních Čech, kde jsme trávili dovolenou,” vzpomíná S. Reckertová na nové zážitky z Československa a dále s radostí dodává, „našla jsem si tam i české kamarády a s některými udržuji kontakt až do dnešní doby. Zároveň si s nimi udržuji i český jazyk na dobré úrovni. V dnešní době si píšeme každý den, protože existují různé online aplikace např. What's up nebo e-mail,” popisuje pamětnice současnou komunikaci s českými kamarády.

V roce 1996 nastoupila S. Reckertová na Okresní úřad v Mühldorfu. „Po ukončení střední školy mě maminka pomohla se dostat na stejný Okresní úřad, kde pracovala i ona. Zde jsem si pak udělala i kurz na psaní na stroji. Zkouška nebyla vůbec jednoduchá, ale tehdy to neumělo spousta lidí, proto jsem zde i nadále mohla pokračovat v práci. Naučila jsem se tady hodně,” vzpomíná pamětnice s úsměvem na svůj úspěch a zároveň na svoji práci na úřadě a dodává, „na Okresním úřadě v Mühldorfu jsme pracovala přibližně šest let.”

¹¹⁸ KUČEROVÁ, Irah. Střední Evropa: komparace vývoje středoevropských států. Praha: nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 9788024630670, s. 47.

Později se přestěhovala se blíže k českým hranicím. „V roce 2002 jsem se odstěhovala do Pasova, který už jsem dříve navštěvovala, a město se mi líbilo a líbí. Začala jsem pracovat na Hospodářské komoře v Pasově,¹¹⁹ uvádí další pracovní směrování a dodává podrobnosti, „zde jsem pracovala pět a půl roku.“

Na začátku 21. stol. pamětnice uzavřela sňatek. „V roce 2003 jsem se provdala za současného manžela Hanze Reckerta, převzala jsem jeho příjmení a od svatby se jmenuji Reckertová,” popisuje paní Reckertová svatbu, která se uskutečnila v Pasově a dodává, „poznali jsme se v Pasově v roce 2000.” Pamětnice se poté se svým manželem v roce 2008 přestěhovali do města Hauzenberg¹²⁰, ještě předtím, v roce 2007 změnila zaměstnání, ve kterém je již přes deset let. „V současné době pracuji ve firmě AKE Technologies GmbH v ekonomickém úseku, kde využívám znalost českého jazyka,” doplňuje kompletně svůj výčet pracovních pozic.

Obr. č. 24: manžel pamětnice Hanz Reckert

Zdroj: osobní archiv autora.

¹¹⁹ Hospodářská komora v Pasově – Industrie- und Handelskammer für Niederbayern (pozn. aut.).

¹²⁰ Město Hauzenberg se nachází severovýchodně 20 km od města Pasov v okrese Pasov (pozn. aut.).

„Se svým manželem jezdíme často do České republiky. Děláme to z důvodu, abych si udržela český jazyk na dobré úrovni. Jezdíme sem na dovolenou a na návštěvy k našim kamarádům,“ popisuje pamětnice pravidelné návštěvy České republiky.

Pamětnice je v současné době bezdětná. K otázce, zda by vychovávala a vedla svého potomka k bilingvnosti, uvedla, že by se o to pokusila jako její rodiče, protože si myslí, že to má smysl, pokračovat v tradici.

Obr. č. 25: rodinný dvojdomek manželů Reckertových

Zdroj: osobní archiv autora.

Ještě jedno se pamětnice na závěr rozhovoru věnovala otázce znovusjednocení. Je zajímavé sledovat jeden z pohledů na uvedené události očima západní Němky. *„Z pohledu Svobodného státu Bavorsko vnímali místní spojení dvou německých částí pozitivně. S postupem času přišlo zjištění, že většina východních Němců odešla do bývalého západního Německa a v dnešní době je problém, že tam z mladých lidí skoro*

nikdo nebydlí. Bydlí tam většinou jenom starý lidi. Mladí lidé se odstěhovali za práci, protože v bývalém východním Německu nebyl žádný průmysl, žádná práce, tak se lidi prostě stěhovali,” přibližuje pamětnice svůj pohled na současnou situaci Německa a dodává, „*v roce 1989 platila západoněmecká marka¹²¹ a východoněmecká marka¹²² a tehdy to bylo přepočteno v poměru 1:1¹²³, tzn., že východní Němci přišli ke spoustě penězům. Spousta Němců na zmíněnou skutečnost pohlíží negativně.*“

Dále je pro nás zajímavé, jak pamětnice (subjektivně) hodnotí polistopadový vývoj v Československu. „*V Bavorsku je vyšší důraz na tradici a náboženství než v České republice a je tady zároveň vyšší životní úroveň. Vývoj konkrétně v Bavorsku šel oproti České republice strmě nahoru. V Německu je patrné, že jsou tady pracanti. Rozdíl byl v tom, že Německo bylo po druhé světové válce rychle vybudováno a v Česku se vývoj zasekl díky komunismu. V Německu je to charakter osob, kteří opravdu chodí a tvrdě pracují, což se promítlo i do současné doby, kdy si Němci dokážou vydělat peníze a někam třeba vycestovat do jiných států jako to děláme i s manželem,*” říká svůj názor paní Reckertová a dodává, „*o České republice to říct nemůžu, protože vývoj nebyl tak vzestupný jako v Německu.*“

Pamětnice tedy shledává vývoj v ČR a ve Svobodném státě Bavorsko nerovnoměrným. Poukazuje na naši komunistickou minulost a složité startovací podmínky po roce 1989. Reprodukují však názor na to, že Němci jsou více pracovití, než Češi a ukazují se zde mírné interkulturní stereotypy, což je zajímavé.

S. Reckertová se cítí být Němkou, i když pochází ze smíšeného česko-německého manželství, ale ví, že má i české předky a je za to ráda. Každopádně je vděčná svému otci za to, že jí v dětství učil češtinu, i když žila v Německu. Je ráda, že žije v Německu, resp. Bavorsku a má stabilní a dobře ohodnocenou práci. V Čechách by žít nechtěla.

¹²¹ Západoněmecká marka byla peněžní měna, se kterou se platilo v západním Německu a následně po sjednocení západního a východního Německa do zavedení evropské měny euro (Německá marka DEM [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/nejlepsi-kurzy/DEM-nemecka-marka/>).

¹²² Východoněmecká marka byla peněžní měna, se kterou se platilo v bývalém východním Německu. Její platnost skončila po sjednocení Německa (JANÁČKOVÁ, Stanislava, Petr MACH. Euro dříve, nebo později?: sborník textů. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. ISBN 9788086547633, s. 22).

¹²³ Níže bude zmíněna problematika německé měny po roce 1989, resp. německé měnové reformy (pozn. aut.).

Paní Reckertová se narodila na konci 70. let 20. století, otci Čechovi, matce Němce. Dětství prožila v klidném a příjemném prostředí, harmonicky. Vystudovala, započala svoji profesní dráhu. Vdala se. V současné době žije se svým manželem ve městě Hauzenberg a je bezdětná. Manžel ji v jejím pozitivním vztahu k Čechům podporuje, jezdí spolu často na návštěvy českých přátel a denně s nimi díky sociálním mediím komunikuje česky, aby jazyk nezapomněla.

Poválečné Německo

Po konci druhé světové války a porážce nacistického Německa bylo Německo po postupimské konferenci rozděleno na čtyři okupační zóny (americkou, francouzskou, sovětskou a britskou), zároveň byl rozdělený Berlín na čtyři části. Konference se konala od 17. července do 2. srpna 1945 v Postupimi. Hlavními aktéry řešení poválečného Německa byla tzv. velká trojka, za SSSR Josef Stalin, za Velkou Británii Winston Churchill a za USA Franklin D. Roosevelt. Rozdělení Německa mělo trvat pouze do podepsání mírové smlouvy. V sovětské zóně se začal sílit vliv komunistických stran, protože Stalin chtěl využít slabou hospodářskou situaci rozvráceného Německa a prosadit své zájmy. Na druhé straně Američané a Britové navazovali od roku 1946 se zástupci nových demokratických stran (např. Svobodná demokratická strana - Freie Demokratische Partei) jednání pro rozvoj Německa. Později se k Američanům a Britům přidali k nastolené politice i Francouzi.¹²⁴

Spojenci (USA, Velká Británie a Francie) se dohodli, že v září 1949 dojde ke sjednocení tří západních okupačních zón a vznikne Německá spolková republika (NSR). Na vytvoření nového státního útvaru reagoval Sovětský svaz 7. října 1949 a byla vyhlášena v sovětské okupační zóně Německá demokratická republika (NDR).¹²⁵

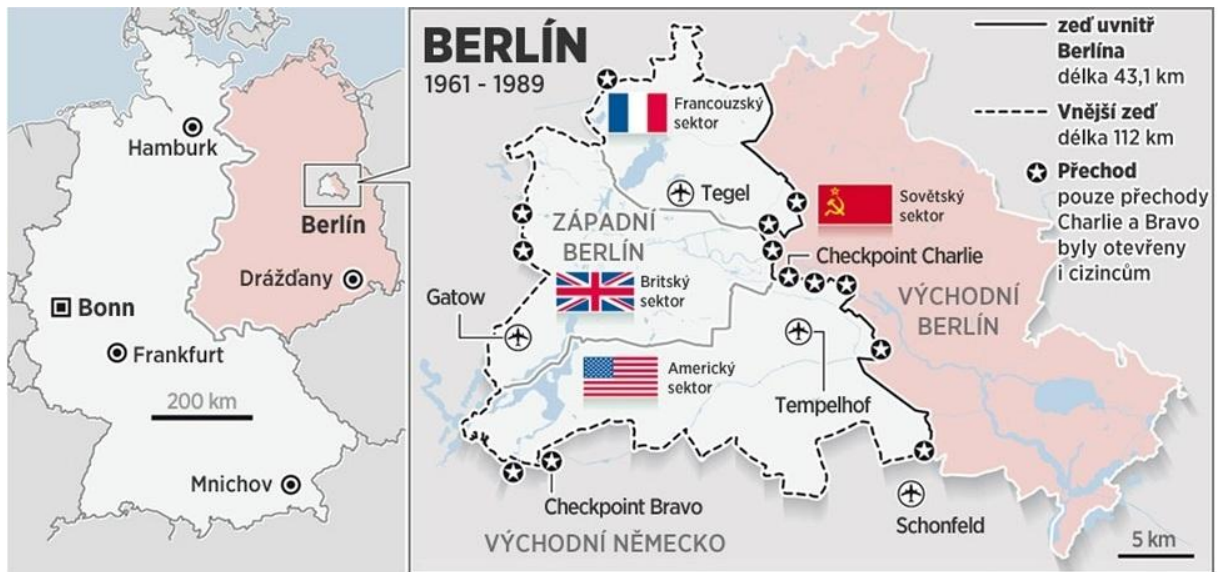
Berlínská zeď

Po vytvoření okupačních zón se pomalu začalo stupňovat napětí mezi mocenskými sektory (SSSR měla odlišnou strategii oproti USA, Velké Británii a Francii). Dne 23. června 1948 byla zavedena blokáda západních okupačních zón Berlína (americké, francouzské a britské), což trvalo jeden rok. Další událostí bylo výše zmíněné spojení západních okupačních zón v roce 1949. V roce 1952 rozhodlo vedení Německé demokratické republiky (NDR), že uzavře sovětskou okupační zónu na své západní hranici (s francouzskou, britskou a americkou okupační zónou). O devět let později kvůli nekontrolované migraci se rozhodla NDR, že postaví tzv. Berlínskou zeď.

¹²⁴ KOVÁŘ, Petr. Všeobecný přehled: témata. Praha: Fragment, 2007. ISBN 8025305309, s. 239-240.

¹²⁵ ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. 1948: Vítězný únor: cesta k převratu. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9, s. 84.

Obr. č. 26: rozdělené západní a východní Německo

Zdroj: Němci odhalili další oběť berlínské zdi, při útěku byl zabit sovětský voják [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/foto.aspx?r=zahranicni&c=A170811_063314_zahranicni_fka&foto=MBB3d1422_berli.jpg.

Mezi NDR a NSR bylo zřízeno pouze šest železničních a pět silničních nebo dálničních přechodů. V Berlíně bylo zavřeno 200 ulic. Z bezprostřední blízkosti vnitřní německé hranice byli obyvatelé přemístěni. Od 13. srpna 1961 blokovala lidová policie a národní armáda hranici mezi Západním a Východním Berlínem pomocí ostnatého drátu. Obyvatelům Berlína zamezili přechod z jedné části Berlína do druhé. Dne 13. srpna 1961 začala stavba tzv. Berlínské zdi. Délka kamenné stěny mezi západním a východním Berlínem byla dlouhá 165,7 km. Od 13. srpna se obyvatelstvo nemohlo přestěhovat z jedné do druhé části Berlína.¹²⁶ Důvodem postavení Berlínské zdi byl mj. odchod cca. 2,7 mil. lidí mezi roky 1945–1961 do Západního Berlína. Ze začátku se jednalo převážně o podnikatele, ale s postupem času se začali přidávat studenti nebo vzdělaní lidé.¹²⁷

¹²⁶ Karel Hvižd'ala: Berlínská zeď – symbol studené války [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/karel-hvizdala-berlinska-zed-symbol-studene-valky--934156.

¹²⁷ Německo: Proč byla postavena Berlínská zeď [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/nemecko-proc-byla-postavena-berlinska-zed-fgq-/p_zahranici.aspx?c=A091110_142543_p_zahranici_wag.

Pád Berlínské zdi a rok 1989

Po postavení Berlínské zdi se mnoho lidí snažilo o útěk z NDR do NSR, ale velký počet pokusů o útěk skončil smrtí. Nejčastějším úmrtím bylo zastřelení od východoněmecké pohraniční stráže.

Na začátku 80. let se citelně ukázala krize v sovětském bloku, která měla předznamenat rozpad SSSR. Dne 11. března 1985 v jeho čele stanul Michail Sergejevič Gorbačov.¹²⁸ Gorbačov vyhlásil v roce 1985 politiku perestrojky (tzn. přestavba ekonomiky) a glasnost' (větší otevřenost západním státům). Gorbačov chtěl vytvořit ze SSSR hospodářsky konkurenceschopný stát, ale plán demokratizace socialismu a větší politické otevřenosti oslabil SSSR a potlačil protiruskou náladu v Sovětských socialistických republikách. Následkem toho byl rozpad SSSR.

Pád Berlínské zdi předurčovalo léto v roce 1989, kdy uprchlická vlna východních Němců obsadila západoněmecké ambasády v Praze a Budapešti s cílem odejít do západního Německa. Politika vyšší otevřenosti způsobila, že tisíce východních Němců přijížděli v září 1989 do Maďarska na turistická víza. Následně odcházeli do Rakouska. Ve východním Německu se Němci dožadovali nové vlády. Vedení NDR se sešlo s Gorbačovem na začátku října a Gorbačov oznámil, že se SSSR bude aktivně zapojovat do rozhodovacího procesu vnitřních záležitostí NDR. Obyvatelstvo požadovalo změnu režimu, ale vláda se rozhodla pro národní reformy se zachováním socialistické vlády.

Situace se neuklidnila a protesty se ještě zvýšily. Dne 9. listopadu Günther Schabowski (člen Jednotné socialistické strany Německa) pod nátlakem mylně oznámil, že se otevírají přechody s okamžitou platností. Členové pohraniční stráže nedostali žádné pokyny a Němci začali přecházet neorganizovaně hranici východního a západního Německa.¹²⁹

Německo bylo znovusjednoceno dne 3. října 1990. Znamenalo to znovusjednocení tzv. západního a východního Německa a odstartovalo to řadu změn, politických, sociálních a ekonomických. Po znovusjednocení očekávali němečtí obyvatelé a politici bývalé NDR růst ekonomiky bývalého východního Německa, jak tomu bylo v NSR po druhé světové válce. Dle některých prognóz se měla situace

¹²⁸ KOVÁŘ, Petr. Všeobecný přehled: témata. Praha: Fragment, 2007. ISBN 8025305309, s. 253.

¹²⁹ ROTTMAN, Gordon L. Berlínská zeď a vnitroněmecká hranice 1961-89. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2879-7, s. 57-58.

západu a východu země vyrovnat do roku 2000. Tato očekávání však nebyla z řady důvodů naplněna.¹³⁰

Německo se na znovusejdnocení připravovalo, tj. bylo nutné vytvořit společné celoněmecké postupy a plány.¹³¹ I přes značný odpor Německé spolkové banky (Deutsche Bundesbank – DB) byla 18. 5. 1990 podepsána Státní smlouva o měnové, hospodářské a sociální unii (*Staatsvertrag über die Währungs-, Wirtschafts- und Sozialunion*).¹³² NSR se z dlouhodobého hlediska nacházela na vrcholu celého EHS (Evropské hospodářské společenství) a byl předpoklad, že východní území, tj. bývalá NDR přijme pravidla bývalého západního Německa ve všech oblastech (de facto ze dne na den).¹³³ Dne 1. července 1990 byla prohlášena za oficiální a jedinou platnou měnu nově vzniklé Spolkové republiky Německo (SRN) Německá marka (Deutsche Mark – DM). Navrhovaný kurz od ekonomických analytiků byl 1:6 k marce v NDR, ale Německá spolková banka navrhovala kurz 1:2 z důvodu udržení stability DM (kvůli možné inflaci a dluhům). Konečné rozhodnutí: platy, důchody, stipendia, mzdy, pachtovné a nájemné byly převedeny v poměru 1:1. Ve stejném poměru byla uskutečněna výměna úspor pro důchodce nad 60 let (v maximální výši 6 000 DM). V poměru 1:1 pro občany v rozmezí věku 15–59 let (do maximální výše 4 000 DM) a pro občany do 14 let (maximální výše 2 000 DM).¹³⁴

V konečném součtu bylo 64 mld. marek NDR směněno v poměru 1:1 a 211 mld. marek NDR v poměru 2:1. Tzn. nárůst peněžní zásoby v celkovém množství 1 255 mld. DM o 170 mld. DM (14 %). Kurz se v průměru pohyboval 1 DM za 1,38 marky NDR.

Jednalo se o tzv. měnovou substituci. Byla zde nahrazena jedna měnová oblast druhou měnovou oblastí, kde převzala měnovou politiku Německá spolková banka. Díky substituci získalo bývalé NDR stabilní měnu a dá se říci, že východní Němci na

¹³⁰ KEYSBERG, Klaus. Ursachen, Auswirkungen und Perspektiven des schwierigen wirtschaftlichen Anpassungsprozesses in Ostdeutschland vor dem Hintergrund der Wiedervereinigung: eine empirische und theoretische Analyse. Köln: Botermann und Botermann, 1996. ISBN 3881051775, s. 319.

¹³¹ DIECKMANN, Kai a Ralf Georg REUTH. Helmut Kohl: chtěl jsem sjednocení Německa. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184391-1, s. 262.

¹³² Währungs-, Wirtschafts- und Sozialunion [online]. [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://deutsche-einheit-1990.de/ministerien/ministerium-fuer-finanzen/wirtschafts-waehrungs-und-sozialunion/>.

¹³³ PILZ, Frank a Heike ORTWEIN. Das vereinte Deutschland: wirtschaftliche, soziale und finanzielle Folgeprobleme und die Konsequenzen für die Politik. Stuttgart: Gustav Fischer, 1992. ISBN 3437402854, s. 258.

¹³⁴ DIECKMANN, Kai a Ralf Georg REUTH. Helmut Kohl: chtěl jsem sjednocení Německa. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184391-1, s. 257.

znovusjednocení vydělali a řada obyvatel tehdejšího západního Německa to pořád vnímá jako určitou křivdu (viz rozhovor s pamětnicí).¹³⁵

Největší rozdíl mezi NDR a NSR byl v hospodářství, kde NDR zcela zaostávala za NSR. Ani po zavedení měnové, hospodářské a sociální unie se situace nezlepšila a proces sjednocování bude mít dlouhodobý proces. Mezi oběma zeměmi se projevovaly velké rozdíly v oblasti hospodářství. Ke zmírnění dopadů hospodářství bylo rozhodnuto podpořit východoněmecké hospodářství pomocí tzv. „Výstavby východu“ (Aufbau Ost), kam byl od roku 1991 zahrnut např. tzv. Solidaritätszuschlag¹³⁶, který se odvádí do současnosti. Následně je bývalé NDR podporováno tzv. Solidarpakt¹³⁷, kterým podporuje německá spolková vláda bývalé země NDR.¹³⁸

Dalším důsledkem znovusjednocení NDR a NSR se stal problém demografického rozvoji bývalé NDR. Od roku 1949 do konce roku 1990 opustilo NDR až 3,8 mil. lidí. V průběhu prvních třech měsíců v roce 1990 se rozhodlo opustit NDR okolo 150 tis. obyvatel. Již před rokem 1989 odcházeli východní Němci do západního Německa a situace neustala ani po znovusjednocení NSR a NDR. Jedním z motivů byly socio-ekonomických důvody odchodu lidí z bývalého východního Německa do prosperujících západních spolkových zemích. Problém vyliďňování bývalých východoněmeckých oblastí přetrvává dodnes a zde nyní nastává problém s úbytkem obyvatel zejména v produktivním věku.¹³⁹

Posledním zdrojem napětí je neúměrné finanční dotování spolkových zemí bývalé NDR v rámci složitého systému tzv. finančního vyrovnání.¹⁴⁰

¹³⁵ MANGOLDT, Hans a Hans-Georg WEHLING. (Wieder-)Vereinigungsprozess in Deutschland. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1990. ISBN 3-17-011301-1, s. 54-55.

¹³⁶ Solidaritätszuschlag - Solidární příspěvek činí v SRN 5,5% odváděných daní z příjmů všech německých občanů (pozn. aut.).

¹³⁷ Od roku 2005 probíhá tzv. Solidarpakt II (2005 – 2019), kdy je bývalým východním zemím z NDR vyplácena částka 156,6 miliard EUR (pozn. aut.).

¹³⁸ Aufbau Ost [online]. [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/lexikon-der-wirtschaft/18713/aufbau-ost>.

¹³⁹ Bevölkerungs-entwicklung, Demografischer Wandel [online]. [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/Bevoelkerung.html>.

¹⁴⁰ Více k problematice finančního vyrovnání viz např. KUBATOVÁ PITROVÁ, Miroslava. System finančního vyrovnání v SRN. In: JAKLOVÁ Alena a Anja Edith FERENCE (eds.). Deutsch ohne Grenzen. Gesellschaftswissenschaften. Brno: Tribun EU, 2015. ISBN 978-80-263-0931-4, s. 67-88.

5.4. Daniel Brunner

Rozhovor byl natočen s Danielem Brunnerem dne 12. dubna 2018 v Janovicích nad Úhlavou, které sa nacházejí v Plzeňském kraji. Pan Brunner byl zde na návštěvě svých českých příbuzných.

Pan Brunner byl vybrán jako vhodný kandidát pro svůj česko-německý původ (smíšené manželství), bydliště ve zkoumané oblasti (Hutthurm v bavorském zemském okrese Pasov) a dvojjazyčnou kompetenci. Díky jeho roku narození 1992 se témata rozhovoru následně týkala jiných oblastí, než u ostatních pamětníků.

Zprostředkování kontaktu na pana Brunnera proběhlo skrze bývalého spoluhráče, se kterým jsem působil ve fotbalovém klubu SK Jankov. Ten mě na Daniela Brunnera upozornil, neboť věděl, že se zabývám tematikou bilingvnosti v česko-bavorském příhraničí a zprostředkoval mi první kontakt. S ním jsem se následně spojil, vysvětlil mu cíl mé diplomové práce a on s natočením rozhovoru souhlasil.

Jelikož Daniel Brunner často jezdí do Čech, nebylo za ním nutné cestovat až do Pasova, ale rozhovor se uskutečnil na Klatovsku. V první části rozhovoru byla na pana Brunnerovi znát nepatrná nervozita, neboť se s podobným interview ve svém životě dosud nesetkal, ale po několika minutách začal působit sebejistěji a ke konci už na něm nebyl vidět náznak nervozity. Atmosféra byla přátelská a občas i zábavná.

Daniel Brunner vzpomíná v rozhovoru na odchod své matky do Německa za prací a následně přibližuje na svůj studijní život v Německu, i posléze v České republice. Svě vyprávění ukončuje popisem svých dosavadních pracovních zkušeností a zabývá se i problematikou migrační politiky v Evropě a jejími možnými následky, což ho velmi zajímá.

Rozhovor probíhal v českém jazyce, který pamětník ovládá, i jak sám říká, díky neúnavné pomoci své matky, díky středoškolskému studiu na české střední soukromé škole a jedním rokem práce v české firmě. Jak již bylo předestřeno výše, bydlí ale v Německu. Díky výborné znalosti češtiny byl průběh rozhovoru plynulý.

Obr. č. 27: Daniel Brunner

Zdroj: osobní archiv autora.

Rozhovor s Danielem Brunnerem

Pan Daniel Brunner se narodil dne 15. července 1992. Jeho rodným městem se stalo bavorské město Deggendorf¹⁴¹. D. Brunner se narodil do smíšené česko-německé rodiny. Otec se jmenuje Karl Brunner (rok narození 1965) a je to Němec. Bydlí v Deggendorfu a zároveň zde pracuje u policie.

Matka se jmenuje Alena Brunnerová, rozená Dvorská, a narodila se v roce 1970 v Klatovech v Plzeňském kraji a je to tedy Češka. Nyní pracuje v restauraci ve městě Furt im Wald¹⁴².

Obr. č. 28: v popředí maminka D. Brunnera se svými kamarádkami z práce

Zdroj: osobní archiv autora.

Maminka pana Brunnera, i přes český původ a v době komunistického režimu v Československu, se dokázala naučit částečně německý jazyk. „*Moji prarodiče byli Češi a znali se se sudetskými Němci, kteří žili v okolí Klatov, proto se moje maminka naučila mluvit německy, a to poté využila v Německu,*” popisuje Daniel Brunner a dále doplňuje, jakým způsobem probíhala komunikace se sudetskými Němci, „*s prarodiči navštěvovala moje maminka německé přátele z okolí Klatov a mluvili s nimi německy a česky. To byl zásadní důvod, proč se maminka naučila němečinu, kterou pak mohla využít po otevření hranic s Německem, kde chtěla najít lepší práci než v Československu.*” Její znalosti německého jazyka nebyly ale na pokročilé úrovni, jak

¹⁴¹ Bavorské město Deggendorf se nachází cca. 70 km od hranic s Českou republikou (pozn. aut.).

¹⁴² Bavorské město Furt im Wald se nachází nedaleko českých hranic v bavorském zemském okrese Cham (pozn. aut.).

dále vyplývá z vyprávění pamětníka: „*Maminka uměla dobře mluvit a komunikovat, ale po stránce psané němčiny nebo gramatiky to bylo velmi slabé. Přesto měla maminka alespoň základ německého jazyka a její začátek byl v Německu o to jednodušší.*”

Po roce 1989, když se otevřely hranice, tak začali Češi pomalu jezdit za prací do Německa přes hranice. „*Když padnul komunistický režim, tak začala maminka po revoluci jezdit do Německa, kde si chtěla najít práci,*” uvádí pan Brunner směřování své matky po pádu tzv. Železné opony, okolí ji v tom prý od začátku podporovalo. „*Od sudetských Němců z Klatovska, kteří byli dobří přátelé rodičů maminky, vždy slýchávala, jak je Deggendorf pěkné město a život je tam ideální.*” Proto se rozhodla pro Deggendorf. „*Jak maminka začala jezdit do Deggendorfu, tak se seznamovala s prostředím a hledela nabídky práce, např. v novinách Süddeutsche Zeitung¹⁴³.*” Zdlouhavé hledání a spousta žádostí o práci se jí vyplatily.

Maminka si musela kvůli pobytu a práci v Německu žádat o pracovní a pobytové vízum.¹⁴⁴ „*Maminka začala po nějaké době pracovat jako servírka v restauraci v Deggendorfu, kde se i shodou okolností seznámila s mým otcem,*” popisuje s úsměvem Daniel Brunner a dodává: „*V roce 1991 se otec oženil s mojí maminkou v Deggendorfu a začali spolu bydlet. Maminka převzala otcovo příjmení a po roce a půl společného žití mě očekávali.*” D. Brunner se tedy narodil v Bavorsku a má od narození německé občanství.

Výuka českého jazyka byla pro respondenta důležitá. „*Češtinu jsem se učil od maminky, protože byla se mnou na mateřský dovolený a hodně se mi věnovala. Maminka chtěla, abych se naučil česky, neboť její rodina pocházela z České republiky,*” líčí pan Brunner výuku češtiny v dětství a podotýká, „*měl jsem výhodu, protože jsem měla dva domovy (Bavorsko a Čechy – pozn. aut.) a maminka nechtěla, abych měl problém dorozumět se s českými příbuznými nebo v České republice.*” Maminka pana Brunnera se snažila vést svého syna k češtině nejen mluvenou formou, ale zároveň i psanou. „*Při*

¹⁴³ Süddeutsche Zeitung (Jihoněmecké noviny) je německojazyčný deník, který je druhým nejčtenějším deníkem ve Spolkové republice Německo (Süddeutsche Zeitung (SZ) [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: [https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/S%C3%BCddeutsche_Zeitung_\(SZ\)](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/S%C3%BCddeutsche_Zeitung_(SZ))).

¹⁴⁴ Cizinci si musejí při dlouhodobém pobytu na území Spolkové republiky Německo žádat o povolení k pobytu. Povolení k pobytu je provázáno skrze délku pobytu a žádost vyřizují orgány cizinecké policie (Spolkové ministerstvo vnitra). Cizinec se může nacházet v SRN tři měsíce bez povolení, ale po měsíci pobytu se musí cizinec nahlásit na cizineckém úřadě (Einwohnermeldamt). Povolení k pobytu je buď časově omezené, nebo trvalé. Od 1. 5. 2011 je již pro občany České republiky možné pracovat v SRN bez pracovního povolení. Tzn., že pro Čechy platí stejná pravidla jako pro německé zaměstnance. Ostatní občané členských států Evropské unie, s výjimkou Rumunska, Bulharska a Chorvatska, mají stejná pravidla jako němečtí zaměstnanci (Práce v Německu [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://www.expordosm.cz/info/prakticke-informace/prace-v-nemecku/>).

volných chvílích se mi maminka snažila vstřípit i výuku českého jazyka. Rád jsem četl a pořád čtu knihy v německém a hodně v českém jazyce,” popisuje Daniel Brunner svou zálibu v knihách a podotýká, *„maminka mě přivedla ke čtení a já jsem si ke knihám našel cestu, protože prarodiče z Čech nám vždy domů dali nějaké české knihy a já jsem si je s maminkou vždy četl. Za to jí nesmírně děkuji, protože jí to stálo mnoho času.”* Při čtení a díky čtení si Daniel Brunner osvojoval i českou gramatiku. *„Díky maminky pomoci mě při čtení vysvětlovala českou gramatiku, když jsem něčemu nerozuměl,”* vzpomíná s úsměvem Daniel Brunner a dodává, *„maminka byla knižní typ a také velmi ráda četla.”*

Výchova v domácnosti Brunnerových probíhala ve dvou jazycích, popisuje pan Brunner: *„Maminka na mě mluvila česky a otec pouze v němčině.”*

Obr. č. 29: Daniel Brunner ve věku čtyř let

Zdroj: osobní archiv autora.

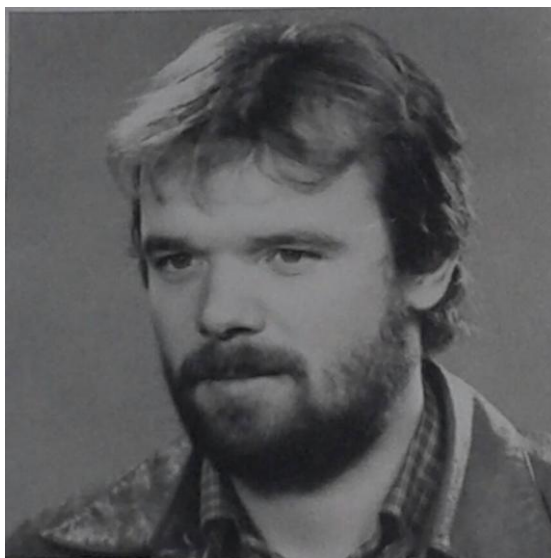
Rodiče mezi sebou mluvili v němčině, ale otec se snažil česky naučit. *„Maminka mi vyprávěla, že to pro otce bylo dost náročné. Chtěl se trochu naučit česky a maminku k tomu pořád nabádal,”* a následně Daniel Brunner s úsměvem doplňuje, *„naučil se základní fráze, ale dokáže komunikovat s tzv. lámavou češtinou, protože mu to opravdu moc nešlo.”*

Rodina Brunnerových se snažila udržovat pravidelný kontakt s německým i českým příbuzenstvem. Bohužel vztahy nebyly na německé straně optimální a docházelo i k nepříjemným situacím. *„Vždy když jsme přijeli za maminky příbuznými*

na Klatovsko, tak nikdy nenastal sebemenší problém. Prarodiče nás mile přivítali a udělali výborný oběd. Tam jsem si zamiloval i českou kuchyni. Pak nás vzali někam na výlet buď po Šumavu, nebo jsme jezdili do Plzně, popřípadě do okolí Klatov,” líčí pan Brunner chvíle strávené s českým příbuzenstvem. U německé části rodiny to ale bylo složitější. „Příjemná nálada už neplatila u rodičů z otcovy strany, protože moji maminku neměli moc rádi z toho důvodu, že je Češka.” Mezi rodiči otce pamětníka a jeho maminkou panovalo jisté napětí. „Když bydlela maminka s otcem u svých rodičů v Deggendorfu, tak je prý chtěli rozeštvat od sebe. Nepřijali jí mezi sebe.” Situace se uklidnila, když se rodiče přestěhovali do vlastního bytu v Deggendorfu.

Vztah D. Brunnera se svými německými prarodiči, když byl malý, byl hezký a měli ho rádi (což se nedalo říci o vztahu prarodičů k jeho matce). Po odchodu do České republiky se s nimi už tolik nevidal. Daniel Brunner dále popisuje své dětství v Německu a jeho školní léta. „Do svých čtrnácti let jsem žil v Deggendorfu, kde jsem zároveň chodil na základní školu. Jmenovala se Theodor-Heuss-Volksschule Deggendorf. Ve škole nebyl žádný předmět vyučovaný českým jazykem,” popisuje pan Brunner svou základní devítiletou školu v Deggendorfu a dále rád vzpomíná na přátelský kolektiv spolužáků, „základní škola byla skvělá. Měli jsme vynikající třídní kolektiv. Většina spolužáků byla kamarádských, a když jsme skončili po škole, tak jsme si šli často hrát na hřiště.” Mimoškolní aktivity se spolužáky se už tolik nezamlouvali otci Daniela Brunnera. „Někdy na mě byl otec našťvaný, že se radši věnuji dovádění, než abych se věnoval škole a psal domácí úkoly,” doplňuje Daniel Brunner.

Obr. č. 30: otec Daniela Brunnera, Karl Brunner

Zdroj: osobní archiv autora.

Ke konci základní školy v Deggendorfu nastala pro pana Brunnera a celou rodinu Brunnerových zásadní změna dosavadního života. „V roce 2007 nastaly v rodině komplikace, protože v posledních letech si přestávali rodiče rozumět. Rodiče se poté nechali rozvést a domluvili se, že otce budu dvakrát za měsíc o víkendech navštěvovat. Byl jsem rád, že jsme se navštěvovali a díky tomu jsem potkával i bývalé kamarády z Deggendorfu. Maminka se vrátila zpět do Plzeňského kraje ke svým rodičům do Janovic nad Úhlavou,” popisuje se smutným výrazem Daniel Brunner a dále dodává, „rodiče se mi snažili najít střední školu v České republice a domluvili se, že bude jednodušší, když zůstanu u matky a jejích rodičů a otec zůstane v Německu.”

Pro Daniela Brunnera to bylo velice smutné období, čemuž nasvědčoval i smutný tón v hlasu a nešťastný výraz v jeho obličeji. Pan Brunner dále popisoval pobyt v České republice: „Přestěhovali jsme se k matky rodičům do Čech do okresu Klatovy. Prarodiče bydleli u Janovic nad Úhlavou a já jsem začal chodit na střední soukromou školu do Plzně.” Střední škola v České republice byla zcela novou zkušeností pro pamětníka a ze začátku to pro něj bylo velmi těžké. „Nastoupil jsem na plzeňskou obchodní akademii, kde jsem dělal pouze pohovor s ředitelem školy. Rozdílové zkoušky se na soukromou školu nevyžadovaly, protože tam hlavně chtěli, aby rodiče studentů platili školné.” Ze začátku to nebylo snadné, protože spolužáci byli odměření a nedůvěřiví. Po nějaké době se dokázal Daniel Brunner do kolektivu začlenit, i když jednoduché to nebylo. Na třídní kolektiv na střední škole vzpomíná s odstupem rád. „Ze začátku to byla pro mě určitě změna, když to porovnáám se základní školou v Německu, kde jsme měli skvělý třídní kolektiv. Kolektiv na střední škole byl ze začátku odměřený. Pohlíželi na mě, co tady chci, když jsem studoval předtím v Německu,” popisuje pan Brunner, ale následně dodává, že nebyl ve třídě sám jako cizinec, „začal jsem se bavit s jedním spolužákem, který mimochodem pocházel z Kosova. Byl v podobné situaci jako já a dali jsme se dohromady.” Po čase se již mezi ostatní spolužáky dokázal integrovat. „Po nějaké době nás kolektiv také přijmul, protože byla s námi sranda a snažili jsme se se spolužákem z Kosova chovat přirozeně.”

I přes velkou pomoc maminky a její výuku češtiny měl pan Brunner pořád rezervy v českém jazyce. „Od maminky jsem měl dobrou přípravu českého jazyka, ale když jsem začal chodit na střední školu do České republiky, tak jsem viděl, že to nebude vůbec jednoduché. Opravdu je něco jiného přečíst si knihu nebo jít studovat školu v českém jazyce,” líčí p. Brunner problémy s češtinou a dále dodává, „chtěl bych takhle

poděkovat učitelům, že měli se mnou velkou trpělivost. Kdykoliv jsem se na něco ptal, tak mě vždy pomohli. Díky nim jsem to taky zvládnul.”

Maturita odstartovala pracovní dráhu pana Brunnera. *„Po úspěšné maturitní zkoušce v roce 2011 jsem šel pracovat do Otavských strojíren v Horažďovicích, kde jsem strávil jeden rok. Tady jsem pracoval v obchodním oddělení a seznamoval jsem se s pracovním procesem. Naučil jsem se, jak to chodí v zaměstnání,”* popisuje pan Brunner svojí první a zároveň zatím poslední pracovní zkušenost v České republice.

Dobré vztahy s otcem a jeho vliv způsobil, že se rozhodl vrátit zpět do Německa. *„Otec mi po maturitě začal vysvětlovat, že v Německu je větší pracovní potencial a lepší podmínky. Začaly mi probíhat myšlenky o Německu v hlavě. Díval jsem se na různé inzeráty o nabídkách práce. Nakonec jsem se v roce 2012 vydal do Německa a začal jsem pracovat ve firmě Bachl¹⁴⁵ nedaleko Deggendorfu.”* Daniel Brunner vzpomíná na své pracovní začátky v Německu pozitivně. *„Zde jsem pracoval dva roky na obchodním oddělení. Bydlel jsem u svého otce v Deggendorfu, který mi poskytl ubytování u sebe doma. V roce 2014 mi přišla nabídka na vyšší pozici ve stejné firmě, akorát do pobočky, která se nachází u města Tittling,”* líčí Daniel Brunner a následně doplňuje, *„z pracovního hlediska to pro mě byla velmi zajímavá pozice a díky tomu jsem se přestěhoval do Hutthurmu¹⁴⁶, kde bydlím v pronájmu v rodinném domě od roku 2014.”*

Obr. č. 31: rodinný dům, ve kterém nyní žije Daniel Brunner

Zdroj: osobní archiv autora.

¹⁴⁵ Firma Karl Bachl GmbH & Co. KG se zaměřuje na izolační materiály, plasty a stavební prvky. Firma zároveň působí jako dodavatel stavebních služeb s hlavním sídlem v Dolním Bavorsku ve městě Deching (pozn. aut.).

¹⁴⁶ Hutthurm je bavorské město vzdálené cca 17 km severně od Pasova (pozn. aut.).

Daniel Brunner, jak dále popisuje, nepřestal navštěvovat Českou republiku a s českým prostředím udržuje stále kontakt: „*Kdykoliv to jde, tak se snažím setkávat se svou českou rodinou i s bývalými spolužáky ze střední školy, protože nyní žiju sám a mám dost času.*”

Pan Brunner se po absolvování německé základní školi přestěhoval do České republiky a stal se tu také vlastně cizincem, i když se znalostí jazyka. Díky tomuto silnému zážitku byl mj. dotazován i na současnou politickou situaci z pohledu migrace (převážně afrických lidí do Evropy), která pana Brunnera příliš neuspokojuje, ale zároveň ji úplně nezavrhuje. „*Pozoruji zprávy, jak v České republice, tak v Německu a vidím, že je to problém všech zemích Evropské unie. Je to hodně složitá situace. U nás v Huthhurm to není zase tak zřetelné, protože zde není naštěstí velký počet imigrantů, ale je to složitě soužití s jejich kulturou. Nedokážu si představit, kdyby se to rozrostlo jako třeba ve Francii. Doufám, že se to udrží v dobrém směru. Nechci, aby to vypadalo, že jsem proti migrantům, protože ti lidé potřebují pomoci, jsem pro to jim nabídnout pomoc, ale pokud někdo přijde do cizí země, tak by měl ctít pravidla dané země,*” poskytuje svůj názor na uvedenou problematiku.

K dvojjazyčnosti se pan Brunner staví jednoznačně pozitivně. „*Nijak bilingvnost nevnímám, i když jsem se narodil do dvojjazyčného prostředí. Narodil jsem se do doby, kde jsou otevřené hranice v Evropě a můžeme vycestovat, kam chceme. Vidím to jako svoji výhodu. Můžu ale říct, že mě nikdy nevadilo na střední škole, když na mě spolužáci koukali divně, naopak mě to posílilo a po střední škole jsem hned v pracovním poměru viděl, že mi to bude užitečné, protože se mi to hodí v kariéře, ale kdybych se měl rozhodnout, zda jsem víc Čech nebo Němec, tak to Vám nedokážu popsat,*” ukončuje Daniel Brunner svůj životní příběh.

České a německé školství

Daniel Brunner absolvoval svoji školní docházku a následně studentská léta nejprve v Bavorsku, poté v Čechách. Byl tak konfrontován se vzdělávacím systémem dvou států a musel se s tím vyrovnat. Pochopení organizace vzdělávací soustavy ztěžuje fakt, že je diametrálně odlišná, a to ve více směrech. Kvůli orientaci v problematice bude nyní přiblížen český a německý systém.

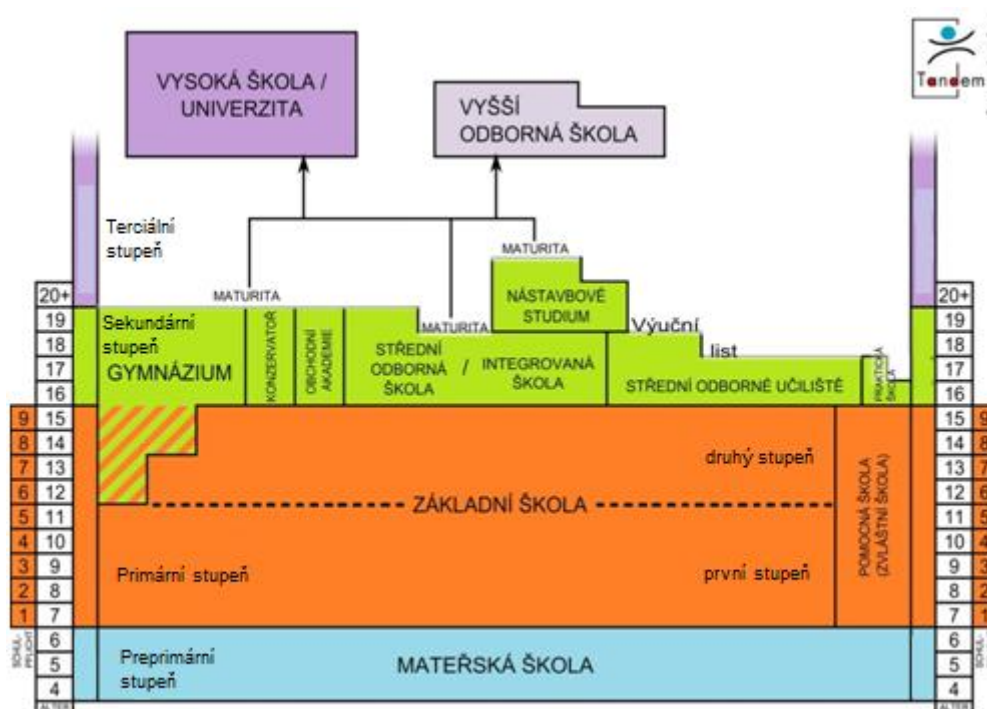
České školství

Soustavou školských systémů je považován souhrn veškerých stupňů, druhů a typů školských zařízení. Školská zařízení fungují na určitém správním území. Níže jsou formou výčtu uvedeny jednotlivé stupně českých škol:

- Preprimární (předškolní),
- primární (první stupeň ZŠ),
- sekundární (druhý stupeň ZŠ, SŠ, VOŠ),
- terciální (vysokoškolský).

Školy se rozdělují dle zřizovatele. V první skupině se jedná o státní školy, které spadají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, kraje, obce, popř. svazky více obcí. Dále se jedná o skupinu soukromých škol, které vlastní právnická nebo fyzická osoba (např. jednotlivec, nadace, církev). Na jednu ze soukromých škol chodil v České republice Daniel Brunner. Jednalo se o střední odbornou školu.

Obr. č. 32: český školský systém

Zdroj: Český školský systém [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: <http://www.tandem-org.cz/sekce/skoly/skolske-systemy>.

Na obr. č. 32 můžeme vidět, že děti mohou začínat v České republice na preprimárním stupni od čtyř let. Zvláštní kategorii tvoří tzv. jestle určené pro děti od čtyř let. Po mateřské škole se všechny děti musí přihlásit na povinnou školní docházku základní školy, obvykle ve věku 6 let. Na druhém stupni základní školy se mohou rozhodnout, zda zůstanou na základní škole nebo zamíří na víceleté gymnázium. Po primárním stupni mohou absolventi základních škol pokračovat ve studiu na sekundárním stupni, kde si mohou vybrat od všeobecných škol (např. gymnázia) po školy střední odborné, možností je i jiný typ odborného vzdělání formou odborného učiliště. Učební obory jsou zakončeny výučním listem, střední školy a gymnázia maturitou. Daniel Brunner šel studovat na střední odbornou školu (Plzeňská obchodní akademie, s.r.o.) od svých patnácti let do roku 2011 a svá studia zakončil maturitou.

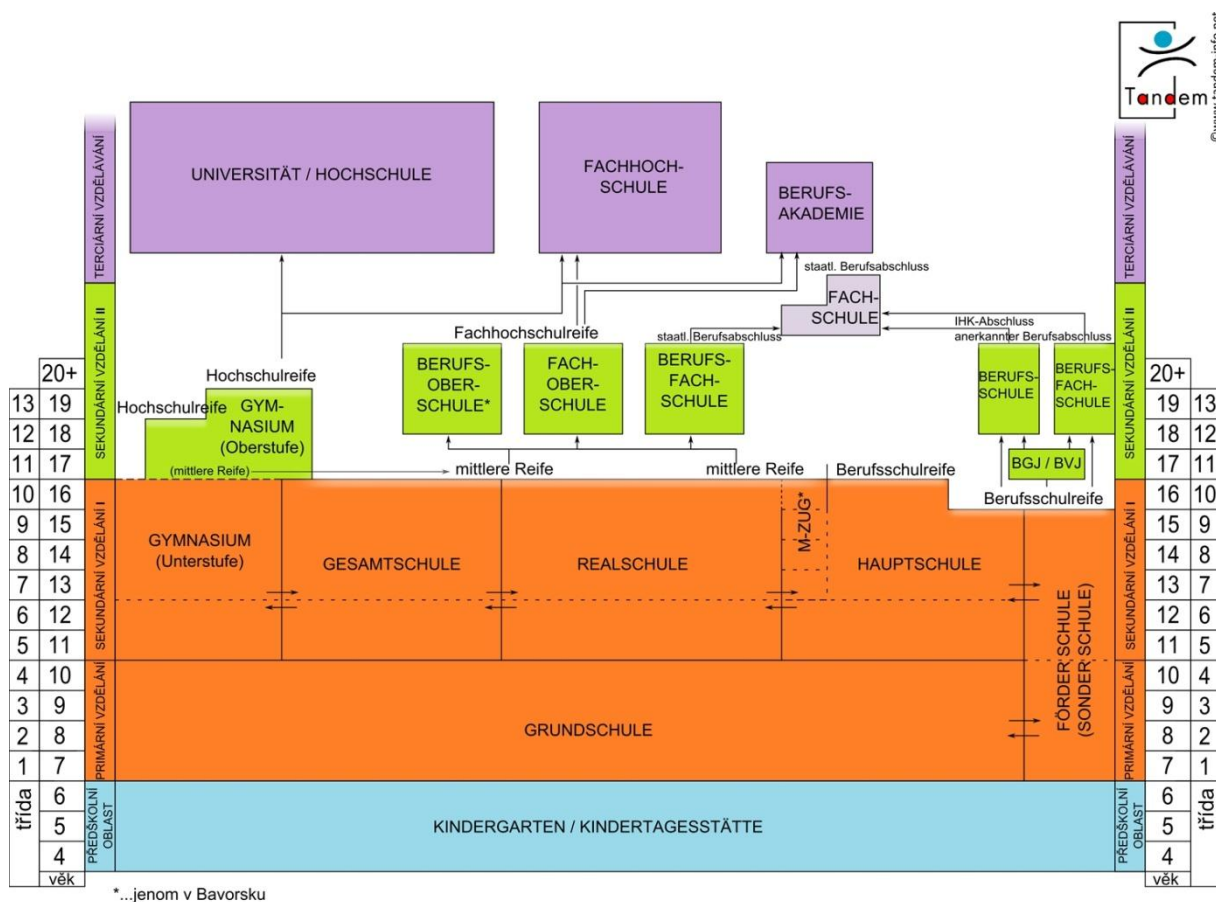
Po sekundárním stupni mohou studenti studovat na stupni terciálním. Jedná se o univerzity a vysoké školy. Tomu je odvislá i délka studia (např. bakalářské, magisterské/inženýrské a doktorské studium).

Německé školství

Soustava německého školního systému je ve svých stupních podobná systému českému:

- Preprimární vzdělání,
- primární vzdělání,
- sekundární vzdělání I.,
- sekundární vzdělání II.,
- terciální vzdělání.¹⁴⁷

Obr. č. 33: německý školský systém

Zdroj: Německý školský systém [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: <http://www.tandem-org.cz/sekce/skoly/skolske-systemy>.

Preprimární stupeň (mateřské školy – Kindergarten) je nepovinný pro děti v Německu. Povinná školní docházka začíná od primárního stupně (základní školy, popřípadě i tzv. Hauptschule), které pokračují sekundárním stupněm vzdělání

¹⁴⁷ Německý vzdělávací systém [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/nemecky-vzdelavaci-system>.

I. (Hauptschule, Realschule a gymnázia). Na tzv. Hauptschule, tedy základní devítileté škole v Deggendorfu studoval pan Brunner, který absolvoval v Německu primární stupeň a sekundární stupeň I. Sekundární stupeň II. se následně rozděluje do širšího spektra (gymnázia, odborné školy, atd.). Na sekundárním stupni II. se začíná po úspěšném absolvování stupně sekundárního vzdělání I. Ze stupně sekundárního studia II. absolvent získá maturitní zkoušku a pouze absolventům z německých gymnázií je umožněno studovat na univerzitě nebo vysoké škole (terciální vzdělání). Z ostatních škol na sekundární úrovni II. mohou absolventi studovat odborné vysoké školy nebo odborné akademie, které se nacházejí zároveň v terciálním vzdělání.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Více k problematice organizace školského systému v Německu viz VAN ACKERN, Isabell, KLEMM Klaus a Kühn, Svenja Mareike. Entstehung, Struktur und Steuerung des deutschen Schulsystems: Eine Einführung. Springer Fachmedien Wiesbaden, 2015. ISBN 9783531199993.

ZÁVĚR

Tématem diplomové práce bylo zachytit vyjímečné životní osudy lidí, kteří žijí v česko-bavorském příhraničí. Cílem bylo získat pozoruhodné příběhy obyvatel regionu se zaměřením na znalost českého a německého jazyka (dvojjazyčná kompetence). Zaznamenané rozhovory byly zpracovány v souvislosti s cíli přeshraničního projektu *Od tradice k budoucnosti. Jazykově-literární dědictví Východního Bavorska a jižních Čech jako fokus univerzitní spolupráce* realizovaného Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích a Univerzitou Pasov jako podklad pro rozšíření povědomí o fenoménu dvojjazyčnosti ve zkoumané územně správní oblasti. V česko-bavorském prostředí byl bilingvismus v minulosti zcela přirozený a v současnosti se znovu objevuje.

Hlavním cílem diplomové práce bylo vyhledání bilingvních osob a zdokumentování jejich životních příběhů formou audio-nahrávky a umělecky zpracovaného textu.

První úskalí vzniklo při samotném definování kandidáta z pohledu bilingvismu. Bilingvismus je rozsáhlý pojem a jednotlivé definice se od sebe odlišují. Profil vhodného kandidáta byl zúžen na tři následující kritéria: jedinec musel pocházet z česko-německého manželství, disponoval nebo disponuje znalostí německého a českého jazyka a bydlí ve vymezené územně správní oblasti v práci definované.

Po rozsáhlém teoretickém úvodu, včetně představení sociologických metod výběru respondentů (kvantitativní, kvalitativní metoda, metoda sněhové koule), metod vedení rozhovorů s pamětníky (narativní interview), metody oral history, územně administrativního vytýčení zkoumané oblasti, bylo možné přistoupit k nahrávaným rozhovorům a textově je zpracovat.

Celkem byly provedeny čtyři rozhovory: dva na české, dva na německé straně. Každý zpracovaný rozhovor obsahuje krátký úvod, který nabízí základní informace o respondentovi. Dále následuje umělecky zpracovaný životní příběh respondenta doplněný přímými výroky narátorů, včetně fotografických příloh. Text je dále obohacen o historický kontext, který rozhovor zasazuje do příslušné doby. Např. odsun sudetských Němců po skončení druhé světové války z Československa, význam a existence nacistické mládežnické organizace Hitlerjugend, poválečné rozdělení Německa a jeho znovusjednocení v 90. letech 20. století či organizace českého a německého školství.

Cíl diplomové práce byl dosažen. Provedené rozhovory zachycují česko-bavorské vztahy na pozadí bilingvní znalosti jazyka. Přirozená provázanost česko-

německého elementu v příhraniční oblasti byla násilně zpřetrhána po druhé světové válce a spuštěním tzv. železné opony. Od roku 1989 je patrné, že vztahy mezi českou a bavorskou stranou začínají nabývat na intenzitě, aby v současné době byly opět zcela přirozené.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

ALLHOFF, Dieter-W. a Waltraud ALLHOFF. Rétorika a komunikace: 14. vydání. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2283-2.

ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-8086057682.

BAKER, Colin a Sylvia Prys. JONES. Encyclopedia of bilingualism and bilingual education. Philadelphia, PA: Multilingual Matters, c1998. ISBN 1853593621s.

BALDZUHN, Michael a Christine PUTZO. Mehrsprachigkeit im Mittelalter Kulturelle, literarische, sprachliche und didaktische Konstellationen in europäischer Perspektive: Mit Fallstudien zu den Disticha Catonis. [Online-Ausg.]. Berlin: De Gruyter, 2011. ISBN 9783110254815.

BARTONÍČKOVÁ, Klára. Občanský a společenskovední základ - přehled středoškolského učiva. Brno: Computer Press, 2009. Maturity. ISBN 978-80-251-2631-8.

BENEŠ, Zdeněk. Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-55-4.

BLOOMFIELD, Leonard. Language. Chicago: University of Chicago Press, 1984. ISBN 9780226060675.

BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-017-6.

BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

ČAPKA, František a Jitka LUNEROVÁ. 1948: Vítězný únor: cesta k převratu. Brno: CPRESS, 2012. Zlomové okamžiky. ISBN 978-80-264-0089-9.

ČAPKA, František, Lubomír SLEZÁK a Jaroslav VACULÍK. Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005. ISBN 80-7204-419-2.

ČEŇKOVÁ, Jana. Válečné dětství a mládí (1939-1945) v literatuře a publicistice, 2016. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3413-5.

ČEVELA, Rostislav. Sociální a posudkové lékařství. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 9788024629384.

DABEL, Gerhard. KLV, die erweiterte Kinder-Land-Verschickung: KLV-Lager 1940-1945. Freiburg: Schillinger, c1981. ISBN 978-3921340608.

DIECKMANN, Kai a Ralf Georg REUTH. Helmut Kohl: chtěl jsem sjednocení Německa. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184391-1.

FULBROOK, Mary. Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3104-9.

GALL, Lothar a Manfred POHL. Die Eisenbahn in Deutschland: von den Anfängen bis zur Gegenwart. München: Beck, 1999. ISBN 978-3406453342.

GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. Dramatické i všední dny protektorátu. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-354.

GOGOLIN, Ingrid a Ursula NEUMANN. Streitfall Zweisprachigkeit - The Bilingualism Controversy. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften/GWV Fachverlage GmbH, Wiesbaden, 2009. ISBN 9783531915968.

GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II. Praha: Univ. Karlova, Nakl. Karolinum, 2006. ISBN 9788024612102.

HARDING-ESCH, Editha a Philip RILEY. The bilingual family: a handbook for parents. 2. ed. Cambridge [u.a.]: Cambridge Univ. Press, 2003. ISBN 0521004640.

HARDING, Edith a Philip RILEY. Bilingvní rodina. Praha: Portál, 2008. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-358-1.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 9788073670405.

HOLÁ, Lenka. Mediace a možnosti využití v praxi. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3.

HORÁK, Záboj. Církev a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3623-5.

HORNÍK, Jan. Proč holocaust: Hitlerova vědecká mesianistická vražda. Praha: Rybka Publishers, 2009. ISBN 978-80-87067-75-8.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024713694.

JANÁČKOVÁ, Stanislava, Petr MACH. Euro dříve, nebo později?: sborník textů. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. ISBN 9788086547633.

KEYSBERG, Klaus. Ursachen, Auswirkungen und Perspektiven des schwierigen wirtschaftlichen Anpassungsprozesses in Ostdeutschland vor dem Hintergrund der Wiedervereinigung: eine empirische und theoretische Analyse. Köln: Botermann und Botermann, 1996. ISBN 3881051775.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka, Jiří KOCIAN a Stanislav KOKOŠKA. Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha: Národní archiv, 2005. ISBN 80-86712-32-x.

KOTLER, Philip. Moderní marketing: 4. evropské vydání. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1545-2.

KOVÁŘ, Milan. Diverzanti a agenti v akci: speciální operace od první světové války do současnosti. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5103-0.

KOVÁŘ, Petr. Všeobecný přehled: témata. Praha: Fragment, 2007. ISBN 8025305309.

KUBATOVÁ PITROVÁ, Miroslava. Německá komunální politika: bavorské a saské obce. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2014, ISBN 978-80-7420-041-0.

KUBATOVÁ PITROVÁ, Miroslava. Systém finančního vyrovnání v SRN. In: JAKLOVÁ Alena a Anja Edith FERENEC (eds.). Deutsch ohne Grenzen. Gesellschaftswissenschaften. Brno: Tribun EU, 2015, s. 67-88. ISBN 978-80-263-0931-4.

KUČERA, Dalibor. Moderní psychologie: hlavní obory a témata současné psychologické vědy. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4621-0.

KUČEROVÁ, Irah. Střední Evropa: komparace vývoje středoevropských států. Praha: nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 9788024630670.

KUTNOHORSKÁ, Jana. Výzkum v ošetrovatelství. Praha: Grada, 2009. ISBN 9788024727134.

MANGOLDT, Hans a Hans-Georg WEHLING. (Wieder-)Vereinigungsprozess in Deutschland. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1990. ISBN 3-17-011301-1.

MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 9788024626895.

MÜLLER, Natascha. Einführung in die Mehrsprachigkeitsforschung Deutsch - Französisch - Italienisch. Tübingen: Narr, 2006. ISBN 3823361732.

NOVÝ, Ivan a Alois SURYNEK. Sociologie pro ekonomy a manažery. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2006. Manažer. ISBN 80-247-1705-0.

PARTOS, Gabriel. Studená vojna očami východu a západu. Bratislava: PTK-Echo a M-Press, Bratislava, 1994. ISBN 80-88753-04-X.

PILZ, Frank a Heike ORTWEIN. Das vereinte Deutschland: wirtschaftliche, soziale und finanzielle Folgeprobleme und die Konsequenzen für die Politik. Stuttgart: Gustav Fischer, 1992. ISBN 3437402854.

PLAMÍNEK, Jiří a Daniel FRANC. Komunikace a prezentace: umění mluvit, slyšet a rozumět. 2. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4484-1.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. Pedagogický slovník. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787728.

PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5.

REICHEL, Jiří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

ROTTMAN, Gordon L. Berlínská zeď a vnitroněmecká hranice 1961-89. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2879-7.

RYCHLÍK, Jan. Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. Česká společnost po roce 1945. ISBN 9788072851492.

ŘEZNÍK, Miloš. Dějiny Polska v datech. Praha: Libri, 2010. Dějiny států v datech. ISBN 978-80-7277-408-1.

SAK, Petr. Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SCHIEDER, Theodor. Handbuch der europäischen Geschichte, Band 6. Klett-Cotta /J. G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger (Januar 1968). ISBN3-12-907590-9.

SCHUBERT Gabriella, Wolfgang DAHMEN, Petra HIMSTEDT-VAID a Gerhard RESSEL. Grenzüberschreitungen: Traditionen und Identitäten in Südosteuropa: Festschrift für Gabriella Schubert. Wiesbaden: Harrassowitz, 2008. Balkanologische Veröffentlichungen, Bd. 45. ISBN 978-3447057929.

SKUTNABB-KANGAS, Tove. Bilingualism or not: the education of minorities. England: Multilingual Matters, 1981. ISBN 9780905028187.

SPURNÝ, Matěj. Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960). Praha: Antikomplex, 2011. ISBN 9788090442139.

STANĚK, Tomáš. Německá menšina v českých zemích (1948-1989). Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993. ISBN 8085241293.

STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. ISBN 8020003282.

ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. Pedagogika. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.

URBAN, Lukáš. Sociologie trochu jinak. Praha: Grada, 2008. ISBN 9788024724935.

VACCARO-NOTTE, Lucia. Erlebte Zweisprachigkeit. Eine empirische Untersuchung zum bilingualen Leben italienischer Migrantenkinder. München: GRIN Verlag, 2009. ISBN 9783640352296.

VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 9788024629315.

VAN ACKERN, Isabell, KLEMM Klaus a Kühn, Svenja Mareike. Entstehung, Struktur und Steuerung des deutschen Schulsystems: Eine Einführung. Springer Fachmedien Wiesbaden, 2015. ISBN 9783531199993.

WARREN, Jane a Heather MERLE. BENBOW. Multilingual Europe: reflections on language and identity. Newcastle: Cambridge Scholars, c2008. ISBN 978-1847188342.

WEHLER, Hans Ulrich. Deutsche Gesellschaftsgeschichte. München: C.H. Beck, 2008. ISBN 9783406324901.

Právní normativy

ČESKOSLOVENSKO. Ústavní dekret presidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-5>.

ČESKOSLOVENSKO. Ústavní dekret prezidenta republiky č. 12/1945., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jako zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-12>.

ČESKOSLOVENSKO. Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-33>.

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1965-63/zneni-19650801>.

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 92/1946 Sb. o vázaném devisovém hospodářství. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-92>.

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 122/1920 Sb., o stanovení zásad jazykového práva v republice Československé. Dostupný z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-asp/?Id=1703&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

Články v periodiku

DOSKOČILOVÁ, Kateřina. Kolik řečí umíš? Čeština doma a ve světě. 10, 2-3, 2002, s. 228-234. [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ruce.cz/clanky/_46.pdf.

Prameny

Osobní archiv Brunnera Daniela

Osobní archiv Fundy Františka
Osobní archiv Kubatové Pitrové Miroslavy
Osobní archiv Reckertové Silvie
Osobní archiv Švecové Elišky
Osobní archiv Touškové Anny

Internetové stránky

19. a 20. století [online]. [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <http://www.husinec.cz/historie/19-20-stoleti/>.

Aufbau Ost [online]. [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/lexikon-der-wirtschaft/18713/aufbau-ost>.

Bevölkerung-entwicklung, Demografischer Wandel [online]. [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/Bevoelkerung.htm>.

Bilingualism as a protection against the onset of symptoms of dementia [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: http://www.academia.edu/31718279/Bilingualism_as_a_protection_against_the_onset_of_symptoms_of_dementia.

Bilingvismus [online]. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/BILINGVISMUS>.

Bilingvismus, diglosie a tzv. mikrojazyky na Balkáně [online]. [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/100653/A_Linguistica_35-1987-1_4.pdf?sequence=1.

Co je to bilingvismus [online]. [cit. 2018-04-09]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/46-co-je-to-bilingvismus>.

Od tradice k budoucnosti. Část sociálněvědná [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: <http://www.od-tradice-k-budoucnosti.eu/priklady-dvojjazycnosti>.

Český školský systém [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: <http://www.tandem-org.cz/sekce/skoly/skolske-systemy>.

Die Organisation Todt [online]. [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://www.historisches-centrum.de/zwangsarbeit/todt.html>.

Die Revolution der Zweisprachigkeit [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <http://www.goethe.de/ins/us/de/kul/mag/20856846.html>.

Existují Sudety? Hranice jsou zřetelné i sedmdesát let po vysídlení Němců [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/sudety/>.

Historie obce Chvalatice [online]. [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.obecchvalatice.cz/informace-o-obci/historie/>.

Hitler youth uniform – Sud Baden [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: https://www.liveauctioneers.com/item/44105308_hitler-youth-uniform-sud-baden.

Hitlerjugend (HJ), 1926-1945 [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: [https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Hitlerjugend_\(HJ\)](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Hitlerjugend_(HJ)).

HJ Hitler youth sleeve diamond [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <http://wwiigimilitarysurplus.com/shop.php?p=h|eel|GM1162>.

Institution für deutsche Sprache: Der deutsch-tschechische Bilingualismus [online]. [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/index/index/docId/1433>.

Karel Hvižďala: Berlínská zeď – symbol studené války [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/karel-hvizdala-berlinska-zed-symbol-studene-valky--934156.

Mapa Sudet v Československu v roce 1938 [online]. [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <http://nemci.euweb.cz/mapy.htm>.

Mehrsprachige Erziehung [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: http://www.ruhr-uni-bochum.de/sprachwerk/mam/content/13_msk.pdf.

Němci odhalili další oběť berlínské zdi, při útěku byl zabit sovětský voják [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/foto.aspx?r=zahranicni&c=A170811_063314_zahranicni_fka&foto=MBB3d1422_berli.jpg.

Německá marka DEM [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/nejlepsi-kurzy/DEM-nemecka-marka/>.

Německá národnost na území ČR [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/nemecka_narodnost.

Německo: Proč byla postavena Berlínská zeď [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/nemecko-proc-byla-postavena-berlinska-zed-fgq-/p_zahranici.aspx?c=A091110_142543_p_zahranici_wag.

Německý vzdělávací systém [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/nemecky-vzdelavaci-system>.

Odsun sudetských Němců po druhé světové válce - ekonomické a politické souvislosti [online]. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/14778-Odsun-sudetskych-Nemcu-po-druhe-svetove-valce-ekonomicke-a-politicke-souvislosti>.

Odsun zůstal traumatem [online]. [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1667566-pred-sedmdesati-lety-zacaly-vlaky-odvazet-nemce-odsun-zustal-traumatem>.

Online odkaz na německý dotazník viz: Průzkum dvojjazyčnosti v česko-bavorském příhraničí I. [online]. [cit. 2018-04-29].

Dostupné z: https://docs.google.com/forms/d/1cs_t72mKdXkvanTZ_Xl67zKoBKm6QPj0AhFgqCg2Rj0/edit.

Paulikova pila – Paulik Säge [online]. [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=19083>).

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky: Předpis 150/1948 Sb. [online]. [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=150&r=1948>.

Práce v Německu [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://www.exportdosrn.cz/info/prakticke-informace/prace-v-nemecku/>.

Průzkum dvojjazyčnosti v česko-bavorském příhraničí [online]. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z: https://docs.google.com/forms/d/1cs-t72mKdXkvanTZ_Xl67zKoBKm6QPj0AhFgqCg2Rj0/viewform?edit_requested=true.

Průzkum dvojjazyčnosti v česko-bavorském příhraničí [online]. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSerbxqc5A4vikunouFeb2ERhIJ7CYF51Y7a-hAGkoYHiOAjxA/viewform>.

Průzkum dvojjazyčnosti v česko-bavorském příhraničí [online]. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdOig9bnGeN9dfBeKQzLHh01wBS4HBYVTnC5f1fijWbE6ey7Q/viewform>.

Projekt „Němčina jako menšinový jazyk v ČR: Analýza potřeb, návrh řešení a studie [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: https://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-462-version1-studie_charta_nemcina_jako_men.pdf.

Před sto lety zahájila vyučování česká měšťanská škola v Hranicích [online]. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: http://zsmaje.cz/?page_id=180.

Příklady dvojjazyčnosti [online]. [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <http://www.od-tradice-k-budoucnosti.eu/priklady-dvojjazycnosti>.

PSAL SE ROK 1979: Národní podnik Šumavan Vimperk si slavnostně připomínal třicet let své úspěšné existence [online]. [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <http://zakrasnejsivimperk.cz/?p=2676>).

Státní správa: Jihočeský kraj [online]. [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: <https://www.statnisprava.cz/rstsp/ciselniky.nsf/i/cz031>.

Süddeutsche Zeitung (SZ) [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: [https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/S%C3%BCddeutsche_Zeitung_\(SZ\)](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/S%C3%BCddeutsche_Zeitung_(SZ)).

Talking in Many Tongues: Individual Multilingualism [online]. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.goethe.de/ins/cn/en/spr/mag/20492171.html>.

The ethnic groups of Austria-Hungary in 1910 [online]. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.gifex.com/detail-en/2011-06-27-13957/The-ethnic-groups-of-Austria-Hungary-in-1910.html>.

The division of Germany [online]. [cit. 2017-12-26]. Dostupné z: <http://historiana.eu/case-study/cold-war/division-germany>.

Typy bilingvismu [online]. [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/46-co-je-to-bilingvismus>.

Vojenský újezd Boletice [online]. [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.vojujezd-boletice.cz/>.

Volksfestbuch - "Ein Muss für jeden Mühldorfer" [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.innsalzach24.de/innsalzach/region-muehldorf/muehldorfer-volksfest/volksfestbuch-ueber-150-jahre-muehldorfer-volksfest-5340835.html>.

Währungs-, Wirtschafts- und Sozialunion [online]. [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://deutsche-einheit-1990.de/ministerien/ministerium-fuer-finanzen/wirtschafts-waehrungs-und-sozialunion/>.

Způsoby rozdělení bilingvismu [online]. [cit. 2017-05-15]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1000.html>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: ukázka z dotazníku pro základní školy

Příloha č. 2: ukázka z dotazníku pro střední školy

Příloha č. 3: ukázka z dotazníku pro vysoké školy

Příloha č. 1: ukázka z dotazníku pro základní školy

Průzkum dvojjazyčné, česko-německé výchovy (ZŠ)

Mluvíš doma česky i německy? Např. s maminkou, nebo s tatínkem, babičkou, dědečkem?

Europäische Union
Evropská unie
Europäischer Fonds für regionale Entwicklung
Evropský fond pro regionální rozvoj

ZIEL ETZ
Ziel ETZ | CIL EUS
Freistaat Bayern – Technische Republik
Česká republika – Soudobný stát Bavorsko
2014 – 2020 (INTERREG V)
CIL EUS

Filozofická fakulta
Faculty of Philosophy

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Ano

Ne

◀ PŘEDCHOZÍ

2/7

NÁSLEDUJÍCÍ ▶

Vytvořte si vlastní [dotazník](#) zdarma ✓ [Survio](#) Vám pomůže

Zdroj: Průzkum dvojjazyčnosti v česko-bavorském příhraničí [online]. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z: https://docs.google.com/forms/d/1cs-t72mKdXkvanTZ_Xl67zKoBKm6QPj0AhFgqCg2Rj0/viewform?edit_requested=true.

Příloha č. 2: ukázka z dotazníku pro střední školy

Průzkum dvojjazyčné, česko-německé výchovy (SŠ)

Je někdo ve Vaší rodině, kdo ovládá češtinu i němčinu jako mateřský jazyk? Byl/a vychováván/a česko-německy ze strany rodičů, prarodičů či jiných rodinných příslušníků?

Ano

Ne

◀ PŘEDCHOZÍ

3/7

NÁSLEDUJÍCÍ ▶

Vytvořte si vlastní [dotazník](#) zdarma ✓ [Survio](#) Vám pomůže

Zdroj: Průzkum dvojjazyčnosti v česko-bavorském příhraničí [online]. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSerbxqc5A4vikunouFeb2ERh1J7CYF51Y7a-hAGkoYHiOAJxA/viewform>.

Průzkum dvojjazyčné, česko-německé výchovy

Dvojjazyčně jste vychováván/a v případě, kdy pocházíte např. ze smíšeného manželství, Vaši rodiče mají různou národnost (matka je Němka a otec Čech). Od narození se tak učíte oba jazyky Vašich rodičů současně (umíte stejně dobře česky i německy). Dvojjazyčnost tedy neznamena, že jste se cizí jazyk učili ve škole, na univerzitě nebo v jazykových kurzech, ale že si od malička osvojujete dva různé jazykové systémy. Rozumíte pojmu dvojjazyčnost?

Ano

Ne

◀ PŘEDCHOZÍ

1/8

NÁSLEDUJÍCÍ ▶

Vytvořte si vlastní [dotazník](#) zdarma ✓ [Survio](#) Vám pomůže

Zdroj: Průzkum dvojjazyčnosti v česko-bavorském příhraničí [online]. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z:
<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdOig9bnGeN9dfBeKQzLHh01wBS4HBYVTnC5f1fijWbE6ey7Q/viewform>.